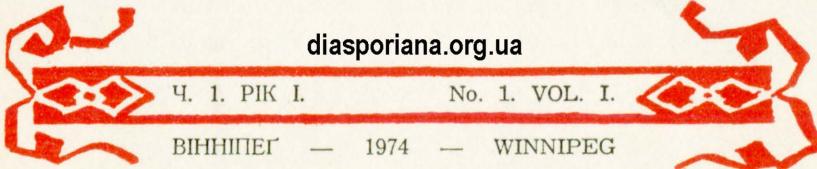

КИРА

І

КУЛЬТУРА

Ч. 1. РІК І.

No. 1. VOL. I.

ВІННІПЕГ — 1974 — WINNIPEG

ВІРА І КУЛЬТУРА

Видає Богословсько-Наукове Товариство
ім. Митрополита Іларіона (Огієнка)

Редактує колегія:

Д-р Юрій Мулик-Луцик, прот. Степан Ярмусь,
протопресв. проф. Сергій Герус
Головний редактор: д-р Юрій Мулик-Луцик

Ціна примірника: 2 долари.

Адреса:

9 St. John's Ave., Winnipeg, Man. R2W 1G8

FAITH AND CULTURE

Published by Theologico-Scientific
Ilarion Society

Edited by Editorial Committee:

Dr. Y. Mulyk-Lutzyk, Very Rev. S. Yarmus, Very Rev. Prof. S. Gerus

Editor-in-Chief: Dr. Y. Mulyk-Lutzyk

A single copy: \$2.00.

Address: **9 St. John's Ave., Winnipeg, Man. R2W 1G8**

НОВИЙ ОРГАН ПІД ТРАДИЦІЙНОЮ НАЗВОЮ

(З нагоди випуску першого числа органу БНТІ)

Науково-Богословське Товариство в Вінніпезі формально існувало від 16 січня 1954 р. до дня упокоєння Владики Митрополита Іларіона — 29 березня 1972 року. Органом Науково-Богословського Товариства був журнал „Віра й Культура”. Основоположником і незмінним Головою Науково-Богословського Товариства, а також основоположником і редактором журналу-місячника „Віра й Культура” був Владика Митрополит Іларіон.

Через важку й затяжну недугу Владики Митрополита Іларіона, видавання журналу „Віра й Культура” було припинене. Його останнє число вийшло з датою: листопад-грудень (чч. 11-12) 1967 року. І тоді ж Науково-Богословське Товариство припинило свою діяльність.

Владика Митрополит Іларіон упокоївся 29 березня 1972 року. А Похорон йому був звершений в днях 11-12 квітня (1972 р.).

Конференція Духовенства Української Греко-Православної Церкви в Канаді, що відбулася в днях 13-14 квітня 1972 р., порекомендувала відновити й поживити діяльність Науково-Богословського Товариства і найменувати цю установу на честь Митрополита Іларіона (в мірі — Професора Доктора Івана Огієнка). Конференція Духовенства також порекомендувала, щоб згадане Товариство видавало свій науково-богословський орган. Ця рекомендація Духовної Конференції була схвалена повною Консисторією Української Греко-Православної Церкви в Канаді 9 червня 1972 року.

Згідно з вицезгаданою рекомендацією Конференції Духовенства та ухвалою Консисторії, покликана для цієї справи Президія уклала проект Статуту, на основі якого почало діяти Богословсько-Наукове Товариство імені Іларіона (БНТІ), що існує й діє під Високим Протекторатом

Священного Єпископату Української Греко-Православної Церкви в Канаді. Перші загальні збори членів Богословського Товариства ім. Іларіона відбулися 23 травня 1973 р., і вони схвалили проект Статуту.

Обрана загальними зборами Президія, ідучи на зустріч бажанням більшості учасників перших загальних зборів БНТІ, рішила надати запроектованому органові цього Товариства назву „Віра й Культура”, що була назвою того органу Науково-Богословського Товариства, який виходив від 1953 р. до 1967 р. за редакцією Владики Митрополита Іларіона.

І перше число органу Богословсько-Наукового Товариства ім. Іларіона виходить у світ у формі ось цього збірника.

Богословсько-Наукове Товариство ім. Іларіона, звичайно, не претендує на спільнотство в заслугах колишнього Науково-Богословського Товариства, основоположником і незмінним Головою якого був Владика Митрополит Іларіон. Богословсько-Наукове Товариство ім. Іларіона також не має жодних формальних, адміністративних і матеріальних зобов'язань у відношенні до колишнього Науково-Богословського Товариства та його органу — того журналу-місячника „Віра й Культура”, що виходив у періоді 1953-1967 років.

Тому що орган Богословсько-Наукового Товариства ім. Іларіона, тобто журнал під назвою „Віра й Культура”, покищо не має інших фінансових засобів, крім тих, що походять з членських вкладок членів БНТІ, Президія БНТІ і Редакція покищо вирішили видати перше число його без устійнення періоду часу (щомісячного, чи квартального, чи піврічного, або щорічного), бо для такого плянування ще немає фінансової підстави.

Президія й Редакція надіються, що журнал „Віра й Культура” з ходом часу стане періодичним виданням.

Редакція

Богословсько-Наукове Товариство
ім. Митрополита Іларіона.

Хвальна Президіє!

Добра думка прийшла Вам, з волі Божої відновити видання Богословсько-Наукового Журналу. Українська Греко-Православна Церква, найбільша Церква-Митрополія між Українськими Церквами за межами України, мусить мати свою богословську думку і відповідати на різні богословські проблеми нашого, хиткового в Вірі часу. Тому богословський журнал нашій святій Церкві рішуче необхідний. Для виповнення його змістом Православія в нас є достатні сили. Їх тільки треба скупчiti і дати напрям.

Тому з великим вдоволенням БЛАГОСЛОВЛЯЮ Вам розпочати це велике й богоугодне діло. Наші Священики оправдано жаліються, що Провославної богословської літератури дуже й дуже мало, — в той час коли інші християнські об'єднання мають її для себе подостатком. Тому цей наш богословський православний журнал мусить бути настальною книгою кожного Священика нашої Св. Церкви. І не тільки Священик, але й кожний активний православний християнин повинен цей журнал у себе мати й читати його.

Нехай Милосердний Господь допоможе Вам!
З Ласки Божої

Діючий Митрополит-Первоієрарх УГПЦеркви

+ МИХАІЛ

1-го грудня 1973

До Хвальної Президії
Богословсько-Наукового Товариства
ім. Митрополита Іларіона,
Вінніпег, Ман.

Хвальна Президіє!

З Вашого листа від 27-го листопада довідуюсь,
що в найближчому часі має вийти друком перше
число органу Богословсько-Наукового Товариства
ім. Митрополита Іларіона.

Орган Богословсько-Наукового Товариства ім.
Митрополита Іларіона буде, віримо, з великою по-
святою виконувати святий заповіт свого Покровите-
ля, нашого Великого Митрополита ІЛАРІОНА, поши-
рюючи ідеологію Української Православної Церкви,
як Церкви Первозванної, як Церкви Соборноправної,
як Церкви Національної, серед українського народу.

Вітаю сердечно з започаткуванням великої істо-
ричної ваги діла, що ним буде орган Богословсько-
Наукового Товариства ім. Митрополита Іларіона, в
якому потреба дуже велика.

Боже благословення нехай буде на працівниках
і читачах органу Богословсько-Наукового Товари-
ства ім. Митрополита Іларіона.

+ АНДРЕЙ — Архиєпископ

СЛОВО ВЛАДИКИ БОРИСА

Від. Ред. — Це є текст Слова, яке виголосив Владика Борис, Єпископ Саскатунський, на Похороні Бл. П. Митрополита Іларіона 11-го квітня 1972 р.

Ваші Високопреосвященства, Високопреподобні і Всечесніші Отці, і Ви всі Дорогі Брати і Сестри у Христі!

Сталося те, чого не можна було уникнути. Навіки відійшов від нас Первоієрарх нашої Святої Церкви, Благійший Владика Митрополит Іларіон. Відійшов той, хто був великим авторитетом для всіх нас у багатьох справах. Відійшов той, кого знали й шанували не тільки українці, але також і чужинці.

Наш незабутній Покійний Владика Митрополит Іларіон був не тільки визначним ієрархом Української Церкви, а також і науковцем, який залишив по собі більше як тисячу назв своїх творів. А серед них почесне місце займає його переклад Біблії в українській мові, якої наклад вже зовсім вичерпується.

Гюкійний Владика Митрополит у своєму часі був професором високих шкіл, — як в Україні, так і поза нею. Мав і я щастя слухати його прекрасні виклади від 1925 - 1929 років на Богословському Відділі Варшавського університету.

В тих часах серед старших віком студентів були й такі, що знали Покійного ще як Ректора Кам'янець-Подільського університету, а також бачили його на таких становищах в Україні, як Міністра Освіти, а потім — Міністра Віроісповідань.

На Митрополичу Катедру Української Греко-Православної Церкви в Канаді Владику Іларіону було обрано в 1951 році. Тому то й рік минулий, рік 1971-ий, наша Церква відзначила, як 20-ліття Митрополії УГПЦ.

Не багато місяців проминуло від часу святкувань цього ювілею нашої Митрополії, як Господь покликав до Себе нашого незабутнього Владику Митрополита

Іларіона. А тому що сталося це в такому незвичайному часі нашого церковно-релігійного життя, як Великдень, то й сама собою напрошується думка та зростає віра й певність, що, за висловом похоронного прокимна, таки щаслива путь, в яку йде душа Покійного Владики Митрополита.

Після багатьох трудів і подвигів як для своєї Церкви, так і для усього нашого народу, Дорогий Спочилий наш дійшов до тихої пристані, де й одержить правдиву нагороду від Того, Хто є Хлібом Життя.

Великими були труди нашого Владики, як Митрополита Церкви. Інший на його місці можливо навіть злякався б отих усіх перешкод, які чомусь так часто з'являються при баагтьох добрих справах. Злякався б тієї відповідальності, яку треба було взяти на свої рамена. Ale не таким був наш Владика Митрополит. — „Глибоко вірю”, пише наш Владика після обрання його Митрополитом УГПЦ, „що Сам Господь покликав мене на самовіддану службу Йому та всьому Українському Народові в Канаді”. А звертаючись до Священиків, каже: „Перше слово мое до Вас, Всечесніші Отці, — пильно й самовіддано ставайте разом зо мною, як мої помічники, до Божої роботи в Його святім Винограднику, розбудовуйте парафіяльне життя Богові на славу, а людям на спасіння. Твердо пам'ятайте, що Господь позоставив нам Свою неписану заповідь: „Служити Народові — то служити Богові”, а тому не шкодуйте своєї праці для духовного піднесення вірних”.

А далі в цьому своєму першому митрополичому посланні пише наш незабутній Владика таке:

„Гаряче й по-батьківському закликаю вас усіх, Всечесні Отці, українська інтелігенціє й українські уставови, дорогі, трудолюбиві фармери, і тебе, українське робітництво та українська молоде, — усі дружньо ставаймо густою лавою до спокійної творчої й радісної праці на Божій ниві, бо праці цієї аж надто багато! Не біймось тягару цієї праці, не лякаймося многоти її, бо Сам Господь допоможе нам!

Ревно й гаряче я буду молитися Господеві, щоб Він поблагословив Свою Українську Греко-Православну Церкву в Канаді та ввесь Боголюбивий Український Народ усіма Своїми щедрими ласками! Гаряче й завжди молітися про це і ви всі, і працюйте в спокої та з радістю!"

Неможливо, Брати мої і Сестри, охопити в короткому надгробному слові всю різноманітність та широко розгорнену працю нашого Владики Митрополита. Але можна сміло сказати, що не було, мабуть, ані одної ділянки нашого церковного і народного життя, на яку б наш Владика у своєму часі не звернув уваги.

Про все це широко й вичерпно говорить спеціальне, присвячене пам'яти Покійного Митрополита, число „Вісника”, датоване 15-им квітня 1972 р.

Мабуть швидко проминули для нашого Владики Митрополита Іларіона заповіджені ним роки праці для Рідної Церкви і Українського Народу. А це тому, що Владика навіть не знав що таке відпочинок. Можливό, що хіба тільки виїзди на візитації парафій були для нього деяким відпруженням, але у себе в архиєрейській резиденції Владика постійно працював. Для Церкви і для народу нашого така інтенсивність Владики була корисною та спасенною, але надмірна праця передчасно вичерпали його фізичні сили. Коли нарешті наш незабутній Владики звернув увагу на стан свого здоров'я, то виявилось, що вже пізно привернути втрачене.

І ось у висліді стоймо ми всі засмучені біля домовини нашого Великого Митрополита та віддаємо йому подяку й останню послугу тут на землі.

Одиночою розрадою для нас, а також для родини Владики — це Великодні Піснопіння, а особливо величне й надійне „Христос Воскрес із мертвих, смертю смерть подолав і тим, що в гробах життя дарував”, яке так часто співаємо сьогодні та яке для людини віруючої завжди було, є й буде міцною запорукою вічного позагробового життя.

Добре також, що сповнилося бажання Спочилого Владики Митрополита взяти з собою в далеку дорогу

грудочку рідної для нього землі з околиць столиці України — Києва. Це завдячуємо одному з давніх його приятелів.

А тепер нехай буде вільно мені, Дорогі Владики, в часі цих похоронних молитов за нашого спочилого Первоієрарха, висловити той великий смуток і жаль, які обгорнули серця і душі всіх нас. Смерть Первоієрарха Української Греко-Православної Церкви, Блаженнішого Митрополита Іларіона заторкнула всіх нас, і сумуємо ми всі. Сумують Ієархи УГПЦ, сумує усе наше Духовенство, а також студенти Богословського Віddілу Колегії Св. Андрея, видатним професором якої Вл. Митр. був довгі роки. Сумують усі вірні нашої Церкви. Сильно заторкує ця наша спільна втрата Управу і Вірних Митрополичної Катедри Пресвятої Тройці у Вінніпезі з її Настоятелем. А це тому, що покійний Владика Митрополит був Первонастоятелем цієї Всеканадської Катедри.

Нехай Милосердний Господь допоможе також і дітям спочилого нашого Владики мужньо, з молитвою на устах та любов'ю в серці прийняти цю сумну конечність.

Ласкавий Господь наш Ісус Христос, що Сам воскрес із мертвих і Своєю смертю смерть подолав, нехай прийме до осель Своїх праведних душу блаженної пам'яті Митрополита Іларіона, прощаючи йому усі його провини вільні та невільні. А МІНЬ!

---

24. III. 1968

+

Глибоко вірою в Бога, у законо
и Едину Українську Церкви

и Синоду Української Церкви

Глибоко вірою! Вірою, що Бог не
забуде благословення

в доброму ~~так~~ закладається на
спереда в Україну,

Богом вінів ажі, і часто мол

дуну Українські Церкви і Украї

ни! Він очовим єде Православіє!

Кому Бога благословення не
дає, хто правдю не заступає Украї

нської Церкви. Тоді дужати,

Найвищої ^{Української} Православія!

+ M. Гларіон.

ОСТАННЯ ЗАПИСКА БЛ. П. МИТРОПОЛИТА ІЛАРІОНА

Прот. І. Стус

ПАМ'ЯТІ ВЕЛИКОГО МИТРОПОЛІТА

МИТРОПОЛІТ ІЛАРІОН І ЙОГО СТУДЕНТИ-БОГОСЛОВИ

У березні цього року сповниться два роки з того часу, коли відійшов від нас у вічність наш улюблений Духовний Батька — Блаженніший Митрополит Іларіон. Здавалося, що цей Великий Син України та невтомний Оборонець Святої Православної Віри та Православної Української Церкви залишив нас назавжди сиротами. Але, що більше ми віддаюємося від дня його земного упокоєння, то дедалі більше пам'ять про Нього стає глибшою та все більше міцніє в нас незломне бажання наслідувати в своєму житті та праці цього Велетня Духа. Наука й настанови Його завжди остануться в його студентів-вихованців, що тепер уже є серед великого числа Православного Духовенства в Канаді та взагалі на американському континенті.

Приємно нам усім пригадати, з якою великою та щирою батьківською любов'ю відносився цей найбільший сучасний Оборонець Святого Православія та Української Православної Церкви до нас, студентів-богословів, яких Він називав „своїми синами”. Кожного четверга ми, студенти-богослови, мали той приємний привілей відвідувати нашого Блаженнішого Митрополита в Його митрополичій резиденції та уважно слухати Його батьківських порад та настанов в нашому ще відносно молодому житті та на нашему наміреному відповідальному шляху українського православного Душпастиря, до прийняття сану, до якого ми всі приготовлялися. Коли хто з нас був власне на такій авдієнції у нашого Митрополита, то почувався він так, як почувається син, який розмовляє з своїм батьком. Наш Дорогий Архипастир дуже близько цікавився успіхами в студіях всіх своїх студентів; цікавився Він також і нашими щоденними особистими чи родин-

ними турботами, в яких, в міру своїх можливостей, Він ставався нам допомогти.

Тому кожного четверга ми дуже радо поспішали до митрополичної „палати”, бо знали, що там нас очікує наш люблячий Духовний Батько. Постпішли ми туди ще й тому, бо там довгими годинами мали нагоду переглядати різні праці письменників та богословів з усього світу, як також рідкісні, а то й унікальні, богословські та інші стародруки, багато з яких зберігалося тільки в бібліотеці нашого Блаженнішого Митрополита, який завжди знаходив час пояснювати нам, студентам, дещо з того, що було написано ним в Його найкращих богословських та науково-філологічних працях.

Коли блаженніший Митрополит Іларіон приходив до Колегії Св. Андрея, щоб там на Богословському Факультеті читати нам свої виклади, то для нас той день вважався неначе святым. Будучи довголітнім університетським професором і Деканом нашої Вищої Богословської Школи, наш Митрополит у дійсності не читав студентам своїх викладів з Історії Православної Церкви, Церковного Права та Пастирського Богословія, — ні, він маючи феноменальну пам'ять, вмів тільки в йому відомий своєрідний спосіб розказувати зміст свого предмету в цих викладах так, що навіть не треба було робити багато записок. Студенти завжди дуже уважно слухали та сприймали все сказане ним з надзвичайним зацікавленням, бо знали і глибоко відчували, що до них говорить великий авторитет у Богословії та Церковному Праві, як також досвідчений Архипастир, який ставався „своїх синів” виховати так, щоб вони, прийнявши сан Священства, гідно наслідували у своїй душпастирській праці свого Вчителя.

Пройшовши довгий і плодотворний шлях своєї по-над шістдесятилітньої наукової, громадської й Архипастирської праці, наш Великий Митрополит відзначався винятковою працездатністю та сильною вольовою вдачею. Усі ми, студенти-богослови, знали, що особисте життя нашого улюблена Архипастиря-Митрополита було завжди зразком чесності і праведності. Він дуже рано по-

чинав свою працю, цілими днями безпереривно працював і десь опівночі покидав цю працю тільки на кілька годин, щоб наступного ранку, десь біля шостої години, знову її продовжувати. Його ніхто й ніколи не бачив без праці, бо для нього „праця — то щастя”. У нього було сильно розвинене почуття людської честі й глибокої пошани до свого близького, без уваги на те чи то був високоосвічений науковець, чи звичайний робітник або фармер. Він ретельно, часто серед дуже несприятливих обставин, виконував прийняті на себе обов’язки, та завжди додержував свого слова. Він завжди проявляв свою власну ініціативу і мав свій власний підхід до всього у світі. Будучи глибоко віруючим християнином, Він, за допомогою Божою, зумів у своїй особі щасливо поєднати ДУХОВНОГО ПАСТИРЯ Й МІСІОНЕРА, ТВОРЧОГО ВЧЕНОГО СВІТОВОЇ СЛАВИ, ДЕРЖАВНОГО МУЖА ТА ПОЕТА.

Як і більшість великих та славних державних та наукових мужів, наш Блаженніший Митрополит жив дуже скромним особистим життям. Увесь свій невеликий дохід Він вкладав у своє видавництво науково-релігійних журналів, своїх книжок та у свою унікальну Бібліотеку, в якій Він з найбільшою ревністю постійно збирав та зберігав духові скарби нашого народу, передані з історичних та передісторичних часів, і ці скарби тепер зберігаються у Бібліотеці Св. Андрея у Вінніпезі.

Пригадую, як наш Блаженніший Митрополит і наш Професор заохочував нас, студентів, дописувати до журналу „Віра й Культура”, основоположником і редактором якого Він сам був. За вмілим редактуванням цього релігійно-богословського та наукового журналу нашим Владикою Митрополитом, згаданий журнал у великий мірі причинився до з’ясування глибин нашої Святої Православної Віри і нею породженої нашої багатовікової широкої культури. Він був дійсно осередком розвитку християнської православної культури і довгі-довгі роки був середником у прямуванні до досконалості в моралі та естетиці вищої духовної краси.

Пройняті духом цих особливіших християнських чеснот нашого Великого Митрополита, ми, студенти-богослови, вважали для себе за велику честь і привілей називати себе вихованцями нашого улюблена Владики Митрополита — цього справжнього Великого Аристократа Духа, який все своє життя, служачи ревню Богої та своїй Рідній Православній Церкві, служив широко і віддано своєму обездоленому українському народові, як та-кож, за допомогою своєї плодотворної праці, гідно змагався за кращу долю свого народу та його Рідної Православної Церкви.

Будучи близькими до нашого Архипастыря, ми спостерігали і відчували, що наш Блаженніший Митрополит Іларіон вкладав всю свою душу та зусилля в праці для розвитку нашої Православної Церкви взагалі, а нашої Української Православної Церкви в Канаді, якої Він був Головою, зокрема. Вкладав Він ті ж самі зусилля для розвитку нашої Вищої Богословської Школи при Колегії Св. Андрея. У своїх глибоко-релігійних та добре опрацьованих викладах в тій же Богословській Школі, Він старався передати студентам ту велику любов, самопосвяту та пошану до Святого Православія та Рідної Православної Церкви, чесноти, на основі яких і Він ціле своє життя служив Богої та своєму народові. У своїх викладах Він старався дати нам, студентам, відчути ту велику трагедію, яку переживала й тепер переживає наша многострадальна Батьківщина-Україна та її Рідна Православна Церква.

Він непохитно вірив, і цю віру старався передати й нам, у Правду української справи і в її неминучу перемогу. Він завжди закликав нас студентів гідно продовжувати працю наших великих богословських та наукових діячів і сміливо обороняти віковічні церковні і політичні права нашого многострадального народу та його Рідної Православної Церкви. Наш Блаж. Митрополит непохитно вірив в тотожність Православної Церкви з українським народом, бо: „Православна Церква зіллялася з україн-

ським народом і творить з ним нашу історію" („Віра й Культура” ч. (44), 1957 стор. 5).

Нас, студентів — богословів, Владика Митрополит постійно закликає до зусильної праці над собою, завважуючи при цьому, що тільки високоосвічений Священик зможе повністю виконувати свої обов'язки — служіння Господеві серед свого народу. До нас, богословів, наш Архипастир ставив зовсім оправдано дуже великі вимоги, пригадуючи при цьому, що ми незабаром станемо до праці в нашій Рідній Православній Церкві, як її Душпастир і продовжувачі тих священних церковних та духовокультурних традицій наших славних попередників. Він ніколи не забував нам пригадувати про те, що власне за допомогою високоосвіченого Православного Духовенства наша Православна Церква створила для нашого народу велику духову та національну культуру, з якої ми тепер користаємо, і також будуть користати й наші нащадки. Він сильно підкреслював той незаперечний історичний факт, що ТВОРЦЕМ ДУХОВОЇ І НАРОДНОЇ КУЛЬТУРИ АЖ ДО КІНЦЯ XVIII ВІКУ БУЛА УКРАЇНСЬКА ПРАВОСЛАВНА ЦЕРКВА ТА НАШЕ ВИСОКООСВІЧЕНЕ ПРАВОСЛАВНЕ ДУХОВЕНСТВО, і тому на нас, як на майбутніх православних Священиків, покладається велика надія як на таких, що підуть у народ і вже тут, поза межами України, будуть продовжувати славні релігійно-національні традиції українського народу.

Перед тим, як наш улюблений Владика Митрополит мав відійти з цього світу, Він подбав навіть і про те, щоб нам залишити певну основну ідеологічну науку, на основі якої ми повинні, згідно з Його Заповітом, продовжувати працю в нашій Рідній Церкві. Згідно з Його науковою . . . „Ціль нашого життя — служити один одному. Щастя наше — у Службі Богові службою народові. Найвища краса нашого світу — в служінні Людині, в служінні народові . . . Ця нова моя наука про службу народові мусить увійти в світогляд всього людства, всі мусять нею перейнятися, сприйняти її істотно, як головну Євангельську науку, — тоді світ піде іншою дорогою, бо всі бу-

дуть свідомо служити один одному й тим народові, і цю службу вважатимуть службою Богові". „Служити народові — то служити Богові". Богословська Студія — 1965, стор. 116-117, Вінніпег).

Вже другий рік немає між нами нашого улюбленого Архипастиря — Блаженнішого Митрополита, д-ра Іларіона, але його духовна та культурна спадщина залишена нам ним, його щира та віддана любов до Рідної Української Православної Церкви та взагалі до Української Культури зобов'язує і нас до творчої праці для свого народу і його віковічної Православної Церкви, щоб і ми, в похилому віці нашого життя, могли хоч частково втішатися тієї тривкою духовною радістю у Господі — внаслідок виконаного нами святого обов'язку супроти свого багатострадального українського народу — служіння йому через його віковічну Рідну Православну Церкву, обов'язок якого так гідно виконував улюблений Архипастир і найбільший наш ідеолог та оборонець Святого Православ'я сучасного віку—Блаженніший Митрополит Іларіон.

Степан Ярмусь

ДУШПАСТИРСТВО

В ОБЛИЧЧІ ПРОТИРЕЛІГІЙНИХ ТЕЧІЙ

1. ВСТУПНІ ЗАВВАГИ ВІДНОСНО ПРОТИРЕЛІГІЙНИХ ТЕЧІЙ

Історія релігії майже не знає такого часу, коли б духовний розвиток та досвід людини не зазнавав натиску на нього з боку протилежних сил — зовнішніх, або й внутрішніх. При існуванні двох космічних сил — Доброї і Злої, цей спротив є неунікним, а являється він уже віковічною долею релігійної істоти. А тяготіння до Добра і Зла — це вже її природній конфлікт . . . передніятий нею з космосу. Проте, не цей окнфлікт є пред-

метом нашої дискусії; ми ставимо собі завдання про-дискутувати **сучасні** протирелегійні течії, що зроджують-ся й розвиваються в площині людського життя, та які є безпосередньою відповідальністю сучасного православ-ного пастыря.

Наші життєві, так би сказати екзистенціяльні й прак-тичні протирелігійні течії є різні. До них треба віднести атеїзм — войовничий та рівнодушний, матеріалізм — теоретичний і практичний, філософічний і практичний скептицизм та звичайну релігійну рівнодушність, отже — байдужість. І нашим найближчим противником, на мою думку, є саме скептицизм і релігійна рівнодушність, то значить — звичайне лініве занедбання віри й утрата її без будь-яких мотивів та аргументів.

Щодо атеїзму, матеріалізму та релігійного скепти-цизму, що покриваються маркою безбожжя, — то про них сучасні мислителі кажуть, що ті табори людей, які себе даним світоглядом характеризують, повно атеїстич-ними не є (бо, справді, абсолютного атеїста не може бути); вони тільки живуть і заспокоють себе популярним тепер атеїстичним припущенням. Бо у випадкові якоїсь кризи атеїсти, матеріалісти і скептики дуже часто вда-ються до Бога і в Ньому знаходять рятунок, а згодом повноту життя і святий спокій.

Людина — це релігійна істота з природи; вона всіми своїми душевними силами тяготить до Великого Ідеалу добра, краси й життєвого спокою — до Бога, і тому вона може тільки вдавати із себе атеїста, може припускати, що вона атеїст, але завершеним атеїстом людина ніколи не стане, — просто тому, що вона людина. Тому най-частіше людина тільки релігійний скептик, а не повний атеїст.

2. ДОБА СКЕПТИЦІЗМУ В СВІТІ І СЕРЕД НАС

Модерний скептицизм, тобто — релігійні сумніви й охолодження віри, — розвивався довгими роками. Його початків треба шукати далеко — в першому успішному виступі людини проти авторитету. Скептицизм має свій

зародок в ренесансі — в успішному виступі людини проти авторитету Церкви й церковної влади. Пізніше він був підсилий реформаційним виступом Лютера проти авторитету папи, проти духовенства, але реформаторство все таки ще залишало авторитет Св. Письма. Згодом і авторитетові Св. Письма поставлено виклик. Пізніше, упадок авторитету Церкви і Св. Письма довів до того, що людина почала квестіонувати авторитет Самого Бога.

Так згасала в людині віра, а зроджувався дух безбожжя чи тільки скептицизму. Носії т. зв. відродження та протесту потрудилися багато для ослаблення авторитету Церкви та духовенства; а Французька революція і такі мислителі 19 ст. як Фаєрбах, Карл Маркс, а після них психоаналітик Фройд потрудився стільки, що їхні послідовники перші й теперішні почали говорити про християнську добу, як про щось уже минуле. І цей процес секуляризації чи розцерковлення людини набрав універсального масштабу і завершується на наших очах. Тепер філософічний та воюючий атеїзм, матеріалізм і широко поширений скептицизм опорожнюють людину з віри і Духа Божого прискореним темпом, і самі ми є свідками цього. І все це діється навіть почерез наші школи, університети, почерез середники масової комунікації, — бо цьому вже сприяє рівень сучасної культури й цивілізації та ввесь уклад модерного життя. А це в не аби якій мірі торкається і нас — нашого суспільства, а особливо пастирів церковних, отже — нас, бо в цьому процесі наша роля дуже важлива і ми можемо зробити велику роботу, — ми ж бо таки провідники народу і з тим ще багато людей числиться.

3. НОВІ ОЗНАКИ НАШОГО ЧАСУ — ПРЕРІЗНІ РЕЛІГІЙНІ ШУКАННЯ

І так, однією з основних ознак модерної людини є її релігійний скептицизм, ота рівнодушна, а то й лінива утрата віри і, на мою думку, цей стан є гірший і більш загрозливий, ніж воюючий атеїзм чи матеріалізм. Бо воюючий атеїзм — це акція, яка невідмінно викликає релі-

гійну реакцію. А лінівий скептицизм та релігійна рівнодушність невідмінно ведуть людину до духовного знидіння, отже й упадку. Це витворює таку категорію людей, яка не має ніякого смаку, — вона ні тепла, ні зимна, і через те Сам Господь „випльовує” таких людей геть, як сказано в Об'явленні до Ангела Лаодиківської Церкви (Об'явлення 3:16). Це та категорія людей, яка від Церкви відпадає.

Процес, яким намагалися дехристиянізувати людину був довгий і навіть великі представники людського роду змагали до його завершення, — змагалися за це довго й зусильно. І багато людей осягнули безрелігійну свободу і почали жити, як кажеться „без попа і без Бога”. Людина звільнилася від Бога, від Його Закону, вийшла поза релігійні обмеження, вийшла поза межі старої релігійної структури, вийшла ніби то на волю — так, як риба із води. Це — сталося, але враз із тим людина затратила щось дуже важливe, — самий сенс життя! А ось тепер про неї вже починають говорити, як про таку, що вона стає розпучливим шукачем за якимсь життєвим сенсом, за сенсом релігійним. І цього факту свідками є ми.

Тепер уже часто стверджується, що сучасна людина стала розпучливим шукачем за релігійним сенсом життя. Процес цього шукання стає дуже енергійним і швидким, а до того також різнородним і мінливим. Тільки за останніх 10-15 років у тому шуканні відбувалися великі процеси, які зроджувалися на релігійному ґрунті, хоч декотрі з них на релігійні зовсім не подібні. Таким визнають феномен гиппізму, звичайну наркоманію, розгнузданій сексуалізм, дух бунту й протесту, а навіть новітній сатанізм. Усе те — це крик людини в її душевному опорожненні, в душевній задусі, — крик людського духа, що утратив, а тепер наново шукає сенсу життя — релігійного сенсу, хоч сам він того може й не знати. Це в тому стані свого духа людина заговорила була про смерть та похорон Самого Бога і ми слухали про це впродовж недавніх 4-5 років.

Але ми чували, і тепер чуємо, і про дещо інше; чуємо про релігійні розрухи, зокрема в колах сучасної молоді. Сюди входить академічне зацікавлення релігією, перейняття деякими колами східнім містичизмом, зацікавлення теперішньою й есхатологічною долею людини, постання молодечих гуртків т. зв. „Христового народу”, швидкий розріст до недавна непомітних євангелицьких груп, а в тім мормонів та єговістів і, як останнє явище, — розвиток т. зв. харизматичного руху. Це останнє явище ніби нове, але новим у ньому є тільки сам термін „харизматизм”. Бо цей новітній „харизматизм” — це нішо інше, як намагання привернути нормальне, тобто — правдиве відношення до Бога, до Церкви і взагалі до релігії. Отже сучасний харизматизм — це шукання правдивого сенсу життя, шукання Бога людьми церковними і нецерковними. До нього треба ставитися обережно, але легковажити ним не можна.

Усе вищесказане — це дуже часті теми на устах сучасної людини, а також на сторінках сучасної преси. Цими темами починають цікавитися поважно й глибоко. Їх студіють. Проте, той табор людства, який довго стрався розрахуватися з Богом, з вірою в Нього та з релігією взагалі, — коли сам він уже починає невитримувати ним витвореної безрелігійної порожнечі і починає цікавитися релігією наново, — до старих форм релігії він вертатися не хоче. І то не хоче вертатися тому, що носії тих форм не раз бували не такими, як годилося бути; вони часом одне проповідували, а робили друге. Це релігії не помагало. І так, сучасна людина починає нову добу своєї історії — добу туги за насиченням свого духа, добу чисто релігійних шукань. І та душевна туга та шукання проявляються навіть серед тих, які вдають, що їхній скептицизм та релігійна рівнодушність дає їм щастя і душевний спокій. Але ті, що мають до діла з умовим, нервовим та психічним хворінням людей починають доказувати інакше: вони твердять, що люди, хоч і назверх ніби щасливі й контентні, — дуже часто хворіють менально, нервово й душевно тільки через те, що стали над

безднєю душевної порожнечі, затратили священний сенс життя і не можуть своєї порожнечі переносити. Це — трагедія, але православний пастир, як невтомний душпастир, може дивитися на неї навіть позитивно, бо це поле для його великої й святої душпастирської праці. Добрий бо робітник завжди радий нагодою великих жнив. Душевне хворіння — це турботи для пастиря, і православний пастир повинен бути свідомий, що це його природне поле діяльності і він не повинен відпускати свого місця психіатрам чи комусь іншому.

4. ПРАВОСЛАВНЕ ПАСТИРСТВО:

(а) Пастирство в ситуації сучасного світу

Усі противрелігійні течії, а навіть деякі по-модерному релігійні, — це не абиякий виклик пастиреві. Це виклик і проблема зокрема тоді, коли пастир не здає собі справи з того, що саме ці течії собою представляють. А сучасний пастир повинен бути добре зорієнтований в обличчі новий подій, запитів та рухів в релігійному світі. Це його сфера діяння і тут він повинен бути фахівець. Коли ж він ним і не є, але являється душпастирем глибокої віри, любові до Бога і людей та є пастирем із щирого серця, — то й такий пастир може безбоязно братися за душпастирське діло. Його життя та християнська поведінка може часом промовляти глибше від мудрого слова. Бо слово науки може цікавити глибоко, але світло особистого прикладу та життя промовляє сильноше. Тому, проти сучасних негативних релігійних рухів може стати кожний душпастир — так інтелектуально сильний, як і слабіший, — коли б тільки він був пастирем щирої віри, а особливо повний жертовної любові до своєї паства.

Це зокрема стосується нас, з проблемами нашими. Ми ще менше виставлені на те, що б нам треба було протиставитися атеїзмові чи скептицизмові на академічному рівні. І з філософічним матеріалізмом нам не так часто доводиться мати діло. Але ось життєвий скептицизм, релігійна рівнодушність, легкодушне відношення до Слова Божого, до Церкви та до всього святого, — це

вже такі явища, які й нас — українських православних пастирів — переслідують на кожному кроці. А давати собі раду з цими проблемами — це вже відповіальність виключно наша. Факт, що ці проблеми в нас є і що вони поширені далеко, — то вже й самі люди говорять нам про це, — говорять навіть під час Сповіді. В усьому тому тільки треба орієнтуватися.

До того, саме теперішнє життя може нести нові проблеми, нові виклики, що вимагають від пасторя скорої орієнтації і правильного суду. І хто, як хто, а сучасний пастир повинен уміти „пізнавати духів” і давати собі з ними раду. Добра освіта та широка ерудиція поможе пастореві справлятися з такими проблемами, як сучасний науковий атеїзм, скептицизм і кожний пастир повинен озброюватися проти таких течій безнастанно. Добра освіта поможе пастореві пізнавати ці течії, якими вони по суті є, а добра богословська підготова — дасть на них відповідь. Але в кожному випадкові пастореві дуже і дуже багато поможе світло його життя — його глибока віра, любов до Бога і людей та свята пасторська поведінка. Це найбільша сила пасторя! Бо коли він зможе боротися проти негативних сил самим образом свого життя, — такий пастир буде завжди переможний. Христові противники дуже часто німіли перед Ним тільки через те, що Він закликав їх докорити Йому за гріх. Таку силу пастореві дає сам спосіб його християнського життя та поступовання.

Це один з найкращих засобів боротьби проти будь-яких протирелігійних течій, навіть модерних. Бо коли проти сильних і грізних негативних впливів пастир стає сміливо і мужньо, то він їх перемагає, бо його справа така, що й сили адovі не подолають її, — сказав Сам Ісус Христос. Отже святу перемогу в боротьбі зо злом заповідає Сам Христос. І справді, покажи суровому атеїстові усмішку упевненої віри, і він проти тебе довго стояти не зможе; поясни і покажи безрадісному скептикові релігійний сенс життя, — то й ти збагатієш його щастям. А скільки блаженніший ти, коли зумієш спасально вико-

ристовувати позитивні релігійні прояви, такі як ось зростаючий харизматизм, євангелизм і ін.

Так, отже, проти атеїзму, матеріалізму та всякого скептицизму виступаємо з непохитною вірою, з повним християнським упевненням та з мужністю, і проти такої міцної лави ніякі противрелігійні течії не встоять. Але з нашого боку треба спрважньої апостольської свідомості, мужності, любові до людей та твердої віри.

**

Тут зроблено спробу показати, а то й на основі нових даних доказати, — що так атеїзм, як і матеріалізм та скептицизм, — осягнувши безрелігійну свободу — порожнечу, яка їх довго вабила, — розбиваються в ніщо. А камінь твердої віри буде стояти вічно.

Тепер звернемося до тих справ, з якими пастир має діло найчастіше, і за посередництвом яких може мати велику силу впливу на людей, незважаючи на те, яким є дух даного часу.

(6) Душпастирство в Богослуженні та в проповіді

Велику силу впливу на людей має душпастир, що служить біля церковного престолу та проповідує Слово Боже з церковного амвону. Це — так, але вплив з того місця може бути так позитивний, як і негативний. Бо не мало рівнодушного відношення до Церкви й релігії спричиняють таки самі пастири, — ті, які відносяться до свого священного діла легковажно й рівнодушно. І треба признати, що не мало релігійного скептицизму починається таки в самому священному місці . . . в церкві.

Мало хто з людей скаже нам, що він серцеєзнатець. Але ось у церкві душу і серце пастиря люди пізнають і бачуть наскірзь. Недарма й наш Шевченко сказав, що й невчене око може взглянути в душу глибоко, і це стосується також пастиря в церкві. Трапляються бо пастири, які відчитують у церкві молитви і відслужують Богослуження ось так собі просто, щоб виконати обряд. А не можна забувати, що то священик у церкві надає духовного тону всім своїм вірним. І якщо він душевно при-

туплений, то такими будуть і його вірні. А душевно живий пастир відразу запричащає живим духом усю свою поставу. Тут священик — чи то він служить, чи читає молитву, чи проповідує, — він мусить бути живим, або по-теперішньому — харизматичним. Він перший витворює в церкві живу й святу атмосферу. А як він того не зробить, чи не дбає про те, — від того буде терпіти вся його паства. Треба добре затямети, що то пастири завдають духовний тон своїм вірним!

Далі, велику роля в ділі християнізації людей, або її доведення їх до легкодушного відношення до релігії відограє церковна проповідь. І є такі проповідники, яких люди слухають охоче і багато від них навчаються, але є й такі, що люди їх уникають. Усі ми про це дуже добре знаємо.

Не кожний священик може бути золотоустим, але кожний може бути добрым проповідником, — коли б він і без особливого дару слова проповідував доладу. Ale буває так, що й досі проповідники проповідують невдало — бо не говорять того, що треба, або що люди хотіли б слухати.

Коли говорити про вподобу людям проповіді, то найкраще людям слухається та проповідь, яка буває витримана в рамцих теми та настрою даної Неділі чи Свята. Треба знати, що люди, ідучи до церкви, ще вдома входять у настрій даного святкового дня, і того настрою проповідник не повинен порушувати, — хіба тільки з якихсь особливих причин. Ale ті причини повинні бути людям відомі, і тоді порушення даного святкового настрою може бути прийнятним. Інакше, люди будуть розчаровані. Наприклад, пасхальна проповідь на Різдво, а різдвяна на Зелені Свята людей тільки розчарує. Це, правда, крайні приклади, але ми глибоко помилилися б, якщо б припускали, що люди в таких речах не розбираються.

Усе це може виглядати дрібничковим, неважним. Ale зберіть більше маленьких дрібниць і киньте їх у душу слабковатої людини, то дуже легко заженете її в єговізм

чи кудись інше, або взагалі відженете її від релігії. Таке буває.

Взагалі, коли говорити про амвон, — на амвон несемо тільки Слово Боже, Його Правду і кожний її аспект у свій час, і нічого іншого на амвон не несемо. Лише живим і влучним словом можна поборювати релігійну легкодушність. Далі, все те, що говориться на амвоні, — обов'язково мусить відповідати проголошенню, що воно буде сказане від Імені Отця, і Сина, і Святого Духа, бо тільки так сказане може бути завершене словом „Амінь!”

Це — дуже важливе, бо належить до духовного виховання людей. Ось заговори з амвону про користь для організму часнику, чи про політику, — то тупою буде твоя паства і від недуги скептицизму не відженешся ніколи.

Кожна проповідь повинна бути жива. Її виголошується в Ім'я Живого Бога, і коли її виголошує живий пастир, — то, певно, що така проповідь буде словом життя. І від живої проповіді буде жива громада. А тупе чи мертвє слово пастиря доводить до того, що в громаді справді може прорости зневірення, а то й повний скептицизм.

5. ПАСТИР — МІСІОНЕР НА КОЖНОМУ КРОЦІ

Нам не треба вмовляти того, що священик — священик не тільки в неділю, але й у будень. Священик — душпастир, — душпастир безнастанний. У будень він все таки завжди з людьми, і як він з ними поводиться, якою мовою говорить і що робить — все те на людей сильно впливає. Вплив пастиря на людей буде добрий, якщо його ніколи не буде покидати пастирська совість і сама свідомість, що те, що він будує в церкві — в невідповідній поведінці з людьми може бути дуже легко зруйноване. А ось використовуй свою зустріч з людьми в будень на посилення того, що проповідуєш-будуєш у церкві — то твоя будівля буде міцна.

Кожне розумне, справді пастирське ходження священика в народ має велике значення. І велике значення

має його священна мова з людьми. Але на практиці буває і так, що темою розмови священика з вірними стає щось звичайне, а про Боже говориться тільки в церкві... Такий стан речей ненормальний і його треба старатися виправляти.

У нас, а тим більше в обличчі сучасного стану речей, повинно бути інакше. Нас, правда, і так не покидають турботи про те, що наші громади не ростуть, а маліють, що силою наших людей зростають інші церкви та віроісповідання, або й збільшуються ряди нерелігійних людей. А чому б так не говорити про те з нашими вірними при кожній нагоді? Чому б не входити в розмови з ними навіть про щось таке, як оті процеси, що їх згадано вище? У порушувану релігійну тему люди часом дуже глибоко входять і бувають вдячні священикові, що дає їм нагоду поговорити на теми релігійні. І такі розмови, певно, згодом доведуть до того, що скептиків у громаді буде менше.

Але, правда, на те треба доброго пастыря, щоб він умів постійно й при кожній нагоді людей християнізувати, наставляти їх увагу на євангельський шлях. Таких пастирів у нас є чимало, але такими можуть бути всі, — коли б тільки було палке хотіння. А це найкраща боротьба проти зневіри і взагалі проти релігійного упадку.

У нас конечно треба виробляти спасальну пастирську любов до людей, пастирське шире вболівання за їхню вічну долю. З таким наставленням пастирська праця піде краще і вона буде успішна.

Пастир також повинен виробляти в собі християнську мужність і тверду надію на перемогу. Це не вигадки, що такі явища як атеїзм, матеріалізм та скептицизм починають тратити ґрунт під собою, а натомість виробляється добрий ґрунт для віри. Цей стан конче треба використовувати! І вже саме те явище повинно виробляти в пастиря наснагу душпастирювати сильніше, душпастирювати краще. Такого пастиря нашій Українській Церкві конечно треба, щоб вона міцніла, бо інакше вона довго встоїтись не зможе. Без доброго пастырства атеїзм, ма-

теріялізм, скептицизм та невірство буде розвиватися далі. А добре пастырство може стати проти цих негативів сміливо і переможньо. Не можна забувати, що євангельську перемогу заповідає своїм послідовникам Сам Господь Ісус Христос. Отож і проти численних протирелігійних течій можна ставати мужньо!

6. ДУШПАСТИР — ТО Й ПРОВІДНИК

Православний душпастир — це й провідник своєї громади. Образ пастыря-провідника накреслив Сам Пастиреначальник Господь Ісус Христос в десятім розділі Євангелії від Івана. Той образ ставить перед нами доброго пастыря як того, що трудиться в проводі своєї пастви повсякчасно. Між ним і його паствою зберігається живий зв'язок однодушності й любові. Він має провідний авторитетний голос; паства цей голос знає, і йде туди, куди пастир її поведе. Паства шанує такого пастыря, любить і слухає його. Це святий принцип авторитету пастыря-провідника, що повністю відповідає психологічним принципам доброго пастырства та взагалі провідництва.

Психологія знає цілу низку характеристик доброго провідництва, але в основі кожного типу доброго провідника добачує вміння володіти словом. Цією рисою мусить визначатися кожний провідник, якщо він хоче мати успіх. Це дуже важливе й у душпастирстві. Тому-то впарі з умінням входити в положення людини чи й громади людей, з умінням жити почуттями й прагненнями своєї пастви, — добрий пастир повинен мати також дар слова, безнастанно його виробляти, удосконалювати, плекати. А це й допоможе йому стати на рівень доброго провідника громади. Коли ж до того додати дар зворушувати почування людей та володіти тими почуваннями, — такий пастир невідмінно буде втішатися авторитетом й успіхом. Це пастир живий, пастир добрий.

У дійсності, добрий пастир-провідник не потребує якихсь надзвичайних обдарувань. Успіх має той пастир, що живе почуваннями своєї пастви, що боліє її болями, радується з нею її радощами, мріє її мріями, думає її дум-

ками. Такий пастир завжди поведе своїх вірних за собою. Проте він мусить бути в проводі, завжди йти по-переду — повно не зливаючись з нею, ані не випереджу-ючи її надто. Священик є завжди з своїми вірними, але до будь-якого панбратьства не допускається. Паства по-винна пізнавати свого пастыря як одного із своїх, але священик мусить зберігати святу міру пастырства-про-відництва: він стоїть відповідно вище за свою громаду й він завжди є напереді. Надмірне вивищення чи відда-лення пастыря від своїх овечок перериває між ними жи-вий взаємодіючий зв'язок, і так між ними настає від-чуження, духовий холод. У такому випадкові творчий елемент душпастырства-провідництва зникає, а настає духовне зубоження так паству, як і самого пастыря. То-му-то спасальний рівень і спасальну віддалю між свяще-ником і вірними треба відчувати й зберігати, — тоді в душпастырстві труднощів не буде. До того, коли як коли, а в наш час треба мати на увазі заповіт Ісуса Христа, а саме — треба завжди мати змійну мудрість й голубину лагідність (Мт. 10:16).

Це так, загально про принципи душпастирського провідництва. І треба знати, що саме ці принципи зали-шаються чи не найбільш відповідними на наш час, коли пастир мусить працювати в атмосфері вищеобговорених рухів та течій.

Як було завжди, так воно є й сьогодні, що найваж-ливішою силою пастыря є його апостольська щирість, глибока любов до Бога, до Правди та до людей. Це та свята динамічність, яка людей оживляє, ублагороднює, підносить, а противні сили перемагає, бо вони не можуть встояти перед нею. З цією силою пастир може по-вести за собою великі громади людей. Люди за прав-дою і добром, за щирістю й ідейністю завжди підуть, бо це їхнє природне добро. Пастыря в цій силі не зля-кають ніякі противні течії, а навпаки: вони будуть ви-клікати в ньому запал і наснагу до євангельської пра-ці, бо добрий робітник завжди радіє багатством життя

(Ів. 4:35-38). Треба візнати, що наш час і сучасна людина доброго, розсудливого й мужнього пастырства дуже потребують. А щодо протирелігійних течій, то вони доброго пастыря тільки гарнують.

,

Свящ. С. Герус

МИТРОПОЛІТ КИЇВСЬКИЙ ІЛАРІОН І ПИТАННЯ ЙОГО КАНОНІЗАЦІЇ

З того часу, як Україна прийняла християнство, Київ на довгі роки став катедрою голови Української Православної Церкви, який носив титул: „Митрополит Київський і всієї Русі”.

Митрополитами, а також єпископами Української Православної Церкви спочатку були греки. Першим з українських князів, який захотів обсадити Київський Митрополичий Престіл особою із свого рідного народу, був Ярослав Мудрий, і з його волі Київським Митрополитом став священик княжого села Берестева, біля Києва, Іларіон.

Відмічуючи факт поставлення Іларіона Митрополитом Київським, літописець так про те записав: „Року 1051 постави Іларіона Митрополитом Русі, собравши єпископи”. Це обрання й поставлення Іларіона Митрополитом було без попередніх зносин з Царгородським Патріярхом, якого вимагала канонічна залежність Київського Митрополита від Царгородського Патріярха і церковні правила; тому Царгород неприхильно поставився до цього факту. Очевидно, що Царгород не хотів так легко поступитися своїм правом поставляти для Києва Митрополита, тому й був проти поставлення Іларіона без згоди Патріярха Царгородського.

Треба припустити, що такий спосіб поставлення Іларіона Митрополитом Київським, як вище сказано, привів обидві сторони до непорозуміння, і це було причиною, що Іларіон був Митрополитом Київським дуже короткий

час. Історики думають, що князь Ярослав пожертвуав Іларіоном для замирення з греками, та для одруження свого сина Всеволода з грецькою княжною.

З цього приводу історик Карташев (Том I, ст. 169) подає, що після війни з греками 1043 р. і миру 1046 р. князь Ярослав 1052 р. добився шлюбу свого сина Всеволода з грецькою княжною, з якого 1053 р. народився Володимир, прозваний по матері Мономахом. На цьому греки зломили, — пише далі Карташев, — гордощі Ярослава, і він поступився Іларіоном. Від 1054 року Іларіон зник безслідно. Року 1055-го в Києві вже урядує Митрополит-грек Є ф р е м .

Митрополит Іларіон, згідно з усіма даними про нього, вповні заслужив бути канонізованим руським Святителем, а між тим його імення серед руських Святих немає. Треба думати, що в ранній період Київської митрополії до канонізації Іларіона могли не допустити греки. Але що перешкодило евентуальності його канонізації в дальшому часі?

З цього трудного становища пробує вивести дослідників своєю гіпотезою академік Шахматов. Він припускає, що Іларіон, зійшовши з Митрополичого престолу, пішов у Печерський монастир і прийняв схиму, з ім'ям Нікона, був там видатним діячем. На думку Шахматова, він — відомий нам Нікон літописець, дипломат і місіонер та будівничий Тмутараканського монастиря, звідки він, як дехто припускає, походив.

Карташев від себе додає, що ця гіпотеза Шахматова має сильну сторону в тому, що вона пояснює дивне зникнення Іларіона з Митрополичого престолу та дальші, пов'язані з його життям, таємниці: коли він помер, де похоронений, чому не канонізований? А слабим місцем цієї гіпотези є затмарення Іларіонового літературного сяйва, яке не сховалося б і під схимою.

Академік Шахматов, Карташев та інші дослідники життя й історії Митрополита Київського Іларіона мали для своїх дослідів усі бібліотеки і архіви тодішньої Російської імперії, і ніякої відповіді на питання про його

долю після опущення ним Митрополичної катедри вони не знайшли. Але всі вони однозгідно стверджують, що Іларіон був вповні достойний канонізації, але канонізований він не був.

КАНОНІЗАЦІЯ -- це церковний процес, який закінчується вписом імені померлого подвижника до списку святих (Свящ. М. Митроцкій, О прославленні святих, 1914 г.). Канон -- це список, каталог. Для канонізації святих встановлені конечні передумови: конче треба знати, коли дана особа померла і де похована; необхідно мати достовірні свідчення про чуда, які відбулися, або відбуваються при мощах чи при могилі того, хто мав би бути канонізованим.

Про такі передумови для канонізації згадує теж Митрополит Іларіон (Огієнко) в своїй праці під назвою „Канонізація Святих”. На сторінці 50 згаданої праці, він пише: „У Православній Церкві, з глибокої давнини встановлено, що святим стає тільки той, хто чинить чуда. Чудотворення — це основа канонізації. Без попереднього чудотворення ніхто святим не буде проголошений, бо канонізаційний процес без цього не приймається”.

Звідси ясно, що Митрополит Київський Іларіон не міг задоволити вимог процесу канонізації. Не говорячи про чудеса, що про них згадує наш Митрополит Іларіон, як основу канонізації, нікому не відомо, коли Іларіон Київський помер, де похований, де його могила? Без цих даних канонізація його не могла відбутися, тому його імення немає серед канонізованих святих угодників Божих.

В Енциклопедичному словнику Павленка (стор. 823) згадується Київський Митрополит Іларіон, але без прикметника „святий”, як перший руський Митрополит Київський. Так само говориться про нього і в Малій Українській Енциклопедії Онацького. Енциклопедичний словник Брокгауза (ст. 910) приводить одинадцять імен різних Іларіонів, в тому числі й Іларіона Київського, але тільки двох з них зазначені святыми, а це Іларіон Вели-

кий, Палестинець 288-372 р. та Іларіон преподобний, грузинський, 882 р. Про Іларіона ж Київського, митрополита, словник цей говорить таке: „ІЛАРІОН, митрополит Київський — відомості про нього скупі. Відомо, що він був русин. Очевидно недовго був Іларіон Митрополитом, бо вже року 1055 згадується в літописах другий Митрополит — Єфрем. Коли вмер Іларіон — теж невідомо”.

Згадуючи про Іларіона Київського, Митрополита, проф. Онацький додає ще й таке: „Ім'я Іларіона прийняв у чернецтві відомий дослідник української культури — проф. Іван Огієнко”.

Прийнявши ім'я свого величного попередника, Митрополит Іларіон Огієнко за звичаєм, святкував день свого покровителя, і це він обходив у день пам'яті Іларіона Великого, 20 жовтня за старим стилем календаря, а Іларіон Великий був, як вже було сказано, палестинцем, з року 282-373, відомий аскет і подвижник. У деяких Свяtcях, під тим самим числом календаря можна зустрічати ім'я Іларіона Печерського, схимника. Цей преподобний Іларіон схимник відноситься до святих, які були в по-дзвізі дуже далеко після доби Київського Митрополита Іларіона. Крім того важно знати те, що в схимі давалось обов'язково нове ім'я. Це робиться на знак того, що схимник зовсім пориває свої зв'язки зі світом, він „умирає” для світу. Отже, якщо йти за теорією Шахматова, то Київський Митрополит Іларіон, вступивши в монастир, і прийнявши схиму, вже не був Іларіоном, а може й справді стам тим Ніконом, якого видвигає його гіпотеза, і через те дальша доля його невідома. Так, чи інакше, його імення серед канонізованих святих немає.

На цій основі, у всіх працях і публікаціях, де згадується Київський Митрополит Іларіон, його ім'я стоїть без прикметника „святий”. Так поступає і великий почитатель його — Митрополит Іларіон Огієнко. Ось, напр., в його праці: „Візантія і Україна”, ім'я Іларіона Київського вжите без прикметника „святий”, а просто —

„Іларіон” (ст. 11-’6). Те саме знаходимо і в працях проф. Власовського, та інших, бо інакше й бути не могло.

Може дехто ототожнює слово „Святий” зі словом „Святитель”, то ці слова не синоніми, а вони мають різне значення. Святыми звуться тільки ті особи, які визналися своїм богоугодним життям і були канонізовані. А „святителем” іменується кожний Архиєрей, Митрополит, чи, взагалі, Єпископ, згідно своєму сану, бо він святительствує в Церкві Христовій. Від змішування цих двох понять могло постати найменування Митрополита Київського Іларіона в деяких згадках про нього, замість „Святитель”, то ці слова не синоніми, а вони мають різне формального боку не є оправдане хоч воно дуже близьке до нього, як вже було сказано. Тому доводиться нам з жалем приєднатись до науковців — дослідників, які встановили, що Іларіон Київський впovні заслужив на визнання його святым, але канонізованим не був.

Юрій Мулик-Луцик

ШЕВЧЕНКО Й ЦЕРКВА

(На 160-ліття з дня народження Тараса Шевченка)

В С Т У П

Наукову працю на тему відношення Тараса Шевченка до релігії можна уявляти собі по-різному, — в залежності від того як хто розуміє слова „наука” та „релігія”.

Мета науки полягає в розкриванні дійсності, тобто істини (правди). Отже підходити до справи відношення Шевченка до релігії по-науковому — це значить сказати собі, що ми не маємо наукової відповіді на це питання, і тому ставимо собі завдання розкрити істину в цій справі, щоб побачити, чи Шевченко був чи не був віруючим. Хто ж ставить собі передвзяте завдання — доказати атеїстам, що Шевченко, мовляв, таки був віруючим, чи навпаки — доказати фідеїстам, що він, мовляв, був атеїстом,

— це, з точки зору мети науки, є підхід антинауковий. Такий підхід велить нам бачити Шевченка таким, яким нам хочеться його бачити, а не таким, яким він в дійсності був.

Крім вищезгаданого епістемо-телеологічного принципу, тобто принципу мети науки, треба ще мати на увазі наукову методу дослідження. І тут перш за все треба брати до уваги ті три критерії, що їх визначив Іполит Тен, а саме: досліджувану постать треба розглядати в світлі істоти її народу і в світлі істоти її вужчого середовища, а також у світлі духа тієї епохи, в якій вона жила.

Далі, треба також розглядати досліджувану особу в світлі типології, тобто у світлі природних прикмет її темпераменту так, як це пропонує Е. Кречмер. Одночасно ж треба брати до уваги набуті прикмети її характеру. (Тут ідеється про факт впливів на дану особу). А в зв'язку з цим треба пам'ятати про принцип розвитковості (еволюції); бож світогляд кожної людини, з генієм включно, підлягає законові розвиткової мінливості.

Усі ці та інші чинники треба досліджувати тому, бо цього вимагає принцип плюралізму, який полягає в тому, що досліджувану особу, річ і факт треба розглядати в багатьох різних аспектах. Зокрема ж треба досліджувати творчість Шевченка у зв'язку з так званою „народньою психологією” українців, та з їхнім фольклором, а також з усіма аспектами національних прикмет християнської традиції. (Принципи народньої психології визначив В. Вундт).

А вже особливо треба звернути увагу на той факт, що Шевченко писав народньою мовою. Звичайно, всі ми знаємо, що Шевченко писав „народньою мовою”. Але тут слаба сторона полягає в тому, що під поняттям про „народню мову” в соновному розуміють лише говір. А це ще не вистачає. Бож народню мову треба також досліджувати в світлі народньої психології. (Народня психологія віддзеркалюється в народній мові, мітах і в традиційних звичаях).

Наприклад, такі вислови в „Кобзарі” Шевченка, як: „. . . а до того я не знаю Бога” („Заповіт”) і „прокляну святого Бога” („Сон” — „Три літа”), на мою думку, конче треба розглядати в світлі стилів народного вислову, а не в світлі світогляду Шевченка.

Важливу позицію в методах дослідження відношення Шевченка займає також потреба взяти до уваги психологію геніяльно-творчої індивідуальності.

Наукове дослідження відношення Шевченка до релігії — це дуже велика, затяжна, складна й відповідальна праця.

Наукової праці на цю тему, в такому сенсі, як я її розумію, у нас ще немає. Та й причинків до неї поки-що маємо небагато.

У популярному рефераті проф. Леоніда Білецького п. з. „Віруючий Шевченко”, написаному для прочитання на „Шевченківських Роковинах” у Вінніпезі 1949 р.,¹) згадані імена тих старшої дати учених, які твердили, що Шевченко був віруючий. (Але без подання джерел). Серед наукових критеріїв у цьому рефераті треба перш за все взяти до уваги принцип еволюції, якому підлягає світогляд і поведінка кожної людини, з генієм включно. А специфічно тут слід підкреслити той факт, що Шевченко під впливом тих переживань, що були викликані його арештом і засланням, згодом проявив нахил до глибоких розмислень та до читання творів типу „Наслідування Христа” Томи Кемпійського (Гемеркена).

Треба пожаліти, що проф. Л. Білецький не написав більшої праці про відношення Шевченка до релігії, розмір якої дав би був йому технічну можливість вияснити (по-богословському) значення слова „християнин” — у зв’язку з його кінцевим висновком, — що Шевченко був не лише віруючим узагалі а що був він специфічно віруючим християнином.

Більшою за реферат проф. Білецького є праця митрополита Іларіона (в мірі професора Івана Огієнка) на тему відношення Шевченка до релігії.²)

Як професійний славіст-філолог, митр. Іларіон найбільш був зацікавлений засобами мовного вислову в творчості Шевченка, і тому він написав працю (першу на цю тему) „Словник мови Шевченка” (Вінніпег 1961). При тому він зокрема досліджував стиль мовних засобів поетичного вислову Шевченка. Ствердивши той факт, що в „Кобзарі” помітні значні впливи біблійного стилю, митр. Іларіон вказав на цей стиль, як на основний доказ релігійності Шевченка. Його аргументацію можна сконденсувати в рамках ось такого силогізму: тому що „релігійний стиль у Шевченкових творах дуже сильний” і тому що „він (релігійний стиль) — душа його мови”, і тому що „він (релігійний стиль) — ознака Шевченкового думання від початку його писань до могили (1837-1861)”, то висновок з цього такий, що Шевченко „був віруючий християнин-православний”.³⁾

Об'єм праці митр. Іларіона не дозволив би помістити богословську аналізу творів Шевченка, щоб показати його світогляд у свіtlі основних норм православного віропнавчання, — якщо б така аналіза була зроблена. Також доводиться жаліти, що розмір його праці не є достатньо великим; бо якщо б він був значно більшим, то тоді можна б було сподіватися, що митр. Іларіон мав би був можливість помістити в цій праці вияснення зв'язку між стилем поета та його світоглядом, з відношенням до релігії включно. А це питання досить важливе в самому принципі. Між іншим, до обсягу цієї ж проблеми належить також справа стилю в „Слові о полку Ігореві”. Релігійний стиль там дуже рясний, але він мітологічний, чи популярно кажучи, „поганський”. А сам автор цього твору, звичайно, був охрещений.

Упротивень до звичаю писати про відношення Шевченка до релігії (а в цьому й до Церкви), я тут займуся справою відношення Церкви (чи Церков) до Шевченка; чи, може, краще було б сказати — справою відношення церковних авторитетів (чи принаймні деяких церковних авторитетів) до Шевченка. Властиво, я тут подам (для ілюстрації) тільки деякі документальні дані — в тій надії,

що ця тема може зацікавити когось з тих, кому обставини позволяють ширше глибше зайнятися цим питанням.

**

I

Закулісна акція проти Шевченка на церковному ґрунті

Тарас Шевченко, син православних батьків, охрещений в православії, вихований в релігійній православній атмосфері, не виступив з Православної Церкви і не був усунений (виклятий) з неї.

А до того ж ще на його творах густо й чітко познавчився релігійний стиль. І митр. Іларіон на цій підставі сказав, що Шевченко був не лише віруючим взагалі, а це був він християнин; і то був не лише християнином взагалі, а специфічно — православним християнином.

Але хоча виступи проти Шевченка з боку деяких церковних авторитетів були ще й раніше, то все ж таки з боку богословів узагалі, а з боку православних богословів зокрема ніхто не ставав в обороні Шевченка — аж до 1934 року, коли Іван Власовський (людина світська, але за освітою — богослов) написав статтю п. з. „Шевченко в релігійному світлі”.³⁾

Ця полемічна стаття була витримана в публіцистичному дусі. Вона була викликана реакцією на той факт, що греко-католицький єпископ Григорій Хомишин проголосив Шевченка „богохульником” узагалі, а непримиреним ворогом Католицької Церкви зокрема. (А втім, не православні, а українські протестанти у цьому випадку перші стали в обороні Шевченка).

Властиво кажучи, І. Власовський захищав Шевченка не як богослов, тобто він обороняв його не з становища церковної доктрини. Навпаки, він захищав його таким способом, яким у такому випадку послужилися б вільномислячі гуманісти. І так ось він сказав:

„На щастя Шевченко за життя не зазнав критики своєї творчості з погляду безнадійно-ригористичного аскетизму чи затверділої раціоналістичної догми”.

І тут виринає питання:

Чи Шевченко за життя справді не зазнав критики, — ба, навіть поліційного переслідування — на церковному ґрунті?

Михайло Драгоманів мав документальні докази, на основі яких він сказав, що Шевченко „читав мужикам частини поеми „Марія”, або може говорив про цю тему, а його слова перекрутили як зневагу на Пречисту Діву”.⁴⁾

Цей історичний факт, — факт чийогось „перекручення” тієї мети, задля якої Шевченко писав „Марію” —згаданий М. Драгомановим тому, що він, звичайно, не може бути ані проочений, ані злегковажений дослідником життя й творчості Шевченка.

На наслідки того „перекручення” трохи світла проливають досліди Д. Чалого й О. Кониського.

О. Кониський бачив підстави для такого твердження, що, як це він каже, не знаємо початкової причини першого арештування Шевченка царською владою. Що сталося це внаслідок чийогось доносу — Чалий у цьому не має сумніву. „Донос такий — факт певний, але хто і з якого приводу зробив той донос?” пише Кониський.⁵⁾

Між досі відомими документальними слідами першого арешту Шевченка перш за все треба згадати той протокол, що залишився в архівах царської поліції. Текст цього протоколу досліджував Д. Чалий. Цей протокол свідчить, що під час першого арешту Шевченка поліція особливо цікавилася поглядом Шевченка на Діву Марію, а при тому вона особливий натиск клала на такі питання:

Які були Шевченкові погляди на Діву Марію? І чи він (Шевченко) ширив між народом ці свої погляди на матір Христа?

Що поліція такі питання ставила Шевченкові — це видно з тексту цього поліційного протоколу, в якому знаходимо зміст розмови Шевченка з польським шляхтичем Козловським (у Межиріччі) на тему Діви Марії. Зміст згаданої розмови Шевченко переповів на поліційному слідстві. А це доказ, що поліція на допиті також і цією справою цікавилася.

Нижче подаємо резюме змісту свідчення Шевченка про його розмову з Козловським про Діву Марію.

— У Межиріччі Козловський викликав Шевченка на „богословські змагання”. Щоб ці „змагання” якось припинити, Шевченко сказав (по-російському): „Теологія безъ живаго Бога не въ состоянії создать даже вотъ такого липового листочка”.

Козловський на мить замовк, а потім спитав Шевченка:

„Якої ви думки про Матір Ісуса Христа?”

Замість відповіді Козловський почув від Шевченка питання:

„Якої ви думки про Пречисту Діву?”

Козловський мовчав, а Шевченко говорив далі:

„Ми повинні благоговіти перед Матір'ю Того, Хто прийняв за людей муки й смерть на хресті”.⁸⁾

Отже навіть сам О. Кониський (який у своїх дослідах цієї справи був обережний до тієї міри, що вважав необхідним сказати, що початки причини першого арештування Шевченка нам не відомі) кінець-кінцем, проаналізувавши текст згаданого поліційного протоколу (з текстом Шевченкового зізнання), мусів сказати ось що:

„Справа очевидна тільки ця, що була якась розмова (Шевченка з Козловським, — Ю.М.-Л.), яка стала приводом обвинувачення його в „богохульстві”. Що ж то за „богохульство” таке було?”⁷⁾

Власне, спитаємо за О. Кониським: Що ж то було за таке „богохульство”, в якому поліція формально обвинуватила Шевченка ще за його життя — обвинувачувала внаслідок чийогось доносу?

Вищезгадані факти свідчать про те, що дослідник життя й творчості Шевченка не має підстави твердити, що Шевченко, мовляв, „за життя не зазнав критики” з релігійного становища.

II

Церковні й політичні аспекти похорону Шевченка

Чи поліція контактувала з авторитетами Російської Православної Церкви у зв'язку з першим арештуванням і допитом Шевченка з приводу посудження його в „богохульстві”?

Таке питання досі ще не було поставлене. Якщо б цього роду питання й було поставлене, то воно й досі залишилося б відкритим.

Чи російські церковні органи висловлювали якесь застереження у зв'язку з похороном Шевченка — ця справа залишається невідомою. Факт є фактом, що похорон Шевченка був церковний, і що ніхто тоді не писав про справу відношення Шевченка до релігії.

О. Кониський так описував похорон Тараса Шевченка:

„Скрізь по дорозі від Петербурга до Києва більш менш торжественно стрічали і провожали по містах труну з остатками нашого великого поета-страдальника. В Орлі . . . домовину, покриту червоною китайкою, поставили на дорозі. Прийшли гімназисти з своїм куратором, директором та з учителями, і відслужили панаходу. Народу зібралося великий натовп . . . Вийшли за місто, орлівці відправили другу панаходу . . .”

У Києві „митрополит казав везти тіло до церкви Різдва Христового . . . В неділю 7 мая йшов дощ; але він не перешкодив, щоб церква, де стояла Тарасова труна, іувесь цвінттар були повнісенькі народу під час похоронної служби, которую правив о. Лебединець . . .”

У Каневі на березі Дніпра „стояв великий тиск народу. Духовенство торжественно зустрічало труну з дорогими для України останками найкращого сина заплаканої нені. Поставили труну на мари і з великою честію внесли в соборну церкву . . . Після торжественного богослужіння усего соборного духовенства протопоп Мацкевич держав у церкві промову. Вказавши на великих заслуги і значіннє Шевченка яко народньо-національного поета, оратор мовив:

„Ти стародавний Дніпре, що пишаєшся своїми хвилями сивими! Тобі судилося на своїх ребрах-хвилях привезти до нас Шевченкові останки; повідай же ти нам про дорогого для кожного українця чоловіка-кобзаря!

Був час, що про нашу Україну думали, що се край невдатний до високих чувств і думок; але Шевченко довів, що край се, де забуто про освіту народню, має душу і серце приступне для всього високого та прекрасного.

Так то, померший брате! Світ твій просвітиться перед людьми; вони бачили твої добре діла і прославили Отця, иже на небесах.

Минуть віки, і далекі нащадки дітей України побачать і пізнають, хто се був Тарас Шевченко!

Бажав ти, брате, жити в Каневі; от і живи до кінця світу. А ти, Україно! Побожно шануй наше місто, бо у нас почивають кістки Тараса Шевченка. Тут на одній з найвищих гір Дніпрових покойтиметься прах його, і як на горі Голгофі, подібну хресту Господньому, стоятиме хрест, котрий буде видно і по той і по цей бік нашого славного Дніпра”.

Так говорив на похороні Шевченка о. Мацкевич — православний священик-українець.

„З собору похоронна процесія, оточена величезним тиском народу, рушила на Чернечу гору і тут на шпилі гори похоронили навіки останки того Велетня, якого „За Україну замучили колись . . .”

Над тією могилою генія українського слова нині стоїть височезший зелізний хрест і німо промовляє до українців:

„Любіть її во время лютє . . .
За неї душу положіть . . .” ⁸⁾

З того бачимо, що в цій частині України, яка була тоді в межах царсько-російської імперії і заселена православними українцями, підпорядкованими найвищому російському духовному проводові, Православна Церква не виявила таких даних, що на їхній основі можна було говорити про осудження Шевченка Церквою за його життя й у хвилинах похорону.

Документи, що іх досі знаємо, говорять про ось що: коли в церковній сфері можна було формально виявити пошану Шевченкові, як достойному християнинові і членові Церкви, то зате ж було заборонено державною російською владою формально виявляти до нього пошану в національно-політичному українському дусі. Отож, коли в Києві 7 травня 1861 р. у церкві Різдва Христового о. Лебединець правив по Шевченкові Похоронну Службу Божу, то „говорити в церкві промови адміністрація заборонила. Саме, коли правилася панахида, одна дама, уся у чорному, положила на труну терновий вінок. Се була найкраща мова без слів . . .”⁹)

III

Культ Шевченка й перший явний наступ на нього з боку церковних сфер

І. П. Головаха, кандидат філософських наук, який вважає Шевченка за атеїста, між іншим, послужився ще таким аргументом:

„Характерно, що самі служителі церкви добре бачили атеїстичну спрямованість творів Шевченка”.¹⁰)

Явна і друкованим словом ширена нагінка проти Шевченка з боку церковних чинників почалася 1912 року в Галичині.

Але тайний наступ на нього з боку церковних чинників у Галичині почався ще в початках 1903 року. У Києві тоді стало відомо, що „одна з організацій уніятських священиків” звернулася до австрійських поліційних органів, щоб ті заборонили читати й поширювати вірші Шевченка в Галичині. У тих віршах, — як говорилося в доносі, — „відображається атеїстичні й революційні ідеї”. А в висліді поширення таких віршів виходить розხвіщення для молоді і простолюддя, а діяльність душпастирів дуже утруднюється”.¹¹⁾)

З вищесказаного виходить, що як на Наддніпрянщині, так і в Галичині початковий наступ на Шевченка на релігійному ґрунті мав характер тайних доносів до поліції,

а не характер прилюдних виступів шляхом друкованого слова.

Коли йдеться про давніше відношення до Шевченка з боку греко-католицьких духовних чинників у Галичині, то тут обвинувачення в „богохульстві” треба відрізняти від церковної заборони правити панахиди по іншовірних, з православними включно.

Що католицькі канони забороняють правити панахиди по православних, а православні канони забороняють правити панахиди по католиках, — цей факт ще не значить, що церковні авторитети цих обох віроісповідань називають одні одних „богохульниками”.

У католицьких церквах у Львові ніколи не були правлені панахиди по Шевченкові — бож він не був католиком. Але аж до 1933 року ніхто з українських греко-католицьких єпископів не виступав проти Шевченка. Серед українських греко-католицьких духовних були такі, що відносилися до Шевченка з симпатією, а були й такі, що поборювали його.

У львівському часописі „Слово” (ч. 16) 1862 р. появiloся таке оголошення:

„За упокой души бл. п. Тараса Шевченка отправится въ понедѣлокъ дня 26 Февраля с. г. о ½11 годинъ рано поминальное богослужение въ церкви восточно-православной у Львовѣ”.

Це оголошення заповідало першу в Галичині панахиду по Шевченкові. Ця панахіда була, звичайно, відправлена в православній церкві (на Францішканській вулиці у Львові), яку звичайно називали „грецькою”. Відправив її православний священик з Буковини о. Хараневич на прохання української академічної молоді католицького віроісповідання.

Тому що цією панахидою (1862) формально познавився початок культу Шевченка в Галичині (бо з того часу там уже щороку відзначали день смерті Шевченка), то, звичайно, що документи в цій справі мають своє питоме значення.

Д-р Михайло Возняк, спираючись на дані В. Володимира Шашкевича з 1862 року, пише ось що:

„Почавши з 1862 року, галицькі українці щороку святкували день смерті Шевченка. Володимир Шашкевич у „Слові” так описує перші „Поминки Тараса Шевченка у Львові”:

„26-го лютого (ст.ст.) відслужили наші львівські русини посмертну панахиду за батька Тараса. Бачите, наша Русь у Галичині усвідомила собі обов'язок, як і треба вірним українським синам, і склала відповідну дань пошани своєму найбільшому віщунові.

Православну церкву переповнила наша академічна молодь, і кожен бачив, що у ній одна думка, одне щире українське серце — у неї линуло одне щире моління до Батька небесного за батька помершого. Їхню твердість козацьку показало те, що вони не побоялися молитися за православного Тараса в православній церкві, бо — бачите, наші уніятські попи, як католики, не могли поминати його”.¹¹⁾

Профідна думка цієї статті М. Возняка в основному тотожня з тією думкою, яку він ще три роки перед тим висказав був на сторінках львівського часопису „Неділя”, де він писав таке:

„Від 1862 року почали галицькі українці щорічно обходити святочно день смерті Шевченка. І так в 1863 році станула молодіж понад обрядові ріжниці і пошанувала пам'ять свого віщуна так численним збором, що православна церква ледви могла їх помістити”.

„На той самий день призначив виділ „Руської Бесіди” також „декляматорську забаву”, але під умовою, що не відбудеться богослужене в православній церкві. Додати б, що парох при Волоській церкві не позволив на богослужене в уніятській церкві. Коли отже богослужене в православній церкві відбулося, заборонив виділ „Р.Б.” концерт”.¹²⁾

Д-р В. Щурат інформує, що „до поширення культу Шевченка в Галичині найбільше причинився о. Дан. Танячкевич, коли ще був студентом теології” (католицької).

Він перший 1862 року спровадив у Галичину Шевченкового „Кобзаря”. В. Щурат також каже, що на Шевченківському святі у Львові в 1865 чи 1866 році був греко-католицький священик Яків Головацький, який тоді ще не був московофілом.

В. Щурат пише, що про свою участь у панахиді по Шевченкові у Львові 1862 р. згадує у своїх споминах греко-католицький священик Е. Лисинецький. Він, автор цих споминів, в 1862 році був учнем 5-ої кляси Академічної Гімназії у Львові, і мешкав у катехита цієї школи о. Цибика. Пішовши нібито „на Богослужіння до греко-католицької церкви”, Е. Лисинецький з іншими гімназистами пішов до православної церкви”. (Це було 26 лютого 1862 р.). Коли вони після панахиди повернулися додому, о. Цибик спитав їх: „Де ви були?” А гімназисти сміло відповіли: „В православній церкві!” Тоді о. Цибик „звичайно такий серйозний і грізний, а наше опізнення остро „порицаючий” — приймив нашу ляконічну відповідь з погідним обличчям, ані пари з уст не пустив”.

З часу відправлення першої у Львові панахиди по Шевченкові (1862 р.), тобто з того часу, коли Д. Танячкевич перший спровадив „Кобзаря” в Галичину, минуло 11 років, як у Львові оснували (23 грудня 1873 року) Наукове Товариство ім. Т. Шевченка, до якого належали також учні духовного сану (греко-католики). Але через 30 років після того одна з організацій українських греко-католицьких священиків у Галичині звернулася (1903 р.) до австрійських поліційних органів, щоб вони припинили ширення культу Шевченка в Галичині. А коли з того часу минуло 9 років, то греко-католицький священик Йосиф Кобилянський видав у Львові (1912 р.) дві брошюри, в яких заявив, що Шевченко — це „схизматик і богохульник, недостойний шанування з боку вірних греко-католиків”¹⁴).

Ця заява о. Кобилянського становить собою перший прилюдний (виражений друкованим словом) виступ проти Шевченка на церковному ґрунті.

З боку церковних сфер так і досі ніхто не висловив застереження супроти цього виступу о. Кобилянського.

IV

Перший прилюдний виступ Російської Православної Церкви проти Шевченка

Російська Православна Церква вперше прилюдно виступила проти Шевченка в 1914 році, коли Синод цієї Церкви проголосив Шевченка „богохульником”.

У цій справі в деяких тодішніх українських періодиках знаходимо ось такі інформації:

„Синод теж постановив заборонити духовенству правити панахиди по поетові, що виступав проти церкви і держави, який „допускалъ явно кощунственныя богохульныя выражения, направлены противъ почитанія Божьей Матери, святыхъ иконъ”. Тому то не багато нашлось між духовенством таких, що не побоялись служити панахиди по Шевченкові. Таких сміливих нашлось дуже мало”.¹⁵⁾

У більшості випадків було так, як і в Києві, де на дверях Софійського собору 5 лютого (1914 р.) було вівшено ось таке оповіщення:

„Панахиды по Шевченко въ соборѣ служить не будуть”.¹⁶⁾

В Одесі місцевий єпископ дав таку відповідь українцям з Єлісавету й Миколаєва:

„О хулителѣ Пречистой Божіей Матери Тарасію Шевченко молитесь усердно и по совѣсти чтобы Богъ простиль писанія его. Панахиду пригласите служить у себя на квартире, а не въ храмѣ”.¹⁷⁾

Журнал „Світло” інформував (1914 р.), що в Варшаві православний єпископ дозволив служити панахиду по Шевченкові, але на кладовищі — за шість верстов від міста.

Той таки журнал інформував (1914 р.), що по церковних школах Дубенського повіту на Волині було розіслано такого циркуляра:

„Отношениемъ волынского епархиального училищного совѣта отъ 30 января с. г., за №. 506, послѣдовавшимъ на основаніи резолюціи его высокопреосвященства архіепископа Антона, отъ 20 января за №. 875, предложено отдѣленію воспретить завѣдывающимъ школами всякое чествованіе Т. Г. Шевченка въ церковныхъ школахъ, а равнѣо совершать торжественнѣе панаходы и чтенія о немъ; такъ какъ Шевченко—откритый хулитель церкви, учитель разврата, озлобленный врагъ Самодержавія и ярый проповѣдникъ сепаратизма”.

„Світло” при тому стверджує такий факт:

„Подібних фактів можна б без кінця наводити . . .”¹⁸⁾

V

Протишевченківська заява єп. Г. Хомишина

У тих документах, що свідчать про церковні виступи проти Шевченка, протишевченківська заява греко-католицького єпископа Григорія Хомишина (станиславівського) є останньою.

Єп. Г. Хомишин писав про Шевченка ось що:

„Найголовніша заслуга національного освідомлення безперечно належиться нашему поетові Тарасові Шевченкові, котрий всею силою своєї душі і таланту відчув лиху долю свого народу. Однаке сему національному почуттю і освідомленню не надав Шевченко позитивних напрямків, не оснував його на позитивних засадах. Він у своїх позиціях зашептив раціональний лібералізм і досягти плиткий. Він кинув хулу на найвище достоїнство Пр. Діви Марії як Матері Божої. Він висміяв Церкву взагалі, а в особливості католицьку Церкву. Він згльорифікував гайдамацтво, як також ненависть до національних противників і ворогів до того ступня, що героєм у нього являється гайдамака, батько, що убиває своїх дітей тому, що вони були вихованками в конфікті католицьких монахів, де сам він їх перед тим примістив.

Вкінці Шевченко убрає в поетичну форму материнство покритки. Отже, націоналізм Шевченка чужий здоровим засадам віри і моралі. А що культ Шевченка став

у нас найпопулярніший і загальний, тому з його розумінням націоналізму прищепилися до нас і його звичнені та шкідливі напрями, які з часом витворили у нас ту затроєну атмосферу, яку маємо тепер ”.¹⁹)

Першими в обороні Шевченка перед наступом єп. Хомишина виступили українські протестанти. А захищали вони Шевченка з такого свого становища, що вони вважали його за „предтечу українського евангелизму”, за „протиклерикала” й за „критика обрядової Церкви”.²⁰)

Після тієї відповіді, яку в обороні Шевченка дали єп. Хомишину два протестантські журнали на захист Шевченка став І. Власовський. У своїй апологетичній статті на цю тему він, між іншим, писав ось що:

„Не знаю, як кому, але мені, коли прочитав в „Українській проблемі” сторінки про „звичнений” націоналізм Шевченка, що „чужий здоровим засадам віри й моралі”, відразу пригадалася понура фігура о. Матвія Константиновського що відограла трагічну роль в сумній долі нашого другого великого земляка, письменника Миколи Гоголя. На щастя, Шевченко за життя не зазнав критики своєї творчості з погляду безнадійного аскетизму чи затверділої раціоналістичної доктрини. Тому його творчість стала відродженням для українського народу”.²¹)

VI

Релігійно-апологетична Шевченкіяна

Документальних даних щодо погляду греко-католицького митрополита барона Яхимовича на Шевченка не маємо. Відомо тільки, що коли поляки в Галичині зчинили у своїй пресі тривогу з того приводу, що там почав ширитися культ Шевченка, то митр. Яхимович не піддався натискові поляків, і дозволив студентам греко-католикам піти до Руської Бесіди” у Львові на шевченківську академію 1862 р. ²²)

Не з релігійного, а з літературного становища підходив до творчості Шевченка словінський католицький священик Йосиф Абрам, коли він писав:

„Перша у мене книга — це Євангелія, а друга — „Кобзар” Шевченка; кращого твору за „Гайдамаки” не знаю у світі”.²³⁾

Також не з релігійного становища захищав Шевченка Володимир Дорошенко перед наступом о. Кобилянського (1912 р.). По адресі цього греко-католицького священика В. Дорошенко писав що його голос — це „голос з цілком протицьного табору — голос клерикала-москвофіла старої марки”. „Тільки даремні зусилля чорносотенного батюшки — Шевченко така величина, що святохерська критика не вдіє вже нічого, бо навіть і християнсько-суспільні ратоборці вважають за ліпше мати його на своїм боці та намагаються представити великого поета як свого налладіна”.²⁴⁾ (Напр., А. Луначарський, російський комуніст, у своїй промові, виголошений на Шевченківських роковинах у Парижі 1911 р.,уважав за ліпше мати Шевченка „по своїм боці”.²⁵⁾).

Навіть І. Власовський, український православний богослов, захищаючи Шевченка перед осудженням з боку єп. Хомишина, не з богословської, а з філософської точки зору підходить до творчості Шевченка, і тому дорікає єп. Хомишину за те, що той дивився на світогляд Шевченка крізь призму богословської доктрини.

За символ загального ставлення до справи відношення Шевченка до релігії можна вважати ось таку думку українського католицького богослова о. д-ра Гаріїла Костельника:

„Що твори Шевченка помимо великої міри природного вдохновення не всюди витримують не то релігійну, але й естетичну критику, — се річ просто людська, ані обнижаюча єго геніальність, ані оправдуюча его запопадливу ненависть. Певно, що безконечно величніший був би він у своїх творах, єслиб они були надприродно вдохновені, а тим і неомильні, алеж сеї претенсії ніхто розумний до творів съвітових геніїв ставити не буде . . . часом навіть і справдішнім вдохновенім пророкам вириває ся мало богохульний крик розпуки — на око; та

при предметовій критиці покаже ся, що нема в тих місцях ні тіни богохульства . . .

„Пієтизмові до сего національного велита винні ми хоронити єго честь і від замітів атеїзму і богохульства. А первим кроком до охорони є наставати на критичну ривізію оригінальних єго текстів. Не є преці нам відоме, що з тими текстами діялося ще за єго житя, скілько того „шліфу” вкладали в них чужі руки, ба апокріфи навіть фігурували з єго іменем Яку ми маємо приміром запоруку, що „Марія” в цілості, що до слова була написана єго рукою?”²⁶⁾

Після виданого брошурою реферату проф. Л. Білецького п. з. „Віруючий Шевченко” другою з черги працею на цю тему, що була випущена в книжковій формі, є вищезгадана монографія митр. Іларіона п. н. „Релігійність Тараса Шевченка”.

Як було вже тут сказано, — митр. Іларіон, поставивши завдання доказати, що Шевченко був релігійною людиною, в основному спирається на релігійних елементах поетичного стилю Шевченка. На його думку, у творах атеїста не було б релігійного стилю.

Як о. д-р Г. Костельник, так і митр. Іларіон каже, що хоч Шевченко в принципі був релігійною людиною, то все ж таки в його світогляді були деякі риси, яких у нього, як віруючої людини, не повинно б було бути. Ці небажані риси він вбачає головно в „Деннику” Шевченка. Але митр. Іларіон винує за це тих російських інтелігентів-атеїстів, вплив яких в деякій мірі прищепився Шевченкові під час його перебування в Петербурзі.

Про такий погляд митр. Іларіона свідчить його відповідь О. Острянинові.

Намагаючись доказати, що Шевченко був атеїстом, О. Острянин все таки робить це з таким застереженням:

„Треба зазначити, що атеїстичні погляди Т. Шевченка в певній мірі — обмежені”²⁷⁾

У відповідь на це митр. Іларіон каже:

„Отож то ѿ! Обмежені тільки на те, чого Шевченко набув від „старшого брата” (від росіян,—Ю.М.-Л.) в Петербурзі! Оце був вплив російський!”²⁸⁾

Дехто вважає, що ѹже й тепер членові Церкви не слід оправдувати Т. Шевченка за написання „Марії”. І, можливо, саме так думав автор статті п. з. „Шевченкова Марія”, коли він (українець-католик) волів про всякий випадок підписатися під нею ініціалами („М.Л.”), а не повним прізвищем. А шкода, — бож його тверження (хоча воно в нього не певне), щодо походження матеріалу (чи „творива”), з якого створена ця поема, є не тільки цікаве, але й важливе. „Цьому творові відносно мало приділяють в нас уваги, чи радше обминають його, а навіть ставлять на список непобажаної лектури”, пише він про „Марію” Шевченка. „Причина такого трактування „Марії” лежить у тому, що Шевченко в передаванні заторкнених у поемі подій вийшов поза рамці канонічних джерел і використав акопкрифічний матеріал, чи то пішов за власною інтуїцією. Це саме дає підставу церковним чинникам — займати до „Марії” негативне становище. Така постава — на нашу думку — несправедлива . . .”²⁹⁾

Першу спробу аналізи Шевченкової „Марії” зробив митр. Іларіон. Він стверджує факт, що сцена благовіщення в поемі „Марія” незгідна з канонічними (євангельськими) джерелами інформації про цю справу. Не вживаючи слова „апокриф”, митр. Іларіон каже, що для описання благовіщення „Шевченко, на превеликий жаль, не взяв євангельського опису, а взяв другий, який, правда, також здавна існує в церковних переказах і в Іконографії: ніби Благовіщення відбулося біля криниці, біля джерела”.³⁰⁾

Ця заввага митр. Іларіона, звичайно, цілком оправдана. До цього можна ще додати той факт, що в Україні з давніх-давен цей другий (не-євангельський, отже скажімо виразно — апокрифічний) опис благовіщення був спопуляризований з давніх давен. І навіть у Софійському соборі в Києві тема одної з фресок була основана на цьому апокрифі.

Крім авторів-атеїстів, які посуджують Тараса Шевченка в „атеїзмі”, ніхто інший не вважав за конечне вказати на той факт, що в Шевченка є ось такі вислови:

„Я так її, я так люблю
Мою Україну убогу,
Що прокляну святого Бога,
За неї душу погублю!”

(„Сон. — „Гори мої високії”)

„Як понесе з України
У синє море кров ворожу, отоді я
І лани, і гори —
Все покину і полину
До самого Бога молитися. А до того —
Я не знаю Бога!”

(„Заповіт”)³¹⁾

З тих дослідників, які ставили собі завдання доказати, що Шевченко був віруючий, тільки митр. Іларіон (1964) р. не пропустив цього факту. Та він згадав лише один з цих двох Шевченкових висловів, а саме — вислів „Я не знаю Бога!”.

Але митр. Іларіон не вірить, що б Шевченко міг таке написати; бо коли людина віруюча, то з її боку було б нелогічно заявляти: „Я не знаю Бога!”

„Хтось невідомий вставив у Шевченків вірш „я не знаю Бога”. І вийшла нісенітниця”, пише митр. Іларіон. ³⁾

Закінчення

Підписаний ініціалами („П.Д.”) автор статті „Релігійно-етичний світогляд Т. Шевченка” пише ось що:

„Про світогляд Шевченка, найбільшого поета — духового вождя і учителя українського народу багато писали, сперечались і сперечаються. Його думками хотіли б підперти ту або іншу з сучасних ідеологій, або й суті політичних позицій. Це свідчить про багатогранність і велику силу Шевченкового творчого генія, що не може пристосуватися до буденної ідеології людського загалу . . .” ³³⁾)

Ця заввага, звичайно, цілком правильна. Але для уточнення можна б сказати, що з боку церковних сфер тепер уже немає посудження Шевченка в „богохульстві”, або й навіть в „атеїзмі”.

Культ Шевченка ширився дуже скоро, і тепер він уже осягнув той рівень, що його культ може осягнути. Лінією розмежування цього культу на дві протилежні сфери є та лінія, що проходить між атеїстами і фідеїстами (віруючими). І в зв’язку з цим слід підкresлити ось такий погляд митрополита Іларіона:

„Шевченкова ідеологія, висловлена в його писаннях, чезабаром стала ідеологією всього українського народу. Шевченко ясно показав усій Україні, як їй належить жити, про що їй треба думати, і Україна Шевченкову ідеологію сприйняла всією душою. І в цьому власне головна сила Шевченка, як українського поета, -- він став правдивим пророком України. Шевченко вказав Україні всенаціональну українську Правду. А Христос про таку Правду сказав: „Пізнаєте Правду, і Правда визволить вас!” (Ів. 8, 32). І Церква, і народ рік-річно святкують тепер пам’ять свого великого Пророка велелюдними академіями та Молебнями. На Шевченкові повно справдилось: „Служити народові, то служити Богові”. Він чесно служив своєму народові, а тим самим служив і Богові! Горів і кипів, але служив і Господеві!”³⁴⁾)

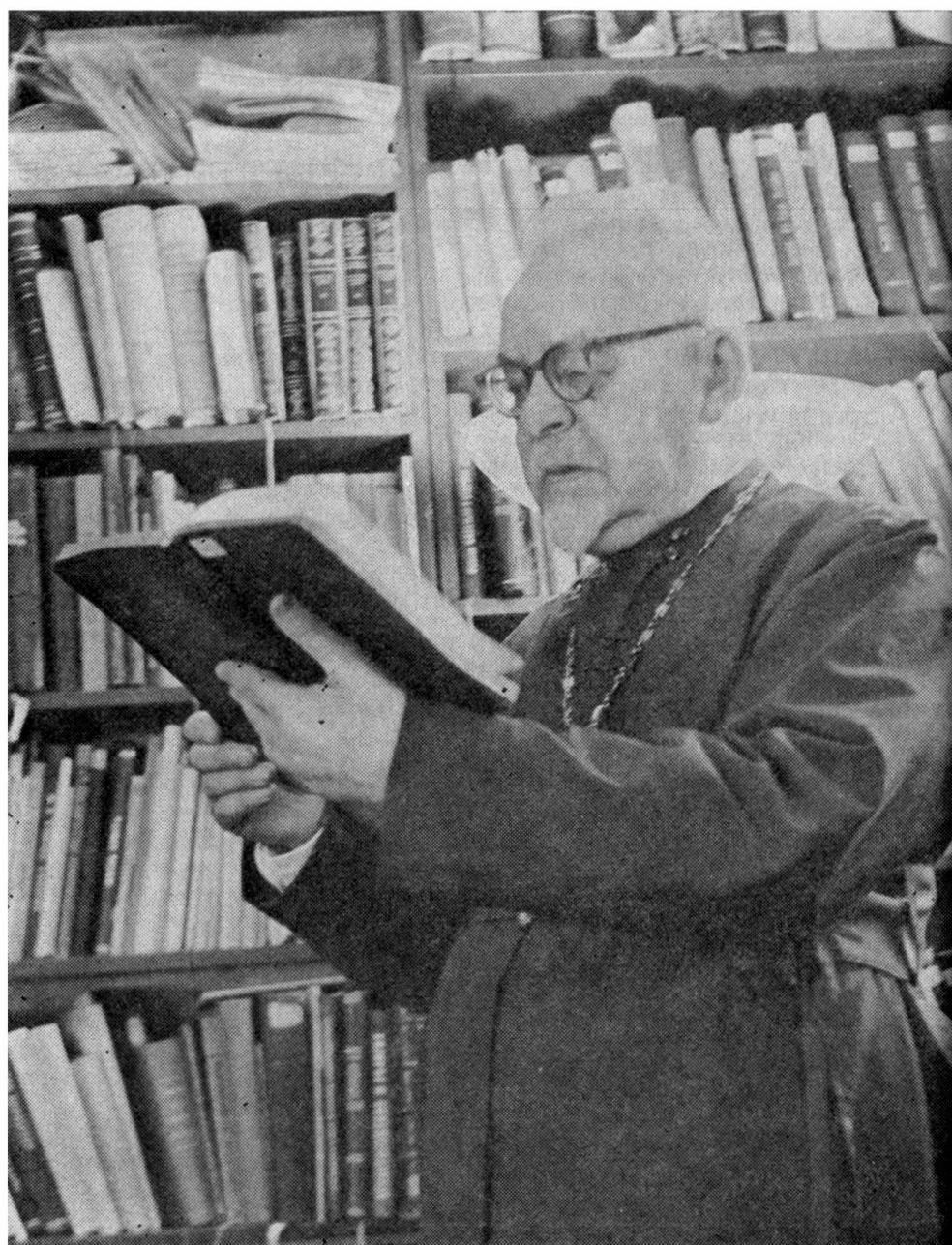
Один з українських національних і католицьких діячів, д-р Д. Бучинський, висловив думку ї почування великої більшості віруючих українців, коли він вважав Шевченка „правдивим пророком Божим”.³⁵⁾)

Коли йдеться про справу відношення Шевченка до релігії, то в цьому аспекті теперішня Шевченкіяна є повністю апологетична; є вона такою і серед атеїстів, які намагаються доказати, що Шевченко не був віруючим; і є вона такою серед фідеїстів (віруючих), які намагаються доказати, що Шевченко був віруючим. І сам факт конфлікту між цими двома тaborами свідчить, що універсального типу наукової праці, автор якої мав би все-бічно й з допомогою плюралістичної (багатогранної) ме-

тодології дослідити справу відношення Шевченка до релігії, у нас ще немає.

-
- ¹ Реферат проф. Л. Білецького тоді ж таки (1949 р.) був надрукований у вінніпезькому тижневику „Новий Шлях”, а відбитку (броншурного об’єму) видала Українська Вільна Академія Наук у Вінніпезі 1949 р.
  - ² Митрополит Іларіон, „Релігійність Тараса Шевченка”, Видання Інституту Дослідів Волині, Вінніпег 1964, стор. 7.
  - ³ Згадана стаття була надрукована в журналі „За Соборність”, чи-сло 8 за 1934 рік. Луцьк.
  - ⁴ „Історический Вѣстникъ”, том 43, стор. 822.
  - ⁵ О. Кониський, „Тарас Шевченко-Грушівський. Хроніка його життя”, том II, Львів 1901, стор. 288.
  - ⁶ Л. Чалый, „Жизнь и произведения Тараса Шевченка”. Київ 1882.
  - ⁷ О. Кониський, ц. п., стор. 284.
  - ⁸ Олександер Кониський, „Тарас Шевченко-Грушівський. Хроніка його життя”. Т. II. Львів, 1901, стор. 390—393.
  - ⁹ І. П. Головаха, „Атеїзм Т. Г. Шевченка”. (Журнал „Наука і життя”, ч. 3 за 1959 рік. Київ).
  - ¹⁰ Журн. „Киевская старина”, лютий, 1903 р., стор. 87.
  - ¹¹ М. Вознякъ, „Шевченко в галицкой Украинѣ”. (Журн. „Украинская Жизнь”, Но. 3, 1914, стор. 48—49. Москва). Стаття М. Возняка в цьому журналі (редактором якого був Симон Петлюра), звичайно, була написана по-російському.
  - ¹² М. Вознякъ, „Народини культу Шевченка в Галичинѣ”. („Неділя”, ч. 11—12, 1911 р. Львів.
  - ¹³ Д-р В. Щурат, „Святковане роковин смерти Шевченка 1862—1870”. („Неділя”, чч. 11—12, 1911 р. Львів).
  - ¹⁴ о. Йосиф Кобилянський, „Шевченко и публичные торжества въ честь его” і „Два важныи додатки” (до першої брошюри). Львів 1912.
  - ¹⁵ „Світло”, український педагогічний журнал для сем’ї і школи. Ки. VI, лютий, 1914. Київ.
  - ¹⁶ „Рада”, Но. 47, 1914. Київ.
  - ¹⁷ „Рада”, № 50, 1914.
  - ¹⁸ „Світло”, кн. VI, лютий, 1914, Київ.
  - ¹⁹ Єп. Григорій Хомишин, „Українська проблема”, 1933, стор. 13—15.
  - ²⁰ Див. протестантські офіціози — „Віра й наука” (ч. 3, 1934 р., і „Стяг” (ч. 3, 1934 р.).
  - ²¹ В. Гнатюк, „Словінські переклади Шевченкових поезій”. (Журн. „Літературно-Науковий Вістник”, кн. V, 1906. Львів.
  - ²² Іван Власовський, „Шевченко в релігійному світлі”. (Журн. „За

- Соборність", ч. 8, 1934., орган Т-ва ім. Петра Могили. Луцьк).
- ²³ В. Щурат, ц. п.
- ²⁴ В. Дорошенко, „Український науковий рух в 1912 р.” (Журн. „Літературно-Науковий Вістник”, кн. III, 1913. Львів).
- ²⁵ Ця промова Луначарського була видана друком у Львові 1912 року п. н. „Великий Народний Поет”.
- ²⁶ Стаття „Думки що до „атеїзму” Шевченка”. (Журн. „Нива” за 15 березня 1914 року. Львів).
- ²⁷ Стаття „Думки що до атеїзму Шевченка”. (Журнал „Нива” за 15 березня 1914 р. Львів.
- ²⁸ Цитована праця, стор. 99.
- ²⁹ М. Л., „Шевченкова „Марія”. (Часопис „Гомін України”, ч. 3 (70), 1959. Торонто.
- ³⁰ Ц. п., стор. 86.
- ³¹ На тему обох цих висловів я написав був невеличку статтю, що була надрукована в календарі „Рідна Нива” 1950 на рік у Вінніпезі.
- ³² Цит. п., стор. 68.
- ³³ П. Д., „Релігійно-етичний світогляд Т. Шевченка”. (Церковный Вестник, орган Православной Церкви в Польше. Издательство Варшавской Православной Митрополии. Январь-февраль, 1958 г.).
- ³⁴ Митрополит Іларіон, „Поет на службі народові”. (Послання, дане в Вінніпезі, 28 липня 1959 р.). („Вісник” за 1 вересня 1959 р., Вінніпег).
- ³⁵ Д-р Д. Бучинський, Стаття „Етичні вартості в житті Тараса Шевченка”. (Журн. „Визвольний шлях”, березень 1955 р. Лондон).

**ВІСТНИК
МІНІСТЕРСТВА ІСПОВІДАНЬ
Української Народньої Республіки.**

Ч. 1.

15 Червня 1920 року.

Ч. 1.

Ухвалений Радою Народних Міністрів

ЗАКОН

про вищий уряд Української Автокефальної Православної Соборної Церкви.

Затверджено: В. Винниченко, Андрієвський, Ф. Швець, А. Макаренко.

1-го січня 1919 року, м. Київ.

Посвідчив: В. об. Державного Секретаря

M. Коргинський.

1. Вища церковно-законодавча, судова та адміністраційна влада на Україні належить Всеукраїнському Церковному Соборові, постанови якого, коли мають церковно-державне значіння або вимагають видатку грошей з державних скарбів, підлягають розгляду і затвердженю законодавчих державних органів.

2. Для керування справами Української Автокефальної Православної Церкви утворюється Український Церковний Синод в складі двох єпископів, 1 протоієрея, 1 священика, 1 діакона, трьох мірян і одного священика від військового відомства. До скликання Собору, який обирає в члени Синоду і подає на затвердження Уряду, члени Церковного Синоду призначаються Вищим Республіканським Українським Урядом.

3. Відомству Синоду належать церковні справи: 1) релігійні, 2) адміністраційні, 3) господарські, 4) освітні, 5) контрольні та ревізійні.

4. В засіданнях Українського Церковного Синоду має присутність призначений для того Міністром представник Республіканського Уряду, який іменується Державним Представником і на обов'язках якого лежить: подавати інформації, роз'ясняти закон й стежити за виконанням законів та постанов Синоду, які не порушують інтересів Республіки. Державний Представник має право опротестування перед Радою Міністрів.

5. Церковна влада Автокефальної Української Церкви з її всім урядовим складом оплачується коштами з Державної Скарбниці відповідно штатам, установленим для цього додатково.

6. Українська Автокефальна Церква з її Синодом і духовною ієрархією ні в якій залежності од Всеросійського Патріарха не стоїть.

7. Український Церковний Синод для керування своєю діяльністю, а також для скликання Церковного Собору виробляє накази, які вступають в силу по затвердженні їх Українським Республіканським Урядом.

Голова Ради Народніх Міністрів,

*В. Чехівський.
Міністр Культів Липа.*

(„Вістник Державних законів”, 1919 року,
випуск 1, ч. 5, від 18 січня).

—0—

Д Е К Р Е Т

Директор Української Народньої Республіки.

Постійно пеклуючись при утворенні Української Народньої Республіки і про найкращий стан Святої Православної Церкви Української, визнали ми за благо:

1) Підтвердити виданий 1-го січня ц. р. закон, що

Православна Церква Українська автокефальна, ні від

московського, ні від якого другого церковного уряду не-залежна.

2) Вищою Православною Церковною Владою в Українській Республіці є Церковний Собор Української Православної Церкви, що має бути скликаний в найскоріший по змозі час.

3) До скликання Всеукраїнського Церковного Собору негайно призвати до праці на підставі закону 1-го січня 1919 року Український Священний Синод в складі осіб, нами в січні затверджених.

4) Доручаємо Міністрові Ісповідань замість членів Синоду, що не можуть зараз прибути до виконання своїх обов'язків, представити нам для затвердження тимчасово других осіб відповідного стану.

5) Роспочати працю Український Синод має не пізніше 14-го жовтня 1919 року.

6) Повний устав Синоду має виробити сам Священний Синод вкупу з Міністром Ісповідань і керуватися ним до Всеукраїнського Церковного Собору.

Щиро сподіваємось, що Український Священний Синод відродить колишню Українську Церкву Богу на славу, Україні на користь.

Дан в Кам'янці-Подільському, жовтня 7 дня 1919-го року.

Голова Високої Директорії *Петлюра*.

Члени: *Ф. Швець, А. Макаренко*.

Скріпив: Керуючий Справами Директорії *Миронович*.

— 0 —

У НІВЕРСАЛ

Високої Директорії до Українського народу.

Постійно пеключчись про найкращий стан святої Православної автокефальної Церкви Української, визнали ми за благо заснувати Український Священний Синод і покласти на його обов'язок ретельно стежити за чисто-

тою Віри Православної і за відродження Української Церкви.

Роспочати працю свою Священний Синод має 14 жовтня 1919 року.

Щиро сподіваємось, що Український Священний Синод відродить колишню Українську Церкву Богу на славу, Україні на користь.

Дан в Кам'янці-Подільському, жовтня 14-го дня, року Божого 1919-го.

Голова Високої Директорії *Симон Петлюра*.

Члени Високої Директорії, *Федір Швець*

і Андрій Макаренко,

Міністр Ісповідань, *Іван Огієнко*.

—0—

Ухвалений Радою Народних Міністрів

ЗАКОН

про державну мову в Українській Народній Республіці.

Затвердjuємо: *В. Винниченко, Ф. Швець, Андрієвський, Петлюра, А. Макаренко*.

Секретар: *Петро Дідушок*.

Посвідчив: *В. об. Державного Секретаря Михайло Коргинський*.

1. Державною мовою в Українській Народній Республіці вважається українська мова. Через те вона обов'язкова для вжитку в Армії, Фльоті і всіх урядових та загальних громадських публічноправних установах.

2. Приватним особам дозволяється звертатися до цих установ на їх мові.

Голова Ради Народних Міністрів *В. Чехівський*.

В. об. Державного Секретаря Сніжко.

1. I. 1919.

—0—

Проф. Д-р Іван Огієнко

**До всіх Преосвящених Єпіскопів і архієпіскопів
на Україні.**

Ваше Преосвященство, Милостивий Архипастирю!

Наказом Високої Директорії 15 цього вересня мене
призначено на Міністра Ісповідань Української Народньої
Республіки.

Приступаючи до важкої й відповідальної праці, я першим обов'язком своїм вважаю звернутися до Вас, Преосвященний Архипастирю, за святим благословенням і щиро просити Ваших Архипастирських молитов, аби Бог допоміг мені у всіх моїх благих начинаннях і направив стопи мої по путі правди на славу Божу і користь України.

Разом з тим звертаюся до Вас з щирим проханням допомогти мені в моїй важкій праці по упорядкуванню церковного життя нашої Української церкви на національних основах. Лескаво прошу Вас допомогти зберегти в чистоті стародавні наші українські церковні звичаї і обряди. Служба Божа по старому нашему звичаю має пра- витися з українською вимовою, Святе Евангеліє най чита-ється українською мовою, най невидимо Спаситель благо- вістить до змученого народу нашого рідною йому україн- ською мовою! Проповідь церковна най провадиться українською мовою пастві на користь, Богові на славу!...

Я щиро бажаю віддати всі сили мої на упорядкування церковного життя на Україні і вивести те, що світська вла- да колись силою накинула Церкві. Я бачу, як страждає матеріяльно незабезпечене, морально пригнічене духовен-ство, страждає і мовчить, бо за останні роки воно стра-тило навіть і голос свій. Все церковне життя,увесь цер-ковний устрій вимагають великих і негайних реформ; не- обхідно також піdnяти духовенство в очах народу мо- рально і матеріально.

Я закликаю Ваше Преосвященство до благої праці по упорядкуванню церковного життя в тих його кутках, де ця праця повинна бути негайною. Уклінно прошу Вас до- помогти мені розізнати негайні потреби духовенства і дій-сні правдиві потреби змін в церковному життю. Що буде від мене залежати, з Божою допомогою, при Вашій ко- ристній участі зроблю тепер, а все інше передам на вирі-шення Всеукраїнського Церковного Собору. Коли потріб-но і можливо ,скликайте з'їзди духовенства і хай воно го- лосно і щиро скаже мені правду про свої потреби.

Прохаючи святих молитов Ваших і благословення,
маю за честь бути Вашого Преосвященства слуга ласка-
вий.

Міністр Ісповідань, проф. *I. Огієнко*.
Кам'янець-Подільський, 16 вересня
1919 року, № 1025.

—0—

До всіх Преосвящених Єпіскопів і Архієпіскопів
на Україні.

18 вересня 1919 року, № 1026.

*Ваше Преосвященство,
Милостивий Архипастирю!*

По закону Директорії Української Народної Республіки від 1 січня 1919 р. державною мовою на Україні є мова українська. Тому:

1) Все діловодство по всіх церковно-державних установах (Духовні Консисторії, Епархіальні Попечительства, Місіонерські Ради, школи духовного відомства і т. і.), все діловодство й офіційне листування благочинних і приходських священиків, всі записи метричні, всі резолюції і написи на офіційному листуванню повинно провадиться виключно державною українською мовою.

2) Всі написи на установах духовного відомства, на вивістках, блянках, штемпелях і печатках, всі блянки метричні і інших церковних документів повинні бути виключно українською мовою, і де слід, з державним українським гербом.

3) Плякати і всі світські написи в церквах, як знадвору, так і всередині і всі світські написи на річах в церкві також повинні бути українською мовою, і тільки ті російські написи на церковних річах або стінах можуть залишатися надалі, знищення котрих для зміни напису українською мовою загрожувало б попсування самих річей чи стін, або порушенням їх з художнього боку.

4) Всі офіційні видання церковного відомства, періодичні й неперіодичні, видаються виключно мовою українською і лише твори наукового змісту в виданнях вищих духовних шкіл тимчасово допускаються мовою автора.

Повідомляючи про це, маю за честь прохати Ваше Преосвященство негайно вжити заходів, аби все вищезазначене було переведено в життя в дорученії Вашому виданню єпархії протягом одного місяця в губерніяльних і повітових містах з 18 вересня, а в інших місцях протягом одного місяця з дня одержання про це розпорядження благочинного, а церковні печатки було перероблено протягом трьох місяців.

Також ласкаво прошу Ваше Преосвященство покласти на підлеглих Вам Духовну Консисторію і осіб, котрі стоять на чолі других церковних інституцій, а також і на благочинних обов'язок простежити за своєчасним і повним здійсненням розпоряджень, які будуть зроблені Вами в цій справі, з передженням, що за невиконання таких розпоряджень винуватих буде позбавлено їхньої посади і притягнено до судової відповідальності.

Прохаючи святих молитов Ваших і благословення, маю за честь бути Вашого Преосвященства слуга ласкавий.

Міністр Ісповідань, проф. *I. Огієнко.*

—0—

До всіх Преосвящених Єпіскопів і Архієпіскопів на Україні.

24 вересня 1919 року, № 1082.

По всіх православних слов'янських землях Служби Божі правляться з рідною вимовою службового тексту; так само і на Україні цілі віки правила служби по церквах з рідною українською вимовою і тільки останні покоління батюшок було присилувано свіцькою владою до московської вимови, народу українському зовсім чужої. Обороняючи волю Церкви і пеклуючись про повернення її свіцькою владою віднятого, ласкаво прошу Вас:

I. Зробити відповідне розпорядження по дорученій Вам епархії, аби, де є змога, Святе Євангеліє, положене по уставу на Службах Божих, читалося українською мовою, по перекладу, надрукованому з благословення російського Найсвятішого Синоду в 1906 році.

II. Проповіді в церквах виголошувати обов'язково державною українською мовою. Виголошувати іншою мовою можна тільки з Вашого дозволу в порозумінні з Міністерством Ісповідань.

III. Всі Служби Божі, всі читання і співи в церкві, всі треби неодмінно правити з українською вимовою, цеб-то так, як було на Вкраїні довгі віки. Тому в слов'янськім тексті повинно:

1. Букву „ъ” вимовляти скрізь як „и”: хліб, вірую, гріхи, Діва Марія, во віки, нині й т. и.

2. Букву „ѣ” вимовляти приблизно як „э”: небо (нэбо), вселися (всэлися), себе (сэбэ), весь (вэсь) і т. и.

Але спочатку слів і в середині після голосної (гласної) „ѣ” вимовляти як „ъе” (ѣ): есть, един, твоего (ъеств), ѿедин, твойего).

3. Букву „и” вимовляти приблизно як „ы”: Господы, помыслуй, благословы владыко, мыр всім. Але спочатку слова і в середині після голосної (гласной) и вимовляється як „ї” (ї): ихъ, имъ, твоимъ (їихъ, їимъ, твойимъ). В вольовому способі однини (в повелительном наклоненії единства, числа) „и” вимовляється приблизно як „ы” : прости, очисты, сподобы, прыйди, вселися в ны, застулы, спасы, помыслуй і сохраны нас.

Але в вольовому способі множини (в повелительном наклоненії множественного числа) „и” вимовляється, як „и” : предадім, приїдіте, поклонімся, помолімся, помолітесь.

4. Закінчення (окончаніє) „аго” в прикметниках (прилагательных) вимовляти як „ого”: от лукавого, мирного, животворящого, святого.

5. Закінчення (окончаніє) „ець” вимовляти як „ець”: отець, Творець, конець; склад „ца” на кінці слова вимовляти як „ця”: отця, Владичиця, Богородиця, Творця, кон-

ця; склад „*иу*” вимовляти як „*ию*”: Отцио, Богородицю, Владичицю.

6. Закінчення „*тъ*” в теперішньому часі з особи однини і множини (в 3 лиці єдинствен. числа і множествен. настоящого времени) вимовляти як „*ть*”: судить, любить,ходить, творять.

7. Закінчення „*етъ*” в дієсловах теперішнього і прийдучого часу (в глаголах настоящого і будущого времени. З лица ед. ч.) вимовляти як „*е*” (зебто відпадає „*ть*”): да прииде (*ть*) Царстві Твоє, да буде (*ть*) воля Твоя, спасе (*ть*), помишияс (*ть*).

8. Закінчення „*ться*” в дієсловах 3 особи теперішн. часу однини і множини (в глаголах 3 лица настоящ. врем. един. и множ. ч.) вимовляти як „*я*”: да святиця імя Твое.

9. Приименники (предлоги) „*сь*”, „*со*” вимовляти „*з*”, „*зо*”: сшедшого з небес, зо славою, зо всіми вами.

10. В закритому складі (що кінчиться приголосним звуком) в українській мові „*о*” і „*е*” переходят в „*и*”: во віки віків, усопших рабів, оставленія гріхів, о храмі сім, о всім во Христі братстві нашім. Але цього правила додержуватися бережно і тільки тим, хто добре знає українську мову (Слова: живет, Бог — залишити без зміни).

IV. Ласково прошу Ваше Преосвященство на далі руко полагати й призначати на церковні й інші посади духовного відомства тільки осіб, що знають українську мову.

V. Всі духовні школи — вищі, середні і низчі — повинні негайно, з дня одержання цього наказу, перейти в читанні слов'янського письма і в співах церковних на українську вимову.

Закононавчителі по школах Міністерства Освіти повинні додержуватись тієї ж вимови.

VI. Виконання цього наказу обов'язково з дня його одержання. Вимову українську заводити поступово й лагідно, і сама вимова повинна бути милозвучною.

Останній термін переходу на українську вимову — 24 жовтня 1919 року.

VII. Особи, що не будуть виконувати цього наказу, або виконуватимутъ його навмисне зле, будуть позбавлені своїх посад і притягнені до судової відповідальності.

VIII. Також прошу Ваше Преосвященство покласти на підлеглих Вам духовну Консисторію ї осіб, що стоять на чолі других церковних інституцій, а також і на благочинних, — обов'язок простежити за своєчасним і повним здійсненням цього роспорядження.

Копію Ваших роспоряджень з приводу цього ласкаво прошу прислати до Міністерства.

Прохаючи святих молитов Ваших і благословення, маю за честь бути Вашого Преосвященства слуга ласкавий.

Міністр Ісповідань,
Професор *I. Огієнко.*

—0—

До всіх Преосвящених України наказ
Міністерства Культів, 21-го червня 1919 року,
№. 679.

*Ваше Преосвященство,
Милостивий Архипастирю!*

Висока Директорія запропонувала Міністерству Культів звернути увагу на те, що епархіями ігнорується проголошений Українською Народною Республікою закон про автокефалію Української церкви, визнання якої виключає можливість прилюдно на службах Божих поминати одного Московського Патріярха і ще з титулом „Господина Нашого”.

Про це маю за честь довести до відома її відповідник роспоряджень Вашого Преосвященства.

Керуючий міністерством Культів

К. Мировиг.

—x—

**До всіх Преосвящених Єпіскопів
і Архієпіскопів України.**

Про порядок призначення та переміщення осіб, що народилися поза межами України (7 жовтня 1919 р. № 2128).

*Ваше Преосвященство,
Милостивий Архипастир!*

Маю за честь просити Вас, аби всякі призначення і переміщення осіб, що народилися не на Україні, проводились з дня одержання цього тільки в порозумінні зі мною.

Міністр Ісповідань,

Професор *I. Огієнко*.

—x—

НАКАЗ

Міністра Ісповідань 20 листопаду 1919 р. № 23, затверджений Радою Міністрів і Високою Директорією

14 грудня № 1242.

Бувшого Єпіскопа Балтського Пімена, без згоди Української влади запосівшого Подільську Епархію, за руйнування Української Автокефальної Церкви, за непослух законам Української Народної Республіки, за втручання в компетенцію цівільної влади і за агітацію на користь Денікина звільнюя на спокій.

Головноуповноважений Уряду Української Народної Республіки, Міністр Ісповідань *I. Огієнко*.

—x—

НАКАЗ Ч. 6.

27-го травня 1920 р.

Ів. С. Приймак-Приймачевський, згідно призначенню Губерніяльного Комісара, затвержується на посаді Комісаря релігійних справ міста Київа й Київщини.

Міністр Ісповідань,

Професор *I. Огієнко*.

НАКАЗ

по Міністерству Ісповідань.

1. Наказую негайно організувати тимчасово Подільську Губерніяльну Церковну Раду з місцем осідку її в м. Винниці.

2. Склад членів Подільської Губерніяльної Церковної Ради буде оголошений пізніше.

3. „Подольський Епархіальний Совєт” і Подільська Духовна Консисторія закриваються. Всі функції їх переходять до Подільської Губерніяльної Церковної Ради.

4. Всі справи, все рухоме й нерухоме майно, всі торговельні, промислові та інші підприємства і взагалі все те, що знаходилося у завідуванні й роспорядженні „Подольського Епаріального Совєта” і Подільської Духовної Консисторії переходять до завідування і роспорядження Подільської Губерніяльної Церковної Ради. Всім особам та інституціям, у котрих знаходяться вищезазначені справи, майно та підприємства, наказую негайно передати їх в роспорядження Подільської Губерніяльної Церковної Ради, куди їй належить звертатися за відповідними вказівками.

5. Секретареві Подільської Духовної Консисторії наказую негайно виїхати до Винниці, взявши з собою штатних урядовців і біжучі потрібні справи.

6. По справах церковних духовенство й миряне мають звертатися до Подільської Губерніяльної Церковної Ради в Винниці.

7. Точне і своєчасне виконання цього наказу покладаю на т. в. о. Комісара Подільської Духовної Консисторії Арс. Дlugопільського.

Міністр Ісповідань,

Професор *I. Огієнко.*

Віце-Директор Департаменту
Загальних Справ *P. Сікорський.*

—————**X**—————

До Подільської Духовної Консисторії.

8 червня 1920 року, № 133.

Згідно розпорядження п. Міністра Ісповідань, Департамент Православної Церкви пропонує Консисторії негайно сповістити все духовенство Подільської Епархії, що Епіскоп Пімен звільнений на спокій, а тому розпорядження його з часу звільнення (20 Листопаду 1919 р.) не дійсні.

За виконання розпоряджень звільненого Еп. Пімена Духовенство підлягатиме відповідальності.

Віце-Директор Департаменту Православної Церкви
Геор. Левицький.

Старший Діловод *Юрагківський.*

—x—

До духовенства Подільської Епархії.

10 червня 1920 року, № 15.

Згідно розпорядження п. Міністра Ісповідань, Департаментом Православної Церкви сповіщається все духовенство Подільської Епархії, що Епіскоп Пімен звільнений на спокій, а тому розпорядження його з часу звільнення (20 Листопаду 1919 року) не дійсні.

За виконання розпоряджень звільнено Еп. Пімена Духовенство підлягатиме відповідальності.

Віце-Директор Департаменту *Г. Левицький.*
Старший Діловод *А. Юрагківський.*

—x—

Подільський Церковний З'їзд.

Міністерство Ісповідань цим оголошує, що на 4 липня 1920 року в м. Винниці скликається для вирішення ріжних Церковних Справ Церковний З'їзд. На з'їзд закликаються представники від організованих Українських патріархій по 3, від Кирило-Методієвських Братств та Націо-

нальних Українських Рад по 2, і по 1 представнику: від Богословського Факультету Кам'янець-Под. Державного Українського Університету, Духовної Подільської Семінарії, Духовних шкіл, спілок закононавчителів, Кам'янець-Подільського Державного Українського Університету, Повітових Земських Управ, Кооперативних установ, Українських учительських спілок, учительських семінарій, Українських середніх шкіл і „Просвіт”. З'їзд протягнеться два дні — 4 і 5 Липня.

Віце-Директор Департаменту
Православної Церкви *Г. Левицький.*

—x—

Про збори в церквах.

До Подільської Духовної Консисторії.
Жовтень 1919 року і 10 травня 1920 р. Ч. 104.

Згідно резолюції п. Міністра Ісповідань, Департамент Православної Церкви пропонує Подільській Духовній Консисторії зробити розпорядження:

1) аби всі карнавки бувшого Російського Червоного Хреста, які знаходяться по церквах м. Кам'янця і повітів, були виставлені для збору жертв на Український Червоний Хрест і гроші з цих карнавок виймалися щомісяця і надсилались до Управи Відділу Українського Червоного Хреста в Кам'янці.

2) аби всі гроші, які вже надіслано п. п. о. о. до єпархіального архієрея на протязі часу 26 червня 1919 р. — 1 травня 1920 р., були передані до Управи Українського Червоного Хреста в Кам'янці, і

3) аби було розіслано обіжника по Подільській єпархії про те, щоби п. п. о. о. в своїх промовах, як в церковних, так приватних з селянами, заоочували їх до жертв на Український Червоний Хрест.

Віце-Директор Департаменту
Православної Церкви *Г. Левицький.*
Старший Діловод *А. Юрківський.*

Н А К А З Ч. 7.

27 травня 1920 року.

1. Наказую негайно організувати тимчасово Київську Губерніяльну Церковну Раду.

2. В склад Київської Губерніяльної Церковної Ради входять представники по одному: від українського Громадянського Комітету, Губерніяльного Комісара Київщини і Всеукраїнської Православної Церковної Ради, а також чотири представники від Українського Православного Духовенства.

3. „Київський Епархіальний Совет” закривається. Всі функції його переходятять до „Київської Губерніяльної Церковної Ради”.

4. Всі справи, все рухоме й нерухоме майно, всі торговельні, промислові та інші підприємства і взагалі все те, що знаходилось в завідуванні і роспорядженні бувшого „Підвідділа по ліквідації майна релігійних установ” (Полір) і інших совітських інституцій, а також бувшого „Київського Епархіального Совета” (бувша Київська Духовна Консисторія) переходятять до завідування і роспорядження Київської Губерніяльної Церковної Ради. Всім особам та інституціям, у котрих знаходяться вищезазначені справи, майно та підприємства, наказую негайно передати їх в роспорядження Київської Губерніяльної Церковної Ради, куди і належить звертатися за відповідними вказівками.

5. Точне і своєчасне виконання цього наказу покладаю на Київського Губерніяльного Комісара Справ Релігійних.

Міністр Ісповідань, проф. *I. Огієнко.*

Віце-Директор Департаменту
Загальних Справ *Сікорський.*

**ВІСТНИК
МІНІСТЕРСТВА ІСПОВІДАНЬ
Української Народньої Республіки.**

Ч. 2.

22 Червня 1920 року.

Ч. 2

ДО УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

від Міністра Ісповідань.

Високою Директорією 15 цього вересня мене призна-
чено на Міністра Ісповідань Української Народньої Респуб-
бліки.

Приступаючи до важкої й відповідальної праці, вва-
жаю своїм обов'язком звернутися до всього громадянства
Української Народньої Республіки з гарячим закликом до
повного братерства, до щирого єднання і до одностайній
допомоги збудуванню нашої Народньої Української Рес-
публіки і її Автокефальної Церкви.

Був час, коли вся Україна, а за нею й Українська
Православна Церква були вільними і ні від якої чужої
влади незалежними. Тоді українська воля і українська
державність міцно будувалися не церковному грунті.

Церковну працю вели тоді все українське громадян-
ство, гуртуючись в славні церковні братства переважно
з трудового люду, — селян, міщан, робітників — і утво-
рюючи великі культурно освітні й благодійні огнища, що
підносили й зміцняли самосвідомість українського наро-
ду. Було близьке тоді до народу українське духовенство;
воно широко працювало на користь України, йшло вкупі з
народом, жило його мріями, страждало його страждання-
ми, бо було широко демократичним.

Живу церковну працю провадило тоді й христолюбиве козацтво, що своєю славною зброяю, з благословенням духовенства, міцно захищало перш за все віру православну й Україну Боголюбиву і охоче своє життя покладало в боротьбі з її ворогами.

Але тяжкі обставини громадського й церковного життя під московським пануванням зовсім знищили автокефальну українську церкву і живу всенародну церковну працю на Вкраїні.

І тільки тепер час волі й державності українського народу знову прийшов і голосно кличе всю людність до невтомної праці. Відновімо ж, брати, старі завіти нашої рідної автокефальної української церкви і однодушною церковною працею з'єднаймо ріжноманітні сучасні течії громадянства.

Приступаючи до тяжкої й відповідальної праці свої, перш за все уклінно прошу Ваших святих молитов і благословення на мою працю.

Голосно заявляю Вам, що я віддам всі свої сили, аби збудувати на Вкраїні рідне українське церковне життя на славу Божу й на користь України. За Церкву Христову буду кріпко стояти і зо всіх сил боронити її волю від всіх, хтоб на неї не нападав. Всечесних пан-отців, провідників світа до темного народу, завше боронитиму і буду пеклуватися їхнім добробутом. Духовні школи буде реформовано й переведено до єдиної трудової школи. Буде вжито всіх заходів до підвищення культурного й морального стану духовенства. Збрайтесь на з'їзди і голосно скажіть мені правду про потреби свої.

Але широко закликаю Вас, всечесні пан-отці, лавою стати до негайної праці збудування волі й державності Українського народу на релігійно-освітньому ґрунті. Відновіть в собі духа стародавнього пастырства, коли пан-отці йшли плече в плече з народом, коли були вони найкращими заступниками народу в його релігійно-національному поступі. Тепер, коли всі верстви українського народу з надзвичайними саможертвами будують державність і волю України, Вам, пан-отці, повинно перед вести

в цій справі святій, аби, по слову Христовому, стати світом, що палає на свічнику і ясно світить всім, а не світом, що блимає, під спід захований...

Селянство нехай бачить в Вас національно свідомих патріотів і най від Вас переймає цю свідомість. Отже звертайтесь до парафіян з промовами рідною українською мовою, правте Службу Божу з українською вимовою, святе Євангеліє читайте і тлумачте рідною мовою, освідомлюйте народ про славне минуле України і Української Автокефальної Церкви, переконайте своїх парафіян, що великий гріх їм буде перед Богом і незмітний сором перед людьми, коли вони, Ваші вівці духовні, байдуже ставитимуться до своєї національності, або ѹ зовсім зрикатимуться ї...

Забудьте своє вікове приниження, бо в вільній Українській Республіці і Автокефальній Українській Церкві нікому ніякого приниження чинитися не буде. Тут пануватиме тільки соборність і виборність влади. Тут буде виконуватися тільки воля державного народу, а в народі, по слову Христовому, той стане найстаршим, хто буде найщирішим їого слугою.

Українське православне громадянство ѿ славне вояцтво! Відновіть і Ви в Собі душу колишнього Українського незламного громадянства і славного козацтва. Ставайте і Ви міцними лавами до церковної праці, відбудовуйте стару нашу православну Автокефальну Українську Церкву. Зі збросю в руках і з надмірними стражданнями дружий рік уже здобуває Ви волю та Державність України, але тоді тільки ми переможемо всі тяжкі перешкоди і досягнемо бажаного кінця, коли в серці нашому запалєт втіха віри і непохитна надія на повну перемогу. Отже не цурайтесь України, не цурайтесь віри своєї, не цурайтесь церковної праці,— вона дає родючий ґрунт і власного щастя і народного добробуду. Гуртуйтесь в Братства Церковні, в церковно освітній благодійні товариства, з повагою відноситесь до церковної праці і до своїх панотців, як діячів на ниві Христовій.

До людей іншої віри не ставтесь вороже. Нехай не буде більш у нас на Вкраїні ні насильства, ні погромів, ні пригноблення інших націй, що живуть в межах нашої Держави, бо ми ж самі були довго пригнобленими і на собі гірко зазнали гніту над людиною і над цілим народом. Хто має справжню віру Христову в серці своїм, той повинен до всіх народів мати щиру шану та любов...

Я буду рахуватися з тим, що в нашій вільній Державі проголошено волю віри для всіх, і буду служити народам всякої віри, ким-небудь оберталась в засіб денационалізації українського народу. Український народ по вірі може бути ким він хоче, але він завше повинен залишатися українським народом.

Високошановне громадянство! Де нам знайти загальний ґрунт загартувати в міцну сталь всю людність на Вкраїні? З'єднаймося в гарячій любові до незалежної Богодухівської України і до її Автокефальної Церкви. З'єднаймося в непохитній вірі в те, що ми їх збудуємо.

Хто тільки українець, хто диші повітрям України — ставай до праці на користь України і її Церкви. Тоді мир Божий настане на Вкраїні.

Міністр Ісповідань,

Проф. I. Огієнко.

Кам'янець-Подільський,

17 вересня 1919 р.

—x—

„Ухвалюю ці правила для обов'язкового шкільного вжитку на всій Україні”.

Міністр Народньої Освіти,
Проф. Іван Огієнко.

17 січня 1919 р.

„Ухвалюю ці правила для обов'язкового вжитку по всіх духовних школах і по всіх духовних інституціях на Україні”.

Міністр Ісповідань,
Проф. Іван Огієнко.

18 вересня 1919 р.

ГОЛОВНІ ПРАВИЛА

Українського правопису

ухвалені Міністром Народньої Освіти для шкільного вжитку на всій Україні.

Весною 1918 р. при Міністерстві Народньої Освіти працювала Правописна Комісія з видатних українських вчених і педагогів. Голова цеї Комісії, проф. Іван Огієнко склав „Головні правила українського правопису” і подав їх на розгляд Комісії; правила ці Комісія ухвалила з деякими змінами.

З наказу Міністра Народньої Освіти ці ж правила було остаточно переглянуто видатними українськими вченими і 17 січня їх ухвалено Міністром Народньої Освіти для обов'язкового шкільного вжитку на всій Україні.

Правила охоплюють переважно спірні питання українського правопису, а разом з тим і ті випадки, що відріжняють наш правопис від правопису Галичини.

1. Букву ї пишемо з початку слова або з початку складу, коли тільки вона вимовляється як *її*: їдець, їдкий, їдцем, їжа, їжак, їзда, їздити, її, їй, їсти, їхати, їхній, Україна, твоїми, мої, свої, ївга, тройстий.

Після приголосних звуків ї ніколи не пишемо.

2. З початку слова, коли не вимовляється *йi*, треба писати *i*, а не *и*): *Іван*, *іграшка*, *іду*, *істина*, *іржа*, *Ілля*, *інакше*, *індик*, *інколи*, *іноді*, *інший*, *іскра*, *ікавка*, *ім'я*, *іспит*, *існувати*, *істота*, *іти*, *Ірод*.

Примітка: але перед *и* можна писати *й и*: *инший*, *инколи*, *иней*, *иноді*.

3. Букви *йо* пишемо з початку слова або з початку складу за голосним звуком: *його*, *йому*, *йолоп*, *твоїого*, *твоїому*, після приголосних треба писати *ьо* (а не *йо*): *льох*, *льон*, *сьогодні*, *всього*, *съомий*.

4. Між губними звуками *b*, *n*, *v*, *m* і йотованими голосними *я*, *ї*, *е*, *ю* ставимо протинку (апостроф) ' (а не *ь*): *б'ю*, *б'є*, *б'ється*, *бав'ячий*, *безхліб'я*, *голуб'ята*, *п'ять*, *п'ятниця*, *п'ята*, *реп'яхи*, *пуп'янок*, *пов'язати*, *в'язи*, *в'ялий*, *в'юн*, *безголов'я*, *в'ється*, *в'язнути*, *м'який*, *тім'я*, *вим'я*, *плім'я*, *м'ясо*, *ім'я*, *м'яло*, *м'ясниці*, *рум'яний*.

В де-яких словах ставимо апострофа перед йотованою голосною і після *p*: *пір'я*, *бур'ян*, *подвір'я*.

Після приrostків, що кінчаються на приголосний звук, перед йотованою голосною ставимо апострофа: *з'їхати*, *під'їхати*, *в'їхати*, *об'їхати*, *з'ясувати*, *без'язикий*, *з'єднаний*, *об'єднаний*, *з'їсти* (і ззісти), *роз'яснити*.

Примітка 1: в цім разі пишуть часом *ь* або нічого не пишуть: *п'ять* або *пять*.

Примітка 2: замість *м'я*, *м'ю*, *м'ї*, *м'є* часто буває *мня*, *мню*, *мнї*, *мнє*: *мнякий*, *імня*, *вимню*, *мнясо*, *мнята*, *тімнє*.

5. Після подвоєніх шиплячих звуків *ж*, *з* на кінці слів пишемо *a*, *у*, а не *я*, *ю*: *збіжжя*, *клоччя*, *безгрішша*, *роздоріжжа*, *за пічгу*, *цею ніччу*, *подоріжжу*.

Примітка: але часто тут пишуть *і я*, *ю*: *збіжжя*, *клоччя*, *безгрішша*, *цею ніччю*.

6. Приголосний звук перед *м'яким* приголосним сам стає *м'яким*, але *ь* після нього не ставимо: *слід*, *світ*, *сон*.

ця, віконця, сміх, цвіт, кість, мислі, панський (хоч вимовляється сълід, съвіт, соньця і т. д.).

Тільки після звука *л*, що стоїть перед м'яким приголосним, треба ставити *ь*: пальця, сальцю, закальця; між двома *л* не ставиться *ь*: ллється, лляти, Ілля, гілля.

7. Перед шиплячими звуками *н* не м'ягчимо: менший, тонший, інший, кінчик, панцина, ганчірка, віншувати; але *л* в цим випадку м'ягчиться: більший, пальчик, бувальщина.

8. Слова на *ець* мають на кінці *ь*: післанець, горобець, молодець.

При відмінюванні слів на *ець* перед *ц* не треба писати *ь*: післанця, на кінці, отця, молодцю.

Але коли в таких словах перед *ц* стоїть звук *л*, то тоді *ь* треба писати: пальця, мальцю, з закальцем.

9. В сполученнях зди і сти зубні звуки *д* і *т* зникають перед *н*: празник, тижня, пізно, кожний, борозна; пісний, чесний, капосний, напасник, пропасница, власний, вісник, існувати, сучасний, водохресний, пероня, ненависний, корисний, первісний.

10. Пишемо сполучення *зн*: безпечний, яєгня, сердегний, Сагайдагний, пшенигний, безконегний, місягний, помігний, помігник.

Примітка: але дуже часто замість *зн* пишуть *шн*: безпешний, сердешний і т. д.

Завжди пишуть: рушник, мірошник, влугний, вдягний, зругний, вігний, наогний.

11. Приrostки *з* та *роз* перед глухими *к*, *т*, *п*, *ф*, *х*, *ч*, *ш*, змінюють своє *з* на *с*: сказати, спарити, схилитися, сфабрикувати, стулити, скопити, сцепати, сшивати, счарувати; перед всіма іншими приголосними приrostки *з* та *роз* не змінюються: збавити, зжалитися, звести.

Приставки *роз* і *з* не змінюються перед *с*: розсівся, зсадити.

Приросток *без* не міняє свого *з* на *с*: безкостий, безпутній, безчасний, безталанний, безхатній, безчестя.

Примітка: в приставці *роз* часто звука з не міняють на *с*: розхилити, розказати, розказувати, розпарати і т. інш.

12. Закінчення *ар* та *ир* на кінці речівників пишемо без *ь*, навіть коли в родовому відмінкові маємо м'який голосний звук: цар, кобзар, секретар, писар, косар, лікар, вівтар, манастир, багатир. Так само: звір, матір, тепер, не вір.

Примітка: але інколи пишуть ці слова і з *ъ*: царь, секретарь, писарь.

13. Речівники середнього роду на *я* (що вийшло з давнього закінчення *ie*) подвоюють приголосний звук перед *я*: життя, сміття, багаття, браття, весілля, Поділля, зілля, похмілля, волосся, Поросся, безладдя, безуряддя, мотузя, галузя і т. п.

Губні звуки *б*, *п*, *в*, *м* і *р* в цих випадках не подвоюються.

На кінці таких слів пишемо *я* (а не *е*): сміття, весілля.

Примітка: в багатьох українських говірках в цих випадках чуємо *е* на кінці: житте, смітте, весілле, а де-не-де навіть: жите, сміте, весілє; часто так пишуть і в літературі.

14. Речівники середнього роду, що походять від дієслів на *увати*, *ювати*, затримують звук *у*, *ю* (а не *о*, *е*), коли на них нема наголосу: будування, дарування, царювання, роювання, горювання.

15. В родовому одмінкові множини пишемо закінчення *ей* (а не *ий*): людей, ночей, коней, грошей, гостей, костей.

16. В дальшому одмінкові однини в словах чоловічого роду твердої одміни треба писати закінчення *ові*, а в словах м'якої одміни *еві*: батькові, козакові, коневі, учителеві, гостеві, кобзареві, манастиреві, цареві, учневі, родичеві, купцеві, молодцеві, паничеві, Василеві, сонцеві.

Слова най мають закінчення *єві*: красві, раєві, гаєві.
На кінці в цих закінченнях пишемо *i*, а не *и*.

Примітка: До твердої одміни належать речівники з закінченнями на твердий звук, а до м'якої — речівники на *ь*, *й*, *я*, *е*, на шиплячий *ж*, *з*, *ш*, *щ*, і ті слова на *ар*, *ир*, що в родовому одмінкові мають на кінці *я*.

17. В словах чоловічого й середнього роду в оруднім одмінкові одинини в твердій одміні треба писати *ом*, а в м'якій — *ем*: столом, конем, ножем, полем, Василем, ножем, мечем, ковшем, борщем, гостем, кравцем, учителем, учнем, царем, кобзарем, товаришем.

В словах жіночого роду в такім разі в твердій одміні треба писати *ою*, а в м'якій одміні *єю*: водою, землею, попадею, молодицею, їжею, стелею, душою, кручею, пущею, тучею, банею, піснею, лялею, вишнею, черешнею.

Слова на *й* мають закінчення на *єм*: краєм, раєм, гаєм, поєм, колієм.

18. Прикметники на *éвий*, з наголосом на *e*, не міняють цього *є* на *ьо*: вишинéвий, смушéвий, тижнéвий, грушéвий, Василéвий, сажнéвий, дешéвий; коли ж *є* без наголосу, воно може змінюватися на *ьо*: польовий, лойовий.

19. В закінченні прикметників *ський*, *цький* пишемо *ь* після *c*, *ц*: бабський, братський, панський, людський, Томашівський, козацький, ткацький, німецький, молодецький..

20. В другім ступені прикметників пишемо „*іший*” (а не *iiший*): старіший, миліший.

21. В літературнім українськім письмі переважно вживається форми займенника *цей*, *ци*, *це*, рідше — *сей*, *ся се*.

22. Часточку *ся* треба писати вкупі з дієсловом: пропиться, носиться, береться.

23. В діє słowах в другій особі одинини теперішнього часу пишемо *шся* (а не *ся*, або *ся*): судишся, водишся.

24. В діє словах в 3-ій особі одинини й множини теперішнього часу пишемо *ться* (а не *ция*, або *ция*): судиться, судяться, губиться, губляться, заборонюється.

25. В дієсловах треба писати наросток *увати*, *ювати* (а не *овати*, *евати*): купувати, танцювати, горювати.

Дісприкметники від цих слів мають закінчення *ованій*, *ьований*, коли наголос падає на *о*: купуваний, збудований, подарований, вторгованний, схильбаний, і *уваний*, *юваний*, коли наголос не падає на склад перед *ва*: вибудуваний, виторгуваний, вигорюваний.

26. Закінчення *ство*, *ський* додаємо просто до пня: братський — братство; бабський — бабство; сирітський — сирітство.

Коли це закінчення додаємо до пня після звуків *к*, *з*, *чъ*, то тоді пишемо *цъкий*, *чтво*: козацький, козацтво, ткацький, ткацтво.

27. В літературнім письмі однаково вживаються від *і од* (а не *от*): від тебе, од тебе (а не: *от тебе*).

28. В причасниках пишемо одно *н* (а не *два*): зроблений, спечений, зварений, запрожаний, закоханий, виструганий, поораний.

В прикметниках пишемо два *н*: спасений, невблаганий.

Правопис чужих слів в українській мові.

1. Звук *r* в чужоземних словах передаємо через *г*:

1. Звук *r* в чужоземних словах передаємо через *г*: гімназія, телеграф, генерал, газета, термінологія, психологія.

Примітка: В цім разі часто пишуть і *г*: телеграф, генерал.

2. В чужих словах звук *l* на письмі здебільшого не м'ягчимо, цеб-то пишемо по „*л*” буквa *a*, *o*, *e*, *u*, а не *я*, *е*, *ю*: класа, план, новела, билет, легальний, легенда, легіон, лекція, логика, флота, філологія, аналогія, лояльний, лозунг, Лузитанія, клуб.

Примітка: В цім разі часто м'якшать *л*: кляса, плян, фльота, новеля, філььологія, і т. д.

3. Звук *ф* в чужих словах, недавно взятих і в нашій мові ще не зукраїнізованих, передаємо через *ф* (а не *хв*): форма, Франція, фабрика, фінанси, філологія, фосфор, маніфест, офіцер, фаховий, факт, фасон, фастон, фамілія, фантазія, фарба, фортuna, філософ.

В словах недавно взятих чуже *и*, *th*, на письмі передаємо через *т*: катедра, Атени, ортографія міт (міф), анатема, апотема, Бористен, логаритм, аритметика, патос, Пітагор, етер, і т. п.

5. В чужих словах не подвоюється приголосний звук: класа, програм, процес, субота, маса, субікс, професор, комісія, каса, група, шосе, інтелігент; тільки звук *н* подвоюємо в отаких словах: манна, панна, ванна, Ганна, бонна.

Але в власних назвах та в словах з церковної мови подвоюємо приголосний: Еdda, Міллєr, Ганнібал, Annам, Колесса, авва, разві, осанна, Мокка, Одесса.

6. Початкове *e* в чужих словах передаємо так:

а) В словах давніх і часто вживаних, де воно вимовляється як *їе*, через *е*: евангелія, евангеліста, Єгіпет, езуїт, еретик, Єрусалим, Євген, Європа, єпископ.

б) В словах рідко вживаних, де воно вимовляється як *e*, через *е*: евакуація, еволюція, егоїзм, екватор, екзамен, екскурсія, елегія, елемент, енергія, епідемія, епізод, епітет, етика, етимологія, етнографія, ефект, епоха, естетика, ежо.

7. Початкове *i* в чужих словах, пишемо через *i*: історія, імперія, ідол, ідея, Ірод, інститут, інтелігент, інок, ігумен, іронія, Іспанія, Індія, Іван, іміграція, інституція, інспектор.

8. В чужих словах пишемо *ia*, *ie*, а не *ia*, *ie*: матеріял, геніяльний, спеціяльний, фіялка, варіант, діявол, діякон, пістізм, гісна.

9. Після приголосних зубних *д*, *т*, *з*, *с*, шиплячих *ж*, *ш*, *щ*, і після *р* в чужих словах пишемо *и* (а не *i*): дирек-

тор, дипломат, університет, музика, шифрований, фабрика, антихрист, пропозиція.

Після всіх інших звуків пишемо *i*: мітрополіт, єпископ, євангеліста, публіка, маніфест, міністр, амуніція, принцип, біблія, фігура, універсал, хроніка, архідіакон, бібліотека, і т. д.

10. В чужих словах перед голосною і перед звуком й пишемо *i*, а не *u*: Франція, Росія, Австрія, Азія, історія, матеріял, архієрей, Антоній, Онофрій, Григорій, Горацій; але можна писати: диякон, диявол, Гавріїл.

11. Букву *i* що стоїть в чужих словах після голосної, передаємо через *i* (а не *i*): Каїн, Михаїл, Гавриїл, Рафаїл, Енеїда, архаїчний, героїчний, руїна, архаїзм.

12. Чужі слова треба писати по можливості так, як вони пишуться і в своїй мові: доктор, актор (а не актьор), гувернер, доктринер, фельдшер, адвокат, холера, вокзал, капітан, капітал.

Голова правописної Комісії.

Міністр Народної Освіти, Ректор Кам'янець-Подільського Державного Українського Університету,

Професор *Іван Огієнко*.

ЧЛЕНИ КОМИСІЇ:

Неодмінний Секретар Української Академії Наук, Ординатор Професор Українського Державного Університету в Київі,

Агатаангел Кримський.

Директор постійної Комісії Української Академії Наук по складанню історичного словника української мови,

Професор *Євген Тимченко*.

— — — x — — —

НАКАЗИ

По Міністерству Ісповідань.

Ч. 1, 29, Січня 1920 р.

Закликаю до праці по Міністерству Ісповідань урядовців: Віце-Директора Загальних Справ — *Б. Вокуряка*, Скарбника ї. в. об. екзекутора — *П. Давиденка*, Віце-Директора Департаменту Православної Церкви — *Г. Левицького*, Помішника Діловода — *Л. Кенсіцького* і Старшого Діловода *А. Юрзгівського*.

Міністр Ісповідань,

Професор *I. Огієнко*.

—x—

Ч. 3; 4 Березня 1920 р.

Комісія по перекладу св. Письма на українську мову при Міністерстві Ісповідань тимчасово переходить в повному своєму складі з коштами до Богословського Факультету Кам'янець-Подільського Державного Українського Університету.

Головноуповноважений Уряду У. Н. Р. Міністр
Ісповідань, Проф. *I. Огієнко*.

Референт Віроісповідань Справ,
Г. Левицький.

—x—

Ч. 4; 29 Квітня 1920 р.

1. Священик о. Макарій Крамаренко звільняється від виконання обов'язків Ректора Подільської Духовної Семінарії.

2. Приват-Доцент Кам'янець-Подільського Державного Українського Університету п. о. Петро Табинський з 30 Квітня 1920 року призначається в. обов'язки Ректора Подільської Духовної Семінарії.

Міністр Ісповідань,

Професор *Іван Огієнко*.

Ч. 20; 29 Травня 1920 року.

Призначаються членами Київської Губерніяльної Церковної Ради представники: від Губерніяльного Комісара Київщини — В. І. Крижанівський, від Всеукраїнської Православної Церковної Ради — Г. К. Лишенко, від Українського Православного Духовенства: Протоієрей о. В. Липківський, Протоієрей о. Н. Шараївський, Протоієрей о. П. Тарнавський і священик о. Ю. Жевченко.

Міністр Ісповідань,

Професор *Іван Огієнко*.

—x—

До Подільської Духовної Консисторії.

7 жовтня 1929 р., № 2223.

Департамент Православної Церкви, згідно наказу Пана Міністра Ісповідань, повідомляє Подільську Духовну Консисторію, що в 14 жовтня б. р. Український Священний Синод розпочав свою працю. А через те з зазначеного терміну Подільській Духовній Консисторії належить неодмінно звертатися до Українського Священного Синоду у всіх тих випадках, в яких раніше зверталася вона до Російського Св. Синоду.

За Директора Департаменту,

Г. Левицький.

За Начальника Відділу *A. Юрагнівський*.

Про збори в церквах.

НАКАЗ

Міністра Ісповідань

Ч. 60; 12 листопаду 1919 року.

Наказую через підлеглі мені органи зробити відповідні роспорядження, аби по всіх церквах та інших місцях богослужебних зібрань членів ріжних ісповідань та вір на території Української Народньої Республіки духовні особи під час Служби Божої закликали нарід допомагати хорим та раненим козакам та провадити в церквах грошевий збір на їх користь.

Міністр Ісповідань,

Проф. I. Огієнко.

—X—

До Подільської Духовної Консисторії.

12 листопаду 1919 р. Ч. 43/2386.

Згідно наказу п. Міністра Ісповідань від 12/XI б. р., Департамент Православної Церкви пропонує Духовній Консисторії зробити відповідне роспорядження, аби по всіх церквах на території У. Н. Р. духовні особи під час Служби Божої в промовах закликали нарід допомагати раненим і хорим козакам та провадили в церквах грошевий збір на цю справу.

Віце-Директор Департаменту
Православної Церкви Г. Левицький.

За Начальника Відділу
А. Юрагківський.

ВІСТНИК

МІНІСТЕРСТВА ІСПОВІДАНЬ Української Народної Республіки.

Ч. З.

2 Липня 1920 року.

Ч. З.

Грамота Місцеблюстителя Вселенського Престолу
Митрополита Доротея до Міністра Ісповідань
Української Народної Республіки. Ч. 1776.

ВАША ВЕЛЬМОЖНІСТЬ!

У відповідь на листа Вашої Вельможності від 15 Січня 1919 року маємо за честь, згідно постанові Синодальний, повідомити Вас про слідуєче:

Як уже й раніше у свій час ми сповістили Його Вельможність, возлюбленого Нам п. Ол. Лотоцького, обговорення та остаточне вирішення виставленого в згаданім вище листі Вашим питання з каноничного погляду в сучасний мент для нас неможливе через відсутність Вселенського Патріярха.

З великою любовію повідомляючи Вас про це, користуємося нагодою висловити побожному Народові Українському гарячі співчуття Матері-Церкви, а разом з тим і нашу непохитну надію, що як він, так і поставлений над ним Високий Уряд й надалі твердо стоятимуть у православній вірі батьків, з повною надією чекаючи здійснення свого бажання згідно з священими канонами та постановами.

При цьому посилаючи Вашій Високоповажній Вельможності та іншим шановним членам Уряду, як і всьому Українському Народові молитви та благословення Матері Великої — Церкви Христової — і просячи благодати

Господа нашого для успіху в Вашій праці, пребуваємо
Вашої шановної Вельможности гарячий перед Богом мо-
літвеник, і цілком прихильний Місцеблюститель Вселен-
ського Престолу

Прихильний Доротей.
Його Вельможности Міністру Ісповідань.

—x—

Іменем Української Народної Ре-
спубліки з а т в е р д ж у є м о, 12 жов-
тня 1919 р. Голова Дирекції: С. Пе-
тлюра. Члени: А. Макаренко, Член-
Секретар: Ф. Швець. Посвідчує: Дер-
жавний Секретар Л. Шрамгенко.

Ухвалений Радою Народніх Міністрів

З А К О Н

про скасування статті 39 „Положенія объ особыхъ пре-
имуществахъ гражданской службы въ отдаленныхъ мѣст-
ностяхъ, а также въ губерніяхъ западныхъ и Царства
Польского”.

1. Статтю 39 „Положенія объ особыхъ преимуществахъ гражданской службы въ отдаленныхъ мѣстностяхъ, а также въ губерніяхъ западныхъ и Царства Польского” (Сводъ Законовъ, томъ III, книжка III, розділ II) з примітками до неї — скасувати.
2. Закон цей оголосити по телеграфу.

Голова Ради Народніх Міністрів,

I. Mazepa.

Міністр Ісповідань,

Проф. I. Ogienko.

—x—

Іменем Української Народної Республіки затверджено. 27 жовтня 1919 р. Голова Директорії: С. Петлюра. Члени: А. Макаренко. Член-Секретар: Ф. Швець. Посвідчую: Державний Секретар Л. Шрамгенко.

Ухвалена Радою Народніх Міністрів ПОСТАНОВА

про асигнування в розпорядження Міністра Ісповідань 4 000.000 гривень на видання Св. Письма, богослужебних і інших духовного змісту книжок.

1. Асигнувати в розпорядження Міністра Ісповідань з коштів Державної Скарбниці чотири міліони (4,000.000) гривень на видання Св. Письма, богослужебних і іншого духовного змісту книжок на українській мові.
2. Надати Міністрові Ісповідань право по згоді з Міністром Фінансів та Державним Контролем видати інструкцію про порядок витрачування асигнованої суми.
3. Постанову цю оголосити по телеграфу.

Голова Ради Народніх Міністрів

I. Mazepa.

Міністр Ісповідань,
Професор Іван Огієнко.

—x—

НАКАЗИ Подільській Духовній Консисторії.

3 жовтня 1919 р., ч. 2068.

Департамент Православної Церкви, згідно резолюції п. Міністра Ісповідань, пропонує Духовній Консисторії зробити через Благочинних розпорядження місцевому духовенству, аби ним було вжито заходів що до охорони

старовинних річей і взагалі культурно-історичних пам'яток у залишених панських маєтках або ж пограбованих селянами; між іншим пропонувати духовенству звернутися до селянства з відозвою про заховання в цілості всяких книжок, картин, документів і т. и.

Віце-Директор Департаменту

Г. Левицький.

За Начальника Відділу

А. Юрагнівський.

Іменем Української Народньої Республіки затверджено. 11 листопаду 1919 р. Голова Директорії: *С. Петлюра.* Член: *А. Макаренко.* Член-Секретар: *Ф. Швець.* Посвідчує: Державний Секретар *Л. Шрамченко.*

Ухвалений Радою Народніх Міністрів

З А К О Н

про утворення Ради Міністра Ісповідань.

1. Утворити при Міністерстві Ісповідань Раду Міністра Ісповідань.
2. Доданий до цього „Штат Ради Міністра Ісповідань“ ухвалити й вважати його чинним з 15 вересня 1919 р.
3. Видатки на утримання згаданої Ради віднести на лишки кредитів на утримання персонального складу Міністерства Ісповідань по кошторису 1919 р.
4. Починаючи з 1 січня 1920 р. потрібні на утримання Ради кошти відпускати в кошторисному порядку.

Голова Ради Народніх Міністрів

I. Мазепа.

Міністр Ісповідань,

Професор *Іван Огієнко.*

Додаток до ст. 2.

ІІІ Т А Т
Ради Міністра Ісповідань.

Назва посади.	Кількість оіб.	Річне утримання в гривнях.		Кляса посади.	Розряд пенсії.
		Одному.	Всім.		
Член Ради.	3	24.000	72.000	IV	II

Голова Ради Народніх Міністрів

I. Mazepa.

Міністр Ісповідань,

Проф. I. Ogienko.

—x—

7 жовтня 1919 р. № 2110.

З наказу п. Міністра Ісповідань цим пропонується Вам вжити відповідних заходів, аби церковні бібліотеки та архіви Подільської Епархії надіслали до Духовної Консисторії дублєти своїх книжок, а також непотрібні їм книжки, видані до XIX століття.

Всі отримані таким чином книжки Консисторія повинна пересилати до бібліотеки Кам'янець-Подільського Державного Українського Університету.

Про наслідки цього просимо повідомити Міністерство Ісповідань.

За Директора Департаменту

I. Левицький.

В. об. Начальника Відділу

M. Васильківський.

7 жовтня 1919 року, № 2113.

Департамент Православної Церкви пропонує цим Консисторії при друкуванні ріжних бланків, якими користується сама, а також і розсилає для користування на парафії (метрикальні і т. і.), додержуватись одного зразку.

За Директора Департаменту

Г. Левицький.

За Начальника Відділу

А. Юрагнівський.

---

7 жовтня 1919 року, № 2114.

Департамент Православної Церкви пропонує Консисторії надіслати копії відношень Міністра Ісповідань до Преосвященного Пімена ч. ч. 1025 і 1082, 18 і 24 вересня б. р. (українізація діловодства й т. і. і українська вимова) всім настоятелям чоловічих та жіночих монастирів. Про час виконання повідомити Міністерство.

За Директора Департаменту

Г. Левицький.

За Начальника Відділу

А. Юрагнівський.

---

7 жовтня 1919 року, № 2123.

Департамент Православної Церкви пропонує Духовній Консисторії надіслати копії роспоряджень Преосвященного Пімена на українізацію діловодства по всіх підлеглих йому інституціях, а також і про українську вимо-

бу слов'янського тексту, згідно роспоряджень п. Міністра Ісповідань б. р. чч. ч. 1025 і 1082.

За Директора Департаменту

Г. Левицький.

За Начальника Відділу

А. Юрагківський.

---

12 жовтня 1919 р., № 2173.

З роспорядження п. Міністра Ісповідань, Департамент по справах Православної Церкви Міністерства Ісповідань пропонує Духовній Консисторії вжити негайно заходів, аби декрет Високої Директорії від 7 цього жовтня був оголошений по всіх церквах Подільської спархії.

До цього додається копія вищезгаданого декрету.

За Директора Департаменту

Г. Левицький.

За Начальника Відділу

А. Юрагківський.

---

18 жовтня 1919 р. № 2229.

Департамент Православної Церкви, з наказу п. Міністра Ісповідань, пропонує Подільській Духовній Консисторії, аби нею, а також і всіма підлеглими їй органами, було складено урочисту обітницю на вірність Українській Народній Республіці по формі, прикладеній до нього.

Про наслідки повідомити Міністерство.

За Директора Департаменту

Г. Левицький.

За Начальника Відділу

А. Юрагківський.

16 жовтня 1919 р.; № 2221.

Числом 885 від 13 серпня Міністерство Ісповідань зроблено було таке роспорядження: „По мірі звільнення єпархій від ворога печатки та штампи старих російських зразків підлеглих їй органів забрати й надсилати до Міністерства Ісповідань”. Як довідується Міністерство, Консисторією цього роспорядження не виконано. Настоятелем Коржевського монастиря до цього часу вживаються печатки з двоголовим орлом. Ставлячи це на увагу Консисторії, Департамент Православної Церкви пропонує: 1) виконувати вищезгадане роспорядження Міністерства неуклінно, 2) надіслати до Міністерства печатки старо-російські всіх органів, підлеглих Подільській Консисторії, які тільки знаходяться на звільненій від ворога території, а з окрема печатки Коржевського монастиря.

За вживання старих печаток і невиконання згаданого роспорядження Міністерства буде притягати винних до відповідальності.

За Директора Департаменту

Г. Левицький.

За Начальника Відділу

А. Юрагківський.

---

5 листопаду 1919 р., ч. 35/2355.

З огляду на те, що тепер під час боротьби де-які місцевості часто бувають відірвані від свого осередку, де перебуває єпархіяльна влада, в залежності від чого православне населення залишається без єпархіяльного управління, Міністерство Ісповідань повідомляє: 1) що населення таких місцевостей повинно звертатися по справах церковних до Міністерства Ісповідань, котре або само вирішує справи або надсилає їх до Консисторії, і 2) що Міністерство свої роспорядження надсилає повітовим Протоієреям, а останні розсилають Благочинним повіту.

Повідомляючи про це, Департамент по справах Православної Церкви, з розпорядження п. Міністра Ісповідань, пропонує Духовній Консисторії повістити про вищезазначене повітових Протоієреїв і Благочинних Подільської єпархії для виконання на той випадок, коли та чи друга частина єпархії може бути захоплена ворогом.

За Директора Департаменту

Г. Левицький.

За Начальника Віddілу

Гловинський.

---

23 жовтня 1919 р., ч. 3/2262.

Департамент Православної Церкви на ч. 14210 від 3/X б. р. повідомляє, Консисторію, що в справах про розв'язання шлюбів, коли один із супругів православний, належить керуватися ст. 73 т. X Св. Зак., по якій статті такі шлюби розв'язуються по постанові православного духовного суду.

Винятком із цього правила рахуються випадки, коли обоє з супругів залишили православіє. Розв'язання шлюбів таких супругів, згідно постанові Св. Синоду по ділу Безекірського, до компетенції праволавного духовного суду не належить і тому прохання про розв'язання зазначених шлюбів Консисторія не повинна розглядати.

За Директора Департаменту

Г. Левицький.

За Начальника Віddілу

А. Юрагківський.

№ 16, 23 листопаду 1919 року.

Пропоную прийняти для відома й виконання такий тимчасовий наказ.

I. Для догляду за виконання розпоряджень Уряду Української Народної Республіки у справах державно-

церковного життя, а також для належного інформування місцевої церковної влади про діяльність центрального уряду і для техничної допомоги їй при переведенні в життя нових церковних законів і роспоряджень Республіканської Влади призначається при Консисторії тимчасовий Комісар.

ІІ. Комісар Духовної Консисторії тимчасово має право: 1) контролювати постанови та листування Єпархіяльної влади; 2) бути присутнім на засіданнях Духовної Консисторії, брати собі в разі потреби голос і вносити на розгляд своїї пропозиції; 3) припиняти до остаточного вирішення справи Міністерства Ісповідань чинність тих постанов і резолюцій Єпархіяльної влади, що не відповідають законам і роспорядженням Республіканського Уряду, а також інтересам і добробутові Української Держави; 4) контролювати грошові суми та майно церковних установ і 5) в разі державного злочинства, в негайних випадках, тимчасово усувати від виконання обов'язків урядовців і інших осіб, обслуговуючих потреби церковних установ, надсилаючи негайно свої роспорядження в таких справах на затвердження Міністра Ісповідань.

ІІІ. Всі накази, протоколи й журнали Духовної Консисторії повинні бути підписані Комісаром і без його підпису не мають законної сили.

ІV. Секретар Духовної Консисторії безпосередньо підлягає Комісару.

Головноуповноважений Уряду У. Н. Р.,
Міністр Ісповідань,

Проф. І. Огієнко.

До Пана Губерніяльного Комісара на Поділлі.

7 жовтня 1919 року. № 2115.

З наказу п. Міністра Ісповідань, надсилаючи заразом з цим копії роспоряджень п. Міністра від 18 вересня ц. р. під ч. 1025/1026 та від 24 вересня ч. 1082 ц. 1919 р. Депар-

тамент по справах Православної Церкви Міністерства Ісповідань ласкаво прохаче п. Губерніяльного Комісара до-
класти своєчасно п. Міністрові Ісповідань, як виконується
зазначене розпорядження в церквах міста Кам'янця та
Поділля взагалі.

За Директора Департаменту

Г. Левицький.

За Начальника Відділу

А. Юрагківський.

---

20 листопаду 1919 р., № 26.

Священник Олександр Юр'євський, незаконно при-
значений Подільським спархіяльним місіонером, звільня-
ється з посади з 20 цього листопаду.

Головноуповноважений Уряду У. Н. Р.,
Міністр Ісповідань,

Проф. І. Огієнко.

Деканові Богословського Факультету Кам'янець-Поділь-
ського, Державного Українського Університету,
Проф. В. О. Біднову.

27 Вересня 1919 року. № 1098.

Призначаючи Вас керуючим Курсами для Духовен-
ства в м. Кам'янці-Подільськім для ознайомлення з укра-
їнською вимовою слов'янського службового тексту, дору-
чаю Вам скласти програм цих курсів і запросити лекторів.

Міністр Ісповідань,

Проф. І. Огієнко.

11 грудня 1919 року, № 594.

Керування Подільською Єпархією тимчасово доручається єпископу Амвросію, що перебуває в Винниці.

Головноуповноважений Уряду Української Народньої Республіки,

Міністр Ісповідань,

Проф. I. Огієнко.

Призначення Комісара до Подільської Духовної Консисторії.

22 листопаду 1919 року, № 195.

Помішник Управителя Кам'янецького Відділу Державного Банку Арсен Дlugопільський призначається тимчасово з 20 листопаду 1919 р. Комісаром до Подільської Духовної Консисторії.

Міністр Ісповідань,

Проф. I. Огієнко.

—x—

ЗАБОРОНА ПОМИНАТИ МОСКОВСЬКОГО ПАТРІЯРХА ТИХОНА.

Указъ изъ Подольской Духовной Консисторіи Благочинному церквей и духовенства .... Округа ..... Уѣзда.

Подольской Духовной Консисторіей 13 Января 1919 года получена изъ Киева телеграма за подписью Министра Культовъ Липы слѣдующаго содержанія: „Пропонується як найскоріше сповістити Духовенство єпархії, що з огляду на оголошення Директорію Української Народньої Республіки Автокефалії Православної Церкви повинно припинити прилюдне поминання патріярха Московського Тихона та Митрополита Антонія, останнього яко усуненого з посади виключно за його противдеревнину діяльність; під час молення за державну владу належить поминати: Директорію Української Народньої Республіки, Членів: Володимира, Симона, Афанасія, Федора та Ан-

дрія, Правительство та Республіканське військо. Міністр Культів Липа".

О настоящемъ распоряженіи Правительства Духовна Консисторія сообщаетъ Вамъ для свѣдѣнія и немедленного исполненія окружнымъ духовенствомъ. Января 15 1919 г. Подлинный подписали: Член Консисторії М. Соколовъ, за Секретаря Доброловський, Столонаачальникъ Калайда.

—x—

До Подільської Духовної Консисторії.

9 серпня 1919 року. № 870.

Департамент Православної Церкви цим пропонує Консисторії зараз же і на обороті цього дати відповідь, чи поступали в Консисторію від Преосвященного Пімена які-небудь роспорядження про те, аби припинити поминання по церквах спархії московського Патріярха Тихона з титулом „Господина нашого” — згідно відношенню п. Міністра Культів до Преосвященного від 21 Червня б. р. під ч. 679. Як що були такі роспорядження, то копії їх приклести при відповіді.

За Директора Департаменту

Г. Левицький.

За Начальника Відділу

А. Юрагківський.

—x—

До Департаменту Православної Церкви Міністерства Ісповідань.

На запитання Міністерства Культів від 9 цього серпня за № 870, Подільська Духовна Консисторія має шану повідомити Міністерство Культів, що роспорядження по Подільській спархії про припинення прилюдного поминання і проголошення по церквах спархії патріярха Тихона з титулом „Господина нашого” було зроблено Подільською Духовною Консисторією своєчасно, а саме ще

15-го січня цього року (обіжник за ч. 462—541) згідно одержаним тоді ж Консисторією та Архієреєм телеграмам від Міністра Культів (від 12 січня Ч. 106).

Що торкається відношення п. Міністра Культів на імення Архієрея від 21 червня б. р. за ч. 679, то це відношення сьогодня одержано Консисторією з канцелярії його Преосвященства і на відношення мається резолюція його Преосвященства така: „Въ Консисторію. Распоряженіе по содержанію подобного сему отношенія уже сдѣлано”.

Член Консисторії

прот. *I. Саковський.*

Секретар

B. Соколовський.

Столонаочальник

Калайда.

—x—

НАКАЗИ

по Міністерству Ісповідань Української Народньої
Республіки.

Року 1920, місяця Червня 23 дня.

Ч. 12.

м. Кам'янець на Поділлі.

1. Штатні Члени Подільської Духовної Консисторії: протоієрей Григорій Маньківський, священ. Феодосій Шпанівський, священик Йоіль Саківський, Матвій Соколів, позаштатний член протоієрей Ілля Лебедів і секретар Консисторії Василь Соколівський звільняються з 9-го червня 1920 року з посад членів зазначеної Консисторії.

2. Тимчасово (до скликання з'їзду духовенства та мірян Подільської епархії) призначаються з дня 9-го червня 1920 року: протоієрей Григорій Маньківський, священик Тимофій Туркало, священик Андрій Манжуловський, магістрант богословія, був. учитель Подільської Духовної

Семинарії Володимир Корніївський, вчитель Народньої Школи Микита Запорожець — штатними членами Подільської Єпархіяльної Церковної Ради, а в. об. Ректора Подільської Духовної Семинарії приват-доцент Кам'янець-Подільського Державного Українського Університету священик Петро Табинський, священик Климент Дlugопільський, магістрант богословія, учитель Подільської Духовної Семинарії Олексій Кільчівський і кандидат прав Андрій Бурчацький — кандидатами тієї ж Ради.

3. Секретарем Подільської Єпархіяльної Церковної Ради призначається тимчасово Василь Соколівський.

4. У зміну п. I. моого наказу ч. 8 від 9 червня ц. р. міцем осідку Подільської Єпархіяльної Церковної Ради тимчасово буде Кам'янець-Подільський.

5. Членам Подільської Єпархіяльної Ради, що зазначені в арт. 2-му, наказую приступити до виконання своїх службових обов'язків негайно для цього наказу.

Міністр Ісповідань,

Професор *I. Огієнко*.

Віце-Директор Департаменту

Православної Церкви *Г. Левицький*.

Червня 25 дня 1920 року, № 15.

Редактування „Вістника Міністерства Ісповідань У. Н. Р.” тимчасово доручаю урядовцю Олегу Свідзинському.

Міністр Ісповідань,

Проф. *I. Огієнко*.

—x—

Подільський церковний з'їзд.

Подільський Церковний З'їзд, що мав зібратися в Вінниці 4 липня цього року, тимчасово відкладається на дальший час.

Віце-Директор Департаменту

Православної Церкви *Г. Левицький*.

**ДО ЙОГО СВЯТІЙШЕСТВА,
Найсвятішого Патріарха Царгородського,
Архієпископа Новогу Риму.**

ВІД .....

.....
.....
.....
.....

Do Його Святійшества, Найсвятішого
Патріарха Царгородського, Архієпископа
Нового Риму.

Церква Царгородська була в свій час матір'ю Церкви Православної Української і передала останній за часи князя українсько-київського Володимира Великого науку християнську, сіма Вселенськими Соборами визнану, передала церковну ієрархію, службу Божу та Святі Таїнства, для спасіння душ християнських потрібні.

Цілими віками Українська Церква Православна була в тісному звязку та єднанні з найсвятішими патріархами Царгородськими, владі іх корилася, порадами іх та розумними наказами користувалася і для свого розвитку, і для охорони від душепагубних ересів. За цей час наша Свята Церква Українська приймала з рук патріярших своїх найстарших владик та керовників, митрополитів київських, а коли наші єпископи самі вибирали собі київського митрополита, то просили в богоосвічених патріярхів Царгородських всесильного благословення й підтвердження обраного кандидата.

В часи найбільшої скрути та небезпеки для нашої Святої Церкви Української — в кінці XVI та початку XVII віків, коли наші владики зза лакомства нещасного, зза панства великого зрадили батьківській вірі і порвали єднання з світлим Царгородським Патріяршим Престолом і пішли до Риму, а оборонцями православної віри залишилися самі миряне, згуртовані в церковні православні братства, — тоді bogомудрі патріярхи — Ієремія II, Кирило Лукарис та інші рішуче стали на боці цих братств і допомагали їм одстоювати від ворогів святу віру християнську.

Український народ з великою втіхою та щирою подякою згадує ці славні часи тісного єднання любих його сердцеві Українських Братств Православних з патріярхами вселенськими, і, навпаки, з сумом пригадує 1686-й рік, коли патріярх Досифей погодився відмовитися від керування Православною Церквою на Україні і переуступив це право своє московському патріярхові.

Часи гоподарювання в нас, на Україні, патріярхів московських, а з 1721 р. Російського Найсвятішого Синоду, принесли багато шкоди та горя нашій Українській Православній Церкві, бо ми втратили тоді свої стародавні церковні права що до вибору всього духовенства од читача церковного до митрополита включно, втратили свою українську ієрархію, а примушено було нас окормлятися ієрархією московською, стародавні наші церковні звичаї знищено, текст наших служби церковних змінено, наші національні братські школи й освіту зруйновано і замінено їх московськими... Ми повсякчасно вживали заходів зберегти й заховати все це, — та не сила була наша, бо московський царський уряд відкрито гнітив нас, закидуючи, ніби ми не маємо в себе чистоти Вселенського Православія...

І тільки останні три роки, з 1917 р. починаючи, дали нам можливість повернути нашій Українській Православній Церкві те, що було знищено Москвою. Політична свобода та державна самостійність українського народу датують йому нині повну можливість оновити й своє церковне

життя. Ми зараз відновляємо по своїх церквах наші українські стародавні церковні звичаї, вироблені ще за часів безпосереднього єднання з Найсвятішими Патріярхами Вселенськими; ми правильно службу Божу на зрозумілій для нашого народу рідній мові.

Але московська ієрархія творить нам перешкоди, за важає нашій праці святій на славу Великого Імені Божого. Світлий Уряд Української Народної Республіки ще законом 1-го січня 1919 року визнав необхідним проголосити автокефалію Української Православної Церкви. Уесь православний український народ і велика частина духовенства визнала українську церкву автокефальною і непідлеглою московському патріярхові.

В числі інших громадських товариств, разом з усим українським народом, автокефалію нашої Церкви Української підтримує і

Працюючи на користь православної віри, просить **ВАШЕ СВЯТИЙШЕСТВО** благословити його труди і всю церковну справу на Україні.

Благослови, Богомудрий Отче, Своїм Святым Патріяршим Благословенням, Богу на славу, вселенській православній вірі на користь, Автокефальну Українську Православну Церкву. За каноничність цеї автокефалії стойть славний Богословський Факультет Кам'янець-Подільського Державного Українського Університету; він докладно з'ясував це в поданій до Вашого Святого Патріяршого Престолу записці, з змістом і побажаннями якої ми цілком погоджуємося і цілком підтримуємо їх.

Нехай Святий Царгородський Патріярший Престол і тепер підтримає наші всенародні зусилля оберігати Автокефальну Православну Українську Церкву, як він допомагав їй в часи діяльності наших славних Церковних Братств в XVI—XVII віках.

Римський папський престол призначив на Україну свого легата — патера Дженоно. Благоволіть, **ВАШЕ**

СВЯТИЙШЕСТВО, теж призначити на Україну своїм представником Єпіскопа, щоби він повсякчасно бачив нашу горливість до прадідівської православної віри і допомагав нам охороняти її в непорушній чистоті.

Просимо також **ВАШОГО СВЯТИЙШЕСТВА** не одмовити українському народові в хіротонії православних українських Єпіскопів, коли буде надіслано до Патріяршого Престолу обраних нами кандидатів.

Батьківська ласка **ВАШОГО СВЯТИЙШЕСТВА** до синовнопокірної Церкви Української оживотворить працю її, скріпить будову її і тісними узами знову звяже її з Святым Патріяршим Престолом Царгородським на вікі віків.

Просячи **ВАШИХ Святих Молитов і Всесильного Патріяршого Благословення**, залишаємося назавжди покірливими синами **ВАШОГО СВЯТИЙШЕСТВА**.

П р о х а н н я

до Патріярха Царгородського благословити Автокефальну Українську Церкву.

Українське громадянство, виборовши собі в запеклій трьохлітній боротьбі Автокефальну Українську Церкву, вважає за святий обов'язок свій звернутися до Вселенського Царгородського Патріярха, щоби він благословив найбільший наш здобуток в Великій Революції — Автокефальну Українську Церкву, яка хоче бути з Церквою Царгородською, як з старшою сестрою своєю, в канонічнім єдинанні.

Українська Церква національна, по устрою своєму народня церква Бога живого, по правовому станові автокефальна, по науці — щиро православна, про що свідчить вже сам факт звернення до Вселенського Патріярха за благословенням.

Подаємо тут текст прохання до патріярха Царгородського в двох мовах — українській і французькій, як його подано було Патріярху. Ріжні українські організації, політичні партії, установи державні, громадські, культурно-освітні і церковні, окремі парафії, школи, Просвіти, установи Червоного Хреста, Духовні Правління, зібрання, з'їзди, окремі громадянне, військові частини і т. і. сотнями і тисячами покривають ці прохання своїми підписами і відсилають їх або просто в Царгород на ім'я Вселенського Патріярха (Constantinople, a Sa Saintete, le Tres-Saint Patriarche de Conctantinople), або до Міністерства Ісповідань Української Народної Республіки, яке негайно відсилає їх по адресі.

Підписи засвідчуються громадськими або державними установами. Кожний громадянин, підписуючи, прорізно зазначає своє звання чи посаду, а коли має печатку, прикладає і печатку. Коли хтось з неграмотних хоче прилучити і свій голос до прохання, то просить грамотного росписатися за нього.

Козаки по таборах покривають прохання тисячами підписів, — підписує все духовенство, вся старшина і все козацтво. Сотнями підписів покривають прохання діти ріжніх шкіл на чолі з своїми пан-отцями і учителями. Єсть прохання від українців біженців, що перебувають в ріжніх містах.

Листи старанно сшиваються шовком. На сторінці 3-ї Прохання після слів: „підтримує і” вписується назва інституції, що підписує Прохання.

В деяких містах перед підписами відбулися лекції про Українську Автокефальну Церкву.

Всі кріпко переконані, що всенародне бажання Української Автокефальної Церкви вволить Патріярх Вселенський Богу на славу, Церкві на користь.

Проф. І. О—ко.

ВІСТНИК МІНІСТЕРСТВА ІСПОВІДАНЬ

Української Народної Республіки.

Ч. 4.

8 Квітня 1921 року.

Ч. 4.

До всіх Преосвящених Архієпископів
і Епіскопів на Україні.

**ВАШЕ ПРЕОСВЯЩЕНСТВО,
МИЛОСТИВИЙ АРХИПАСТИРЮ!**

1. По всіх православних слов'янських землях Служби Божі правляться з рідною вимовою богослужбового тексту; так само і на Україні цілі віки правили Служби по церквах з рідною українською вимовою і тільки останні покоління батюшок було присилувано свіцькою владою до моковської вимови, народу українському зовсім чужої.

Обороняючи волю церкви і пеклуючись про повернення їй свіцькою владою віднятого, ласкаво прошу Вас зробити відповідне розпорядження по дорученні Вам епархії, щоби — до часу остаточного перекладу богослужбових книжок на українську мову і ухвалити їх відповідною церковною владою, після чого церкви мають перейти на українську мову — щоб до того часу всі Служби Божі, всі читання й співи в церкві, всі треби неодмінно правити з українською вимовою.

Тому в слов'янськім тексті скрізь як 1: в і р у ю, святий кріпкий, нині і присно і во віки віків і т. ин.

Але в словах ТРѢБА, ВРѢД'І, ДОБРѢ, ЗДѢ, ИДѢЖЕ, ПРѢЖДЕ вимовляти Ї як Е: станем добре, зде (або озьде) лежачих, ідже всі святыи упокоються, прежде всіх вік.

2. Букву И вимовляти приблизно як московське Ы: Господи помилуй, благослови влад и ко, мир всім. З окрема:

а) Букву И спочатку слова вимовляти як І або Ї: во ім'я Отця, о ізобилії плодів земних, ісповідайтесь Господеві, їм, їх.

б) Закінчення датного відмінку (дательного падежа) ОВИ, ЕВИ вимовляти о в і, е в і: глави наша Господе і приклон і мо.

в) Займенники (мъстоименія) МИ, ТИ, ВСИ вимовляти м і, т і, в с і: мир т і, рцім всі.

г) Спочатку складу (слова) після головної (гласної) в середині слова і на кінці слова після голосної, деколи й початку слова букву И вимовляти як І (йі): і со духом твоїм, своїх, достоїн еси, Марії Діви, всякої плоті, іх, і м.

д) Слово АМИНЬ вимовляти а м і нь; АЛЛИЛУІА вимовляти ал і л у я або а ли л у я.

3. В закритому складі (що кінчиться, приголосним звуком) звуки О, Е переходять в І: вільному же і невільному, його же царствю не буде кінця, в мірі й покаянні скінчити, під твою м и л о с т ь, премудрість прості, утренює дух мій; всігда, матір Бога нашого; і во віki віків, о ставленні гріхів рабів божих, всіх кінців землі; о святім храмі сім, о свищнім міри; соединить їх святій своїй церкві. В словах БОГЬ, ЖИВОТЪ, МИЛОСТЬ звук О не мінятися на І. Правила цього додержуватися бережно.

4. Букву Е вимовляти приблизно як московське Э: небо, вселися, себе, увесь.

Але спочатку слів і в середині після голосної Е вимовляти як Є (йе): єдинорідного, ім'я святеє його, є гда, по єм Отця, всякеє диханнє.

5. Звук Е після шиплячих звуків Ж, Ч, Ш, Щ і Й, коли знаходитьсь перед твердим складом, переходить в О: благословенна Ти в жонах, Матір Бога нашого, яко ність чоловік, чоловіколюбець Бог еси, час шостий, вчора.

6. Напис ІА вимовляти як ІЯ: Антонія й Феодосія, во Христі діяконстві, ще молімся за вся християни, діявола, Евангелія.

7. Склад РА вимовляти оро, ЛА—оло, РЕ—ере, ЛЕ—оло: о городі сім, всякім городі, стороні, всякого ворога й супостата; о побіді, передуванні, мірі, здоровлі; од всякого голода, перед тобою, о полонених. В словах, в українській мові невживаних або мало вживаних, залишати коротку форму; також і ВРАТА, БРАШНО і такі інш.

8. Початкове Є інколи вимовляємо як О: один, озеро, олень; вино, пшениця і олій і т. і.; але: єдин: єдинорідний і др.

9. Акати, цеб-то ненаголошене О вимовляти як А (атця, ачисти), недопустимо.

10. Букву Г вимовляти як тихе латинське h: сокро-вище благих, Господи, благослови. Вимовляти Г як твер-де латинське g (по-моковському) недопустимо.

11. Букву Ц в закінченнях ЕЦЬ, ЦА і ЦУ вимовля-ти мягко: чоловіколюбецЬ, отецЬ, творецЬ, отцЯ, Вла-дичицЯ, БогородицЯ, царицЯх, побідоносцЯх, Владичи-цЮ, падох низЬ, вино, пшеницЮ і олій.

12. Сполучення губних звуків Б, П, В, М з мягкими голосними вимовляти з Й між ними: ім'я (ім'я), п'ять, пом'яни, приснопам'ятний, росп'ятого же за нас, прочеє врем'я.

В З особі множини дісслів часу теперішнього й бу-дучого між губбою і Я вставяти Л: да і ти з нами слав-Лять, ломЛяТЬ, освяти любЛячий.

13. Групу ОЛ (з давніх ъл) в середині слів вимовля-ти як ОВ: доВги наша, доВжникам нашим, в доВготу дній, іспоВнім молитву нашу Господеві. В минулім часі діесслів (въ прошедшемъ времени глаголовъ) вимовляти кінцеве ЛЬ як В: не отрину В м'я еси; блаженні, яже ізбраB і прияB еси, яко подобиB еис нас причаститися.

14. Дзвінкі приголосні (звонкія согласнія) в кінці слів і в середині слів перед приголосною вимовляти прор-зно: хліб (а не хліп), од одра (а не отра), віків (а не вікіф).

15. Сполученя ЗДН вимовляти як ЗН, СТН— як СН, ЩН як ЩН, КР (в корні крест) як ХР: пра з н и ків пра з н ик, чесн ий, діявола упра з н ивий, хліб наш на-су шний, чесн істо Хреста, Невіста неневі с н ая. Слово СЕРДЦЕ вимовляти с ер ц е (без д). Кінцеве Л в ми-нулім часі після приголосної не вимовляти: воздвиг м'я, спас, простер.

16. Речівники (имена существительныя) середнього роду на ІЄ вимовляти без І, притому приголосна подвою-ється, а кінцеве Є преходить в Я: житЯ, нашого ради спасіння, ісповідую єдино хрещення во оставлення грі-хів. Од Марка святого Євангелія читання. Слова, в ук-раїнській мові не вживані або вживані мало, не зміню-вати: всяке диханіє, одложім попечен і с.

17. Орудний відмінок однини (творительний падежъ, единства, числа) речівників жіночого роду мягкої одмі-ни (на ь) на ІО вимовляти без І: вінчаючого тя мило-стЮ, яростЮ.

18. Родовий відмінок множини (родительн. падежъ множества, числа) речівників чоловічого роду вимовляти

з закінченням ІВ: діяння Святих апостол і в читання, раб і в, учител і в, святител і в, княз і в, Боже отц і в наших.

19. Закінчення датного відмінку множини речівників чоловічого роду ОМ'Ь, ЕМ'І, вимовляти як АМ, ЯМ: довжник а м нашим, ангел а м своїм заповість, заповід я м.

20. Закінчення місцевого відмінку (предложного падежа) множини у речівників муж, і середнього роду ъХъ вимовляти як АХ, ЯХ: іже еси на небес а х, о чесних дар а х, о передстоячих люд я х.

21. Закінчення родового відмінку однини і причинового (винительного) множини прикметників (прилагательныхъ) і займенників жіночого роду ЫЯ, ЕЯ вимовляти як ОІ, ЕІ: молитвами пречист о і своєї Матері, Бог правди моєї, милости Божої.

22. Закінчення прикметників називного (именительного) відмінку середнього роду ОЕ вимовляти як ЕЄ: ім'я святе є, його, всяке є нині житейське є одложім попеченіє, пречисте є тіло, тіло Христове.

23. Закінчення АГО в прикметниках вимовляти як ОГО: і в духа свято го, ізбави нас од лукавого, Господа Животворящого, іже од Отця ісходяч о го.

24. В прикметниках в називному одмінкові множини вимовляти Й як І, а ЙІ як ІІ: премудрість, простІ; всігда хранимі; оглашенні, глави ваша Господеві приклонітє; вірні, і о оглашених помолімся.

25. Займенники ЕГО, ЕМУ вимовляти його, йому, СЕГО, СЕМУ — сього, сьому СВОЕГО, СВОЕМУ — своєго, своєому, ТВОЕГО, ТВОЕМУ — твоєго, твоєому, МОЕГО, МОЕМУ — моєго, моєому, ВСЕГО, ВСЕМУ — всього, всьому, ВСЬМИ — всіма, ВЕСЬ — уесь ввесь, ТЕБЪ, СЕБЪ — тобі, собі, КТО — хто, ЧТО — що, МНЪ — мені: і да будуть милости зо всіма вами; слава тобі, Боже наш, слава тобі.

26. Закінчення дієслів (глаголовъ) ЕШИ, ИШИ вимовляти як еш, иш: плід іх погубиш, благословиши, велихаеш.

27. Закінчення дієслів З особи (лица) однини і множини ТЪ вимовляти як ТЪ: да хвалить Господа, огласить їх, егда поносять вам і ізженутъ і декутъ.

28. Закінчення З особи однини і множини дієслів ТЬСЯ вимовляти як ця: да святы ця ім'я Твое, воцари ця Господь во вік, яко ти утіша ця, насити ця.

29. Закінчення ЕТ'ї, в 3 особі однини дієслів вимовляти як Е, після голосної як Є (цеб-то відпадає тъ): да прийде царство твоє, да буде воля твоя, Господь помилує їх, одкриє їм Євангелію правди.

30. В 1 особі множини дієслів можна вимовляти М і МО (частіше м о): Тобі Славу возсилає м о, під свою мілоту прибігає м о.

31. В приказовому способі (въ повелительномъ наклоненії) однини на кінці вимовляти И як И: заступи, спаси, помилуй і сохрани нас, благослови, владико.

Але в приказовому способі множини в 1 і 2 особі И вимовляти як наголошеннє (ударяемое) і (ѣ): миром Господу помолімся; ще молімся о...., і о сподобитися нам слизанню святого Євангелія Господа Бога молім; возлюбім друг друга, да єдиномислієм ісповімо; приклонімо, поклонімся і припадім; прийдіте, поклонімся, благословіте Господа, прийміте, ядіте, вкусіте, глави приклоніте, приступіте (наголошений звук тут набрано великим).

32. Закінчення дієслів ОВАТИ, ЕВАТИ вимовляти як у в а т и, ю в а т и; сущим во гробах життя дар у в ав; царств у вати, пл ю ваху.

33. Дієслова БЫТИ, БЫЛ'ї, БЫЛА, БЫЛО, БЫЛИ вимовляти бути, був, була, було, були; ЕСТЬ вимовляти есть і є.

34. Букву Щ в дієприкметниках (причастіях) на ЩІЇ вимовляти як Ч: о пливаю ч их, путешествую ч их, недугую ч их, стражду ч их; ще молімся о плодонося ч их і добродію ч их людях. Слова ТЫСЯЩА, В'ї, ПОЛУНОЩІЇ вимовляти ти ся ча, в полуночи.

Але в словах, українській мові не відомих або мало відомих, не міняти Щ на Ч в ЩІЇ: і су щ им во гробах життя дарував.

35. Прийменник (предлогъ) ОТ'ї, СЪ, РАС вимовляти як од, з, зо, рос: од жени од нас всякого ворога, ізбави нас од лукавого, з миром ізидімо, в раї же з розбійником, зо всіма вами, ро сп'ятого же за нас.

36. Приставку ПРИ перед голосними вимовляти як пр и: пр ийдіте, ізбраав і пр ияв єси.

37. Після прийменника ПО вимовляти місцевий відмінок (а не датний): по горах, і воскресшого в третій день по писаннях.

38. Злучник (союзъ) И після голосного звука попеднього слова вимовляти як Й, а після приголосного як

I: о пособити Й покорити під нозі їх всякого ворога й супостата, зо славою судити живим і мертвим. Але коли на попередньому слові робиться остановка, то далі вимовляти І, а не Й: услиши, і помилуй; нині, і присно.

39. Окремі слова вимовляти з українським наголосом (удареніемъ): бЕсіда, бОлізнь, бОязнь, вчОра, глаголАти, ділАти, ділАтель, зЕмний, злобА, ім'Я, ненАвисть, нЕприятель, Автар (вІвтар), похвАла, судище, твОрець, спАсіння, хвАла, царствуvАти, чЕсний, шОстий, ГосподЕві, і о сподобИтися, огнЕнний, ненАвидячий і т. и. (наголосений звук тут набрано великимъ).

40. Слово ЖИВОТЪ варто б замінити на життя, МЗДА на заплата, ЗДѣ на озъде, НЫ на нас: воспою Господа в житті моїм, все життя наше Христу Богу предадім, радуйтесь й веселітесь, яко заплата ваша многа на небесах, озъде лежачих і повсюди православних, спаси і помилуй нас. Взагалі слова застарілі, тепер народові не зрозумілі, що вражаютъ своєю чужиністю, краще б замінити на українські.

ІІ. Лист цей видається в додаток і розвиток листа моого до всіх Преосвящених Архієпископів й Епіскопів на Україні з 24 вересня 1919 р. № 1082.

Прохаючи святих молитов Ваших ѹ благословення, маю за честь бути ВАШОГО ПРЕОСВЯЩЕНСТВА слуга ласкавий

МИНІСТР ІСПОВІДАНЬ

Професор І. ОГІЄНКО.

10 листопаду 1920 року

Ч. 235.

м. Кам'янець-Подільський.

ЗРАЗИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.

Церковно-слов'янський текст на українську вимову зредагував Проф. І. Огієнко.

Читати Е приблизно як московське Э, С як ИЕ, И як Й, Ї як ЙІ. Велика буква в слові показує наголос.

I. ЕКТЕНІЯ ВЕЛИКА.

С в я щ. Миром Господу помолімся.

Х о р: Господи, помилуй.

С в я щ. О свишнім мірі і спасінні душ наших, Господу помолімся.

Х о р: Господи, помилуй.

С в я щ. О мірі всього миру, благосостоянні святих Божих церков і за з'єднання всіх, Господу помолімся.

Х о р: Господи, помилуй.

С в я щ. О святім храмі сім, і з вірою, благоговінням і страхом Божим входячих в онъ, Господу помолімся.

Х о р: Господи, помилуй.

С в я щ. О святій, Православній Українській Церкві і преосвященнім єпископі нашім (титул по місцю пereбування й єпископії, та імя його) — честнім пресвітерстві, у Христі діяконстві, о всім причті і людях, Господу помолімся.

Х о р: Господи, помилуй.

С в я щ. О Богохранимій Українській Народній Республіці, Головнім Отамані Симоні й пресвітлім Уряді Нашім та всім христолюбивім Козацтві іх Господу помолімся.*)

Х о р: Господи, помилуй.

С в я щ: О пособити й покорити під нозі їх всякого ворога й супостата, Господу помолімся.

Х о р: Господи, помилуй.

С в я щ: О городі сім (чи: о весі сій, чи: о святій обителі сій), всякім городі, стороні, і вірою живучих в них, Господу помолімся.

Х о р: Господи, помилуй.

---

*) Поза межами Української Народної Республіки: „За Боголюбиву й Богом бережену Україну, Уряд, Уряд її та військо Господу помолімся”.

С в я щ: О благородстворенні воздухів, о ізобилії плодів зЕмних і временах мирних, Господу помолІмся.

Х о р: Господи, помилуй.

С в я щ. О пливаючих, путешествуючих, недугуючих, страждучих, полонених, і о спАсінні їх, Господа помолІмся.

Х о р: Господи, помилуй.

С в я щ. О ізбавитися нам од всякої скорби, гніву і нужди, Господу помолІмся.

Х о р: Господи, помилуй.

С в я щ. Заступи, спаси, помилуй і сохрани нас, Боже, Твоєю благодаттю.

Х о р: Господи, помилуй.

С в я щ. Пресвятую, пречистую, преблагословенную, славную Владичицю нашу Богородицю і Приснодіву Марію, зо всіма святыми пом'янувші, самИ себе, і друг друга і все життя наше Христу Богу предадім.

Х о р: Тобі, Господи.

С в я щ. Яко подобає тобі всякая слава, честь і поклоніння, Отцю і Сину і Святому Духу, нині і присно і во віки віків.

Х о р: Амінь.

II. ЕКТЕНІЯ СУГУБА.

С в я щ. Рцім всі од всЕї душі і од всьОго помИшлення нашого рцім.

Х о р: Господи, помилуй.

С в я щ. Гоподи Вседержителю, Боже отців наших, мОлімтіся, услиши й помилуй.

Х о р: Господи, помилуй.

С в я щ. Помилуй нас, Боже, по великій милості Твоїй, мОлімтіся, услиши й помилуй.

Х о р: Господи, помилуй (тричі).

С в я щ. Ще молІмся о святій Православній Українській Церкві і преосвященні Єпископі нашім (титул

по місцю перебування й Єпископії та ім'я його)
і всій у Христі братії нашій.

Х о р: Господи, помилуй (тричі).

С в я щ. Ще молімся о Богохранимій Українській Народній Республіці, Головнім Отамані Симоні й пресвітлім Уряді Нашім та всім христолюбивім Козацтві їх, о побіді, перебуванні, мирі, здоровлі, спасінні їх, і Господу Богу нашому найпаче поспішити і пособити їм в усім і покорити під нозі їх всякого ворога й супостата.

Х о р: Господи, помилуй (тричі).

С в я щ. Ще молімся о всім їх Христолюбивім Козацтві.

Х о р: Господи, помилуй (тричі).

С в я щ. Ще молімся о братіях наших священниках, священиномонахах і всім у Христі братстві нашім.

Х о р: Господи, помилуй (тричі).

С в я щ. Ще молімся о блаженних і приснопам'ятних святіших патріархах православних і благочестивих правителях, і создателях святого Храму сього (святої обителі сеї), і о всіх преждепочивших отцях і браттях, озъде лежачих і повсюди православних.

Х о р: Господи, помилуй (тричі).

С в я щ. Ще молімся о плодоносячих і добродіючих у святім і всечеснім храмі сім, тружаючихся, поючих і передстоячих людях, ожидаючих од ТЕбе великої й багатої милости.

Х о р: Господи, помилуй (тричі).

С в я щ. Яко милостив і чоловіколюбець Бог еси, і Тобі славу возсилаєм, Отцю і Сину, і Святому Духу, нині й присно і во віки віків.

Х о р: Амінь.

ІІІ. ЕКТЕНІЯ ПРОСИТЕЛЬНА.

С в я щ. Заступи, спаси, помилуй і сохрани нас, Боже,
Твоєю благодаттю.

Х о р: Господи, помилуй.

С в я щ. Дня всього совершенна, свята, мирна і безгрішна
у Господа просІм.

Х о р: Подай, Господи.

С в я щ. Ангола мирна, вірного наставника, Хранителя
душ і тілес наших у Господа просІм.

Х о р: Подай, Господи.

С в я щ. Прощення і оставлення гріхів і перегрішень
наших, у Господа просІм.

Х о р: Подай, Господи.

С в я щ. Доброго і пОлізного душам нашим і мира миро-
ві у Господа просІм.

Х о р: Подай, Господи.

С в я щ. Прочеє врем'я життя нашого в мирі і покаянні
скінчти, у Господа просІм.

Х о р: Подай, Господи.

С в я щ. Християнської кончини життя нашого, безбліз-
ної, непостидної, мирної, і доброго одвіту на
страшнім сУдиці Христовім просІм.

Х о р: Подай, Господи.

С в я щ. Пресвятую, пречистую, преблагословенню, слав-
ну Володичицю нашу Богородицю і Приснодіву
Марію, зо всіма святыми пом'янувши, самИ се-
бе і друг друга і все життя наше Христу Богу
предадім.

Х о р: Тобі, Господи.

—x—

В. Пасіка

ПСИХОНЕВРОЗИ

Психоневрози стали в наш час загальним лихом, до боротьби з якими змобілізовано не тільки лікарів, але й психологів, теологів, соціологів педагогів та філософів. Міжнародні конгреси і конференції радять над причинами психоневрозів та над засобами поборювання цього лиха. Генеза психоневрозів сягає глибоко в різні ділянки людського життя: особистого, родинного й громадського. Розв'язка цієї проблеми зустрічає чималі труднощі теоретично-наукові, а то й ідеологічно-політичні.

Існує основна різниця в інтерпретації псиневрозів між матеріалістами й ідеалістами. У проблемі психоневрозів виринає одне з основних питань філософії: що є перше — ідея чи матерія? У наслідок теоретично-наукових суперечностей постали труднощі практичного характеру: в лікуванні, в поборюванні цих терпінь.

Останніми часами медицина раз-у-раз більше доцінює значення психічного елементу в постанні людських терпінь. Психоневрози — це такі терпіння, що їх причиною є думки, ідеї, які хворий виробив собі на підставі своїх переживань і які відносяться до нього самого, до його здоров'я, до його життя. Ідеї, побудовані на підставі конкретних фактів, є висловом реального життя.

Кожне нове переживання людина аналізує й досліджує його значення для своєї особи. Тестом цієї аналізи нових переживань є попередні переживання, що їхня сума творить досвід даної людини. Від попередніх переживань залежить оцінка нових. Знову ж від якості цієї оцінки залежить дальша поведінка людини та її реакція на нові обставини.

У звірят ця аналіза нових явищ, нових спостережень відбувається автоматично за одопомогою змислів і інстинктів та тільки в одному аспекті збереження життя.

У людини аналіза явищ, фактів та власної поведінки

відбувається також за допомогою змислів та інстинктів, але під суворою контролем інтелекту. Аналіза ця переводиться у двох аспектах: в аспекті фізіологічнім, збереження життя і в аспекті існуючого в людини стремлення до правди, добра і краси.

Тіло людини впродовж віків майже не змінилося. Біохемічні процеси в тілі сучасної людини проходять на підставі тих самих законів, що й у людини камяної чи кремяної доби.

Духовість людини в кожній епосі осягає нові здобутки, які творять цивілізацію, науку, мистецтво, культуру тощо. У кожній епосі дух людини творить нові вартості, які часто стають у конфлікт з попередніми. У загально-людському маштабі конфлікт вартостей та ідей приводить до воєнних катаклізмів. Конфлікти поодиноких людей знаходять свій вияв у психоневрозах.

Певна річ, кожна ідея, що її творить людська духовість спричинює психоневрози. Причиною психоневрозів бувають тільки такі ідеї, які є забарвлені емоцією, страхом. У психоневрозах маємо подібні явища як і в мистецтві. Мистецтво, як і психоневрози, є продуктом людської духовності. Ідея і емоція творять як мистецтво, так і психоневрози. Мистці, цебто люди надзвичайно складної психічної структури, особливо здібні до сприймання вражень та емоцій, словом люди прецизної психічної структури.

Терпіння в психоневрозах є дуже часто морального характеру. Терпіти морально може тільки людина добра, що має моральний принцип. Відсотково найбільш хворих на психоневрози знаходяться серед мистців та інтелектуалістів і в людей з душами мистців та інтелектуалістів. Ніяк не можна погодитися з твердженнями, нібіто на психоневрозах терплять люди менш вартісні.

Різниця між мистецтвом і психоневрозами така, що мистець твором своєї психіки — ідеєю представленаю кольорами, рисунком картини, словом у поезії й літературі, тонами музичного твору, формою у скульптурі, рухом і позою мистецького танку — діє на інших людей,

на своє довкілля. Хворий на психоневроз твором своєї психіки, ідею власного авторства діє на себе самого. Мистецтво діє сугестією, психоневрози — автосугестією.

Хворий на психоневроз є подібний до творця наукової теорії. Науковці, будучи під впливом власної теорії, бачать явища згідно з цією своєю теорією, часто незгідно із суттю цих явищ. Терпіння в психоневрозах постають на правах повного парадоксу — суперечності; правах, які так часто проявляються в сфері вражінь.

Хворий на психоневроз є подібний до людини, що стоїть на високій горі, боїться впасти і відчуває, що падає вже в пропасть. „Пропасть тягне”, — говорять туристи.

Лікування психоневрозів вимагає відкриття причини і механізму їх поставання, та реконструкції психічного стану.

Проф. Д-р Іван Огієнко з дружиною й дітьми

ОГЛЯД КНИЖКОК

„ДОЛЯ ЛЮДИНИ”,

АВТОР — МИКОЛА БЕРДЯЄВ

(Berdyaev, Nicholas, *The Destiny of Man*. Harper Torchbooks / The Cloister Library, Harper and Row Publishers, New York, 1960, 310 pp.).

„Доля людини” Миколи Бердяєва (оригінально написана в російській мові, а згодом розповсюджена на різних мовах світу, з англійською включно, і цим перекладом тут користуємося) — це книжка, що збуджує читача до мислення і взагалі до глибших роздумувань. Автор книжки піддає ревізії всю систему християнської етики та розвиває нову й оригінальну теорію про свободу людини. Проте він робить це в рамках євангельської традиції.

Микола Бердяєв народився 1874 р. в Києві. Його визнають російським християнським філософом. Від 1922 р. він жив і працював у Франції. Там він видав слідуючі головніші праці: „Суб'ективізм та індивідуальність у соціальній філософії”, „Російська Революція”, „Кінець нашого часу”, „Відокремленість і суспільство”, „Свобода і дух”, „Значення історії”, „Дух і дійсність”, „Початки російського комунізму” і, обговорювана тут нами, „Доля людини”. У додатку до цього М. Бердяєв написав чимало менших праць та статей.

Покинувши свої ранні марксистські переконання, М. Бердяєв став консерватистом, але (перед його смертю 1948 р.) Його було оскаржено, що він знову повернувся до деяких марксистських ідей. Комуністи дуже рідко згадують його, а коли й згадують, то при цьому приписують йому оснування т. зв. „модерного християнства”. На Західі філософія Бердяєва поширюється щораз більше, зокрема в кругах християнських.

М. Бердяєв — це оригінальний мислитель, але в своїй праці „Доля людини” він виявляє глибоке знання богословія, філософії, літератури — східної й західної, і це основні джерела його книжки. Проте, коли він наводить чужі думки, то переважно із спонук критики, або ілюстрації. Як філософ-християнин, Бердяєв дуже часто послуговується джерелами біблійними. Наведені чи використані думки автора віднотовує тільки в зносках (приписках), але окремої бібліографії не постає, — хоч така бібліографія була б корисною для читача.

„Доля людини” — це нова філософія М. Бердяєва в сферах християнської етики, але організація думок і всієї структури етики в нього залишається традиційною. Правда, на самому початку він піддає критиці самі принципи сучасної епістемології, і цей дух критики та ревізії помітний на всіх розділах книжки, але формальна структура матерія-

лу звичайна: проблема етичного знання, добро і зло, людина і різні аспекти етики, — це плян всієї праці. Проте розроблення предмету в Бердяєва не звичайне. Трактування цього предмету в нього нове, і це, мабуть, тому марксисти називають Бердяєва основником „модерного християнства”.

В організації свого матеріалу, в останньому розділі частини третьої, М. Бердяєв викладає оригінальну теорію „свободи волі”, і це стає дуже гарною основовою, з якої він розвиває різні аспекти християнської етики. Це дуже мила й особливо корисна частина книжки для кожного читача. Книжку завершує есхатологічна етика.

„Доля людини” — це філософія Бердяєва в ланках християнської етики. І, як сама назва книжки підказує, в ній ідеться про гідність людини, про вартість її морального добробуту на землі та про есхатологічну долю її. Автор кермується своїм власним проникливим духом, візією та інтуїцією, і не раз поминає те, що проголошене Церквою. Тут він відкрито заявляє, що чимало проголошень Церкви в сферах етики розуміється „хибно”.

Найбільшим вкладом цієї праці Бердяєва є його розв’язка проблеми свободи, — свободи людини. Свобода волі, — пише автор упротивень популярному богословію, — не є створена Богом, бо якщо б так, то Сам Бог був би відповідальний за виникнення зла у світі. Тому, — згідно з мисленням Бердяєва, — свобода не походить від Бога, а виплила з передкосмічної порожнечі, з нічогічності. Він просто заявляє, що „свобода не створена і що вона так само не божествenna” (сторінка 34). Він виводить це твердження досить переконливим і сприйнятним способом.

Другим великим вкладом цієї книжки Бердяєва є вияснення природи людської творчості, що органічно пов’язується з її свободою. Філософ каже, що тайна свободи і творчості — та сама. Через її свободу волі, творчість та співчутливу (емпатичну) любов, Бердяєв уподоблює людину до Бога. Ця філософія Бердяєва, хоч і нова, але основана на Св. Письмі, і тому зовсім переконлива. Вона займає рішуче становище проти існуючого лицемірства, а зокрема проти лицемірства „на вершинах” у Церкві.

Якби не було, мислення Бердяєва варто простудіювати широко. Він представляє своє становище дуже добре. І якщо він у своїй праці критичний, то однобічним його назвати не можна.

Стиль книжки (хоч, правда, — це англійський переклад з російського оригіналу) важкий, але ця праця — не для легкого читання, а для глибоких студій. Вона переповнена твердженнями та фактами, яких одним читанням охопити важко.

Коротенька завважата щодо ідеологічних нахилів Бердяєва: Бердяєв за свого молодого віку був марксистом, і в марксизмі його оскаржено перед смертю. Але справжнім марксистом його вважати не можна,

хоч він придержувався становища персоналістичного соціалізму, однозвучного з ідеями християнства.

„Доля людини”, — за висловом американського соціал-евангеліста Райлголда Нібура, — „це книжка, якої ніхто з тих, що заінтересовані цією ланкою, поминути не сміє”. (Нотатка опінії про книжку є на її обкладинці). Це відноситься до богослова, священика і філософа, що займаються християнською етикою найчастіше.

С. Ониськів

—X—

ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКИЙ ЛІТОПИС АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ

The Galician-Volynian Chronicle. An annotated translation by George A. Perfecky. Munich: Wilhelm Fink Verlag, 1973. 159 pp.

Переклади творів українського письменства з року в рік послідовно зростають. Англомовний читач має повного Т. Шевченка, вибраних П. Куліша, І. Франка, Лесю Українку, В. Стефаника, В. Підмогильного. Дещо зроблено і за залізною заслоною — напр., вибраного М. Коцюбинського перекладено англійською мовою з... російського перекладу (видано в Москві). Зовсім недавно видавництво „Мистецтво” почало зрідка випускати англійською мовою наших клясиків, перекладених з оригіналу (Т. Шевченка, Л. Українки та інш.).

На жаль, із давньої української літератури досі з'явилося буквально лише „Слово о полку Ігоревім” (є кілька перекладів різної якості). Сковородинський ювілейний рік нічого не приніс англомовному читачеві з творів нашого філософа. Про І. Вишенського та інших авторів козацько-гетьманської доби нема чого й говорити. Жодного твору в англійському перекладі!

Щасливим, історичного значення винятком треба назвати появу „Галицько-волинського літопису” англійською мовою. Як на початок, дуже вдало зроблено вибір. Адже тут, у тканині книжної (церковнослов'янської) мови, засвідчено яскраві елементи живої щоденної лексики наших предків, деякі типові граматичні форми української мови, що вже тоді в основному була сформована, але лише окремими краплинами засвідчена на письмі. Ясна річ, у перекладі цього не можна зберегти. Зате події тих сторіч, увіковічнені в літописі, імена князів та воєвод, що діяли на користь чи й на шкоду своєї держави, — усе це перенесено в англійську мову з відповідним знанням.

Перекладові обох частин літопису, галицькому й волинському, передує вступ, який насвітлює постання цього цінного твору, як також

називає критичні дослідження про нього. Таким чином, читач отримує повну уяву про те, що вже зроблене, і де шукати відповідної літератури. Після тексту літопису (стор. 17–117) вміщено коментар до перекладу, примітки, бібліографію та карту „Південно-західня Русь у XIII ст.” Покажчик місцевих назов та особових імен замикає книгу.

На підставі того, що нам довелося порівняти окремі сторінки оригіналу з англійським перекладом, робимо висновок, що працю виконано цілком задовільно. Д-р Юрій Перфецький розуміє текст і той час, коли відбувалися описані в літописі події. Можливо, що приспільні історики зроблять якісь незначні застереження щодо коментарів.

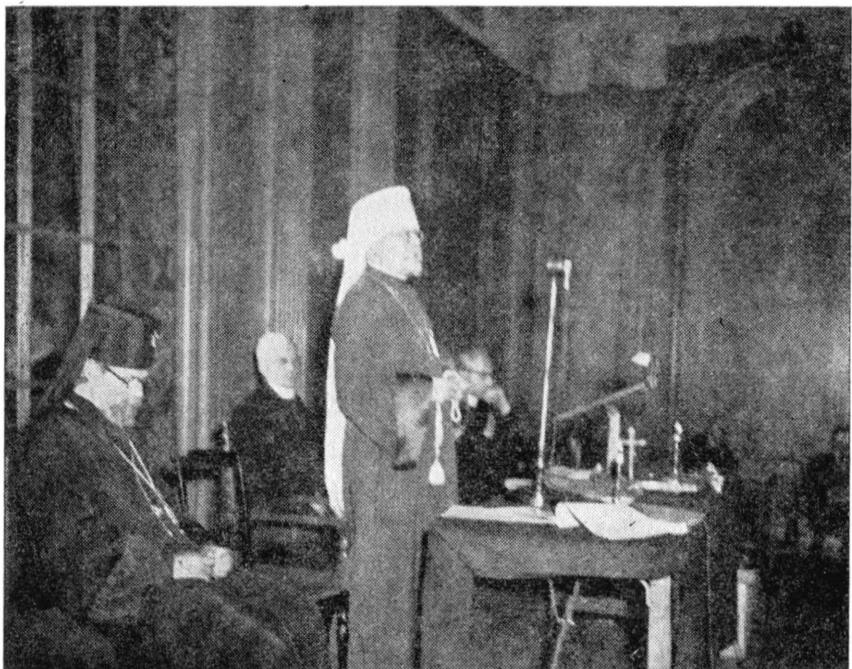
У рецензований книзі запроваджено новий термін *Rus'ian* на означення „руський” (з одним С і м'яким знаком). У примітці зазначено що треба відрізняти давній термін „руський” від сучасного „русский” (з двома СС). Звичайно, це добре, бо все ж таки наголошено розрізнення. Але чи не було б іще краще вживати в перекладі *Ruthenian*? Противники цієї назви були, є і будуть, бо це новіший термін, зате вже усталізованій у західному світі. Новотвір *Rus'ian* трохи розв'язує справу, але виключно для самих лише українців. Чужинецькі читачі, мабуть без винятку, сприйматимуть *Rus'ian* як первісний, матерійний термін для пізнішого *Russian* — із тотожним, на основі написань, значенням.

Англомовне видання „Галицько-волинського літопису” має деякі дрібні недоліки: вживання „гачка” над літерою S для нашого Ш не скрізь дотримано. Тому читач замість звичайного „Пашуто” читатиме „Пасуто” (стор. 137). Немає послідовності в подаванні підназви твору Генсьорського: „Процес складання...” (стор. 131) і „Процес Складання” стор. 137). Треба зауважити, що назви творів в українській мові мають лише перше слово з великої літери, а далі всі слова йдуть із малої, крім імен, прізвищ і місцевих назов. Це лише редактори українських часописів, що лініїві заглядати в український провопис, сліпо йдуть за англійським.

Складного питання транслітерації імен чи назов не хочемо обговорювати в цій малій рецензії, але не можемо не поставити кілька питань. Чому перекладач пише Chernigov (g!)? А. Кримський та інші мовознавці переконливо довели, що знак Г уже в одинадцятому сторіччі вимовляли як фарингальний звук, а не як проривний Г, подібний до російського. Далі, чому Chernigov не пише він за зразком Lviv (із Львов), що в давньому в кириличному написанні мав те саме закінчення? Як відомо, ы та и в минулому часто змішували в написанні, бо мали на увазі той самий звук. Існує про це немала література. Тому більше ймовірно, що й колись казали „Василько”, а не „Василько”. Отже, чи не краще було б і транслітерувати Vasylko, а не Vasilko? Зрешкою, такі питання треба обговорювати на сторінках лінгвістичних журналів.

Не входячи в деталі фонології, підсумовуємо, що „Галицько-волинський літопис” в англійському перекладі Ю. Перфецького — це велика подія у вивченні історії України. Перекладачеві треба висловити велику подяку за вкладений труд, що вимагав наполегливого зусилля.

Яр Славутич

Митрополит Іларіон промовляє на надзвичайному соборі УГПЦеркви 1951 р. з нагоди обрання його на становище первоієпарха.

З МІСТ

	Стор.
1. Новий орган під традиційною назвою	1
2. Високопреосвященніший Владика Михаїл: Благословення	4
3. Високопреосвященніший Владика Андрей: Благословення	5
4. Слово Владики Бориса	6
5. Прот. І. Стус, Пам'яті Великого Митрополита ..	11
6. Прот. Степан Ярмусь, Душпастирство	16
7. Протопресв. С. Герус, Митрополит Київський Іларіон і питання його канонізації	29
8. Проф. д-р Юрій Мулик-Луцик, Шевченко й Церква	34
9. З історичних документів. (З документів, що від- носяться до національної, церковної й наукової праці Митрополита Іларіона в пляні відновлення української державності)	57
10. Д-р В. Пасіка, Психоневрози	118
11. С. Ониськів, „Доля людини”. (Рецензія)	122
12. Проф. д-р Яр Славутич, Галицько-Волинський літопис англійською мовою. (Рецензія)	124

